

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародного менеджменту

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Стан та перспективи секторальної інтеграції України
до Європейського Союзу»

здобувача Кузнєцова Олександра Анатолійовича

(підпис)

Науковий керівник: к. е. н, доцент Козачок Тетяна Сергіївна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: к. е. н, доцент Бурмака Микола Олексійович

(підпис)

Київ 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	8
1.1 Сутність та основні ознаки міжнародної економічної інтеграції	8
1.2 Сутність та хронологія європейської інтеграції	13
1.3 Основний зміст та сучасний стан Угоди про асоціацію Україна-ЄС	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМКІВ СЕКТОРАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	24
2.1 Основні показники торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС .	24
2.2 Співробітництво України та ЄС в контексті макрофінансової стабілізації	45
2.3 Сучасна міграційна політика України в контексті посилення транскордонного співробітництва із країнами ЄС	53
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	66
3.1 Пріоритетні проблеми та перспективні напрями інтеграції України до ЄС	66
3.2 Оцінка можливих змін Угоди про асоціацію Україна-ЄС	73
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	94

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄЕС – Європейська економічна спільнота

ЄЕС – Європейське економічне співтовариство

ЄІБ – Європейський інвестиційний банк

ЄІС – Європейський інструмент сусідства

ЄС – Європейський Союз

ЄЦР – Єдиний цифровий ринок

МВФ – Міжнародний валютний фонд

МЗС – Міністерство закордонних справ

МСП – Малі та середні підприємства

ПВЗВТ – Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі

УА – Угода про асоціацію

EFF – Extended Fund Facility

NDICI – Neighbourhood, Development and International Cooperation

Instrument

SBA – Stand-By Arrangement

ВСТУП

Актуальність теми. Зі стратегічної точки зору провідна ідея розвитку України визначається як орієнтація на формування ключових національно-державних цінностей, досягнення поставлених цілей, реалізація визначених прагнень на шляху до Європейського Союзу – потужного інтеграційного об'єднання провідних європейських країн. ЄС є ключовим політичним та економічним суб'єктом на світовій арені, постійно збільшуючи потенціал своєї присутності, у тому числі, в якості надійного партнера та союзника нашої країни. Як наслідок, стратегія інтеграції України ґрунтується на основі сформованої секторальної моделі зовнішньоекономічного розвитку Україна-ЄС з урахуванням національних особливостей, сучасного економічного становища, об'єктивних можливостей та перспектив у напрямку визначеного вектору розвитку. Детальне вивчення процесів консолідації України з Євросоюзом викликає особливий інтерес та висвітлюється у дослідницьких доробках серед зацікавлених у вивченні даного питання таких вітчизняних і закордонних науковців, як Лук'яненко Д. Г., Федірко О. А., Гальперіна Л. П., Чужиков В. І., Мікула Н. А., Ткаленко С. І., Ковтонюк К. В., Бетлій О., Ангел Є., Коссе І., Кравчук В., Красовська О., Федець І., Балежентіс А., Яценко О., Бурлай Т., Бенъ Я. О., Ленсі М., Бабінова О., Чабан Н., Елгстрем О., Емерсон М., Мовчан В. Сучасні наукові внески авторів містять насичені, ґрунтовні дослідження першорядних викликів та умов адаптації євроінтеграційних процесів, але питання потребує більш глибокого аналізу основ європейської інтеграції України.

Поступова конвергенція з інтеграційним середовищем країн Європи, передбачає приведення політико-економічної системи України до стандартів Маастрихтських критеріїв шляхом проведення низки необхідних реформ, а також досягнення відповідного економічного рівня розширеного галузевого співробітництва з ЄС. Останній фактор обумовлює актуальність подальшого дослідження даного напрямку, оскільки отриманню статусу потенційного

кандидата на вступ та членство в організації передусе обов'язковий фактор секторальної інтеграції України до Європейського Союзу.

Мета дослідження полягає у розгляді стану та перспектив секторальної інтеграції України до ЄС з урахуванням сучасної євроінтеграційної політики, дотримуючись основних завдань дослідження:

- розглянути сутність та основні ознаки міжнародної економічної інтеграції;
- визначити сутність та хронологію європейської інтеграції;
- дослідити основний зміст та сучасний стан Угоди про асоціацію Україна-ЄС;
- проаналізувати основні показники торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС;
- оцінити співробітництво між Україною та ЄС в контексті макрофінансової стабілізації;
- окреслити сучасну міграційну політику України в контексті посилення транскордонного співробітництва із країнами ЄС;
- описати пріоритетні проблеми та перспективні напрямки інтеграції України до ЄС;
- дослідити можливі зміни Угоди про асоціацію Україна ЄС.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної бакалаврської роботи є сучасні інтеграційні процеси в Європейському Союзі.

Предметом дослідження є динаміка, тенденції і основні чинники формування та розвитку секторальної інтеграції України до ЄС.

Методологія досліджень містить теоретичні методи обробки даних з метою виокремлення засад європейської інтеграції. За допомогою техніко-економічного-аналізу, синтезу та класифікації, порівнянні та аналогії, а також узагальнення зібраних даних та систематизації накопиченої інформації – було досліджено секторальну інтеграцію України до ЄС і досягнуто необхідних висновків для трактування успішності та перспектив європейського вектору розвитку держави. Використання емпіричного методу дозволило сформулювати ряд

пріоритетних напрямків для змін і вдосконалення євроінтеграційної політики України.

Інформаційна база дослідження складається з наукових робіт і публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі міжнародної економічної інтеграції; архівної документації офіційного веб-порталу Верховної Ради України та офіційного веб-журналу Європейського Союзу; статистичних даних офіційних веб-сайтів Державної служби статистики України та статистичної організації Європейської Комісії; аналітичних матеріалів офіційного веб-сайту Міністерства закордонних справ України; фінансових звітів офіційних веб-порталів Європейського інвестиційного банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Міністерства фінансів України та Національного банку України, а також результати аналізів, розроблені автором.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1 Сутність та основні ознаки міжнародної економічної інтеграції

Еволюція міжнародних економічних відносин, в тому числі розвиток міжнародного поділу праці та посилення зовнішньої торгівлі відіграють важливу роль у формуванні взаємозв'язку та необхідного співробітництва національних економік країн світу, а також активного прогресу міжнародної інтеграції. Це природне, досить прогресивне явище, яке є причиною багатьох соціальних, політико-економічних подій у всьому світі. Завдяки міжнародній інтеграції сучасне суспільство характеризується винятковою глобалізацією, універсалізацією та переплетенням різноманітних сфер життя. Міжнародна інтеграція - це непростий перебіг взаємодії держав, який характеризується двома елементами: правовою формою та економічним змістом, що є однією з основних тенденцій сучасних міжнародних відносин.

Інтеграція поділяється на різні форми, що реалізуються за певними напрямками. Однією з таких найбільш розповсюджених форм є міжнародна економічна інтеграція. Слід звернути увагу на те, що визначення сутності поняття міжнародної економічної інтеграції може бути розглянуто з різних точок зору професійних діячів наведених в додатку В, табл. В.1. Відповідно до проаналізованих трактувань, можна зробити висновок, що міжнародна економічна інтеграція - це процес об'єднання двох чи більше держав у широко визначеній географічній зоні, в рамках якого зменшується коло торговельних бар'єрів для просування або захисту набору економічних цілей, а також встановлення певних елементів співробітництва та координації між ними.

Основним завданням економічної інтеграції є [22]:

- взаємопроникнення та систематизація національних виробничих процесів;
- концептуальні модифікації в економіках країн-членів;
- обов’язковість та цілеспрямованість моніторингу інтеграційних процесів.

Детальний огляд процесу міжнародної економічної інтеграції визначає наступні фактори, що передують структурним завданням інтеграції [23]:

- спорідненість класів економічної модернізації та рівність ступеня ринкової зрілості держав, які прагнуть до інтеграції. За незначним винятком (НАФТА) міжнародна інтеграція може розвиватися між країнами з розвинутою промисловістю, або між країнами, які на даному етапі лише розвиваються;

- близьке географічне розташування країн, які прагнуть до інтегрування. Це пов’язано з можливістю виділити у більшості із них спільний географічний кордон та економічні стосунки і зв’язки, що склалися історично;

- схожість проблем в економіці та в другорядних проблемах, які становлять перешкоду у наступних сферах розвитку: регулювання економіки, політичне співробітництво, фінансування тощо. Економічна інтеграція ставить перед собою мету, яка полягає у вирішенні певного кейса проблем та бар’єрів, що стоять на шляху країн до інтеграції;

- «ефект демонстрації». Серед країн, котрі поклали початок інтеграційній асоціації, відбуваються позитивні зміни (посилюється швидкість темпу економічного розвитку, падає рівень інфляції, знижується рівень безробіття тощо), що породжують неабиякі психологічні ефекти на інші країни. Для прикладу ефекту демонстрації можна навести величезне бажання країн колишнього СРСР інтегрувати до складу ЄС як можна швидше, хоча при всьому своєму бажанні дані країни не мали належних макроекономічних показників;

- «ефект доміно». У зв’язку з тим, що багато країн певного регіону стали учасниками інтеграційної асоціації, інші країни, які стали осторонь цього об’єднання, стикаються з важкими проблемами, котрі пов’язані з переорієнтацією

економічних відносин країн, які формують групи одна за одною. Це часто стає причиною того, чому країни, що залишилися поза інтеграцією, скорочують обсяги своєї торгівлі. Як показує практика, результатом є те, що таким країнам доводиться вступати до того чи іншого інтеграційного об'єднання. Прикладом «ефекту доміно» є вступ Мексики до інтеграційного об'єднання НАФТА. Після цієї події, більшість країн Латинської Америки намагалися якнайшвидше укласти торгові договори з Мексикою.

Розглянуте вище сутність міжнародної економічної інтеграції, визначає початкові умови формування інтеграційного угруповання, що надалі впливають на ефективність його існування. Міжнародна економічна інтеграція відбувається між країнами, які співпрацюють одна з одною, щоб зменшити або усунути бар'єри для міжнародного потоку продуктів, людей чи капіталу. Цей процес відбувається або по регіону, або по товарах.

З переліку основних ознак міжнародної економічної інтеграції можна виділити ряд таких характерних факторів як етапи, рівні, форми і типи.

У світі налічується шість етапів міжнародної економічної інтеграції [24]. Першим етапом вважаються преференційні (пільгові торговельні) угоди, а найвищим шостим етапом – політична інтеграція. Детальна характеристика видів економічної інтеграції наведена в додатку Д, табл. Д.1, де описані: зона преференційної торгівлі (англ. Preferential trade area), зона вільної торгівлі (англ. Free trade area), митний союз (англ. Custom union), спільний ринок (англ. Common market), економічний і валютний союз (англ. Economic and monetary union), політична інтеграція (англ. Political integration). Зроблені висновки після вивчення таблиці Д.1 дають можливість стверджувати, що політична інтеграція є найбільш ефективним видом співпраці країн, адже вона заснована на принципах повної взаємодії між ними. На даному етапі відбувається ліквідація митних бар'єрів у взаємній торгівлі між країнами, встановлюються єдині тарифи відносно третіх осіб, відбувається вільне пересування капіталів, а також робочої сили, узгоджується міграційна політика та здійснюється єдина економічна політика. Таким чином уніфікація зовнішньої політики і спільна торгівля всіма групами

послуг та товарів практично унеможлиблює всі ризики, що пов'язані з даною сферою.

Реалізація процесу інтеграції, яка проходить шість вищезазначених етапів може здійснюватися на мікро- та макрорівнях.

Мікрорівень забезпечує спеціальний процес для міжнародної економічної інтеграції. Цей процес полягає у взаємодії окремих підприємств сусідніх країн. Основа даного співробітництва визначає формування різних економічних відносин між ними, а у багатьох випадках можливе створення філій в інших країнах.

Макрорівень передбачає прийняття рішення щодо інтеграції через співпрацю громадських об'єднань, політичних партій, резидентів різних країн тощо.

В міжнародній практиці відповідно до кількості етапів сформовано форми інтеграційного об'єднання. Описані у табл. 1.1 форми міжнародної економічної інтеграції, демонструють різні види співробітництва, кооперації та зв'язку між країнами. Це говорить про те, що без них економічна інтеграція в будь-якому випадку була б неповноцінною й мала б багато недоліків у своєму функціонуванні та структурі. Відповідно присутність даних форм забезпечує необхідні зв'язки та співпрацю між суб'єктами міжнародної економічної інтеграції.

Таблиця 1.1

Форми міжнародної економічної інтеграції

Форма	Характеристика
Спеціалізація виробництва	Спеціалізація окремих країн на певних видах виробничої діяльності: товарах, послугах, технологічних процесах, що реалізуються на світовому ринку.
Кооперація виробництва	Форма організації спільного або взаємоузгодженого виробництва за участю двох або декількох країн. Кооперація виробництва, як внутрішньодержавна, так і міжнародна є важливою стороною розвитку і вдосконалення суспільного виробництва.
Прямі зв'язки	Вплив керуючого суб'єкта (органу, посадової особи) на об'єкт. У цих зв'язках представлено переважно вплив зверху вниз (наприклад, наказ з розрахунком на суворе і безумовне його виконання).

Продовження таблиці 1.1

Спільне проведення проектно-концептуальних і господарських робіт	Об'єднання різноманітних ресурсів на міждержавному та наддержавному рівнях для спільного вирішення соціально-економічних проблем; взаємодія в галузі виробництва, науки, причому на пільгових порівняно з іншими країнами умовах; характерний комплексний і довготривалий характер.
Міжнародні економічні організації	Організації, створені на основі міжнародних угод, з метою уніфікації, регулювання та вироблення спільних рішень у сфері міжнародних економічних відносин.
Міжгалузеві державні об'єднання	Виробничо-господарські комплекси самостійних підприємств, що добровільно об'єдналися і багато в чому аналогічні концернам. Позавідомчі господарські об'єднання самостійних підприємств і організацій, що входять в систему одного з народно-господарських комплексів країни, мають економічну самостійність і юридичні права відповідно до встановленого положення про такі об'єднання. Вони утворюються на базі підприємств різних відомств, зайнятих виробництвом однорідної продукції, об'єднаних коопераційними або науково-технічними зв'язками, характеризуються демократичними формами управління.

Джерело: розроблено автором на основі [25]

У табл. 1.2 розглядаються типи міжнародної економічної інтеграції. Міжнародна економічна інтеграція є вищою формою інтернаціоналізації господарського життя і передуює наближенню та взаємному пристосуванню всіх складових сфер національних господарств. Торгова та виробнича зони – це великі території, всередині яких здійснюються різні процеси, наприклад, операції зі складування товарів і їх передпродажної підготовки чи виробництво конкретної промислової продукції. Економічні зони в різних країнах, де влада прагне надати прискорений розвиток того чи іншого регіону або галузі, мають назву вільних, спеціальних, особливих зон або зон зовнішньої торгівлі.

Таблиця 1.2

Типи міжнародної економічної інтеграції

Тип	Характеристика
Торгова зона	Територія, виведена за межі національної митної території. Усередині проводяться операції зі складування товарів і їх передпродажної підготовки (упаковка, маркування, контроль якості і т.д.). Відрізняються досить швидкою окупністю.
Виробнича зона	Частина національної митної території, усередині якої налагоджено виробництво конкретної промислової продукції, при цьому інвесторам надаються різні пільги. Часто може служити для цілей експортного орієнтування або імпортозаміщення.

Джерело: розроблено автором на основі [27]

Отже, етапи, рівні, форми і типи міжнародної економічної інтеграції сприяють створенню структурно різних інтеграційних об'єднань. Своєю чергою інтеграційні об'єднання в період останніх років набули значень невід'ємних елементів відносин між різними частинами світу. Але не дивлячись на це, інтеграційні процеси проявляють себе по-різному. Це залежить від соціально-економічних умов, в яких розвиваються різні групи країн. На сьогоднішній день ця тенденція є дуже популярною та актуальною, коли значна кількість країн світу об'єднуються в різні політичні, економічні та інші союзи з метою взаємної підтримки. Увесь інтеграційний перебіг призводить до економічного росту, у результаті чого окремі країни створюють для себе сприятливі умови торгівлі, переміщення робочої сили й капіталу. На кожному етапі усуваються економічні бар'єри між країнами-учасницями. У підсумку виходить єдиний ринковий простір.

1.2 Сутність та хронологія європейської інтеграції

Європейський Союз є регіональною організацією економічної інтеграції 27 країн Європи, що являє собою єдиний політичний і економічний блок. Притаманна для ЄС особливість полягає в тому, що, хоча всі ці країни є суверенними і незалежними, вони об'єднали частину свого «суверенітету», делегували частину власних повноважень, що стосується прийняття рішень спільними інституціями. Інституції ЄС були утворені для того, аби приймати рішення демократичним шляхом на європейському рівні з визначених питань, які демонструють колективний інтерес.

З моменту свого існування, тогочасний економічний союз трансформувався в організацію, що охоплює сьогодні багато різних сфер від політики, клімату, навколишнього середовища та охорони здоров'я до зовнішніх відносин і безпеки, правосуддя та міграції. Зміна назви Європейського

економічного співтовариства (ЄЕС) на Європейський Союз відобразила розширення галузевої діяльності інтеграційного об'єднання, а відтак його офіційне створення внаслідок набуття чинності Маастрихтського договору від 1 листопада 1993 року. Договір був розроблений для посилення європейської політичної та економічної інтеграції шляхом створення єдиної валюти (євро), якою на даний момент користується понад 340 мільйонів громадян ЄС у 19 країнах-членах. Було затверджено єдину зовнішню політику, політику безпеки та спільного громадянства з метою розвитку співробітництва в сферах імміграції, надання притулку та судових процесів [32].

Головним економічним двигуном ЄС є спільний внутрішній ринок. Це дає можливість вільному, безбар'єрному пересуванню більшості товарів, послуг, грошей і людей. ЄС прагне розвинути цей величезний ресурс в інших сферах, таких як екологія, енергетика, ринок капіталів, наука та технології для того, щоб гарантувати європейцям отримання максимальної користі від нього.

ЄС зосереджений на прозорості та демократичності своїх керівних інституцій, які приймають ті чи інші рішення максимально прозоро і відкрито для громадян. Більше повноважень має прямо обраний Європейський парламент, тоді як національні парламенти відіграють більшу роль, працюючи разом з європейськими інституціями. Принцип представницької демократії дає можливість громадянам безпосередньо бути представленими на рівні ЄС у Європейському парламенті, а державам-членам – у Європейській Раді та Раді ЄС. Європейські громадяни залучаються до роботи у демократичному житті ЄС, висловлюючи свої погляди стосовно політики під час її розвитку або пропонуючи вдосконалення існуючих законів. Європейська громадянська ініціатива дає громадянам можливість мати більше права на політику ЄС, що впливає на їхнє життя, подавати скарги та запити щодо застосування європейського законодавства.

Верховенство права ЄС ґрунтується на угодах, які добровільно та демократично узгоджені його країнами-членами. Закон і справедливість підтримуються незалежними судовими органами. Країни-учасниці надали

остаточну юрисдикцію з питань права ЄС Європейському суду, рішення якого поважається всіма суб'єктами.

Права людини захищені Хартією основних прав ЄС. Вони охоплюють право бути вільним від дискримінації за ознаками статі, раси чи етнічного походження, релігії чи переконань, віку, право на захист персональних даних та право на доступ до правосуддя. Рівність означає рівні права всіх громадян перед законом. Принцип рівності жінок і чоловіків лежить в основі всієї європейської політики та є основою європейської інтеграції.

Скасування прикордонного контролю в рамках ЄС та запровадження Шенгенської зони для країн, зазначених у табл. 1.3, встановлює можливість вільного пересування громадянам і гостям по більшій частині континенту без візи та пред'явлення паспортів, а також полегшує працевлаштування в іншій країні Європи. Усі громадяни ЄС мають право і свободу вибирати, в якій країні ЄС вони хочуть навчатися, працювати чи вийти на пенсію. Кожна країна-учасниця має ставитися до громадян ЄС точно так само, як і до своїх громадян, коли йдеться про зайнятість, соціальне забезпечення та податки.

Таблиця 1.3

Країни-члени ЄС, Єврозони, Шенгенської зони

Країни	Європейський Союз	Шенгенська зона	Єврозона
Австрія, Бельгія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Португалія, Словаччина, Словенія, Іспанія	Так	Так	Так
Чехія, Данія, Угорщина, Польща, Швеція	Так	Так	Ні
Ірландія	Так	Ні	Так
Болгарія, Хорватія, Румунія	Так	Очікується	Ні
Кіпр	Так	Очікується	Так
Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія	Ні	Так	Ні
Велика Британія	Ні	Ні	Ні

Джерело: розроблено автором на основі [33; 34; 35]

Європейський Союз залишається інституцією, яка продовжуватиме стрімко розвиватися. Його політика вплинула на європейські держави і послужила

взірцем для інших країн і регіонів, які хотіли б краще координувати свої економічні, соціальні та політичні системи. ЄС є найбільшим у світі торговим блоком і найбільшим експортером промислових товарів і послуг. Для більш ніж 100 країн по всьому світу це найбільший імпортний ринок. Будучи провідним донором гуманітарної допомоги, організація надає допомогу постраждалим від техногенних та стихійних лих. Дипломатичний сектор ЄС також відіграє значну роль, сприяючи безпеці та процвітання, стабільності, основним свободам і демократії на міжнародному рівні.

Проміжок часового періоду, наведений у табл. 1.4, визначає хронологію формування європейської інтеграції з моменту завершення Другої світової війни, коли Європа перебувала у стані зруйнованості. Реалізація ідеї розпочалася у 1949 році із заснування Ради Європи в Лондоні десятима країнами на першій загальноєвропейській асамблеї, яка пропагувала демократію та права людини. Німеччина та Франція домагалися створення економічного союзу, і в 1951 році в Парижі Францією, Італією, Німеччиною, Бельгією, Люксембургом та Нідерландами було створено Європейське співтовариство вугілля та сталі. Завдяки цьому досягненню шість країн вирішили поширити економічну угоду на інші сектори економіки, і в 1957 році був підписаний Римський договір, який створив Європейське економічне співтовариство. Того ж року, Європейським співтовариством з атомної енергії було засновано Договір про Євратом. Початковою метою Договору було створення спеціалізованого ринку ядерної енергетики в Європі. Таким чином, наведені історичні події заклали основу Європи.

Таблиця 1.4

Хронологія європейської інтеграції

№	Рік	Подія
1.	1951	Паризький договір підписаний Бельгією, Францією, Нідерландами, Італією та Люксембургом: Європейське співтовариство вугілля та сталі (ЄСВС) (6).
2.	1957	Римський договір: Європейське економічне співтовариство та Європейське атомне агентство (Євратом).
3.	1965	Договір про злиття: консолідація трьох співтовариств.
4.	1973	Приєднання Данії, Ірландії та Великої Британії (9).
5.	1981	Приєднання Греції (10).

Продовження таблиці 1.4

6.	1986	Приєднання Португалії та Іспанії (12).
7.	1987	Єдиний європейський акт: завершення створення єдиного ринку.
8.	1992	Маастрихтський договір (Договір про Європейський Союз) встановлює три стовпи ЄС: Європейське співтовариство, правосуддя та внутрішні справи, політика безпеки.
9.	1995	Приєднання Австрії, Фінляндії та Швеції (15).
10.	1997	Амстердамський договір, що вносить зміни до Договору про Європейський Союз.
11.	2001	Ніццький договір про інституційну реформу.
12.	2004	Приєднання Чехії, Кіпру, Естонії, Угорщини, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини та Словенії (25).
13.	2007	Приєднання Болгарії та Румунії (27). Лісабонський договір як пом'якшений варіант Конституційного договору.
14.	2013	Приєднання Хорватії (28).
15.	2020	Brexit [36] ¹ . Вихід Великої Британії зі складу ЄС (27).

Джерело: розроблено автором на основі [37]

Загальноєвропейський проект був відкритий і для інших країн, щоб побудувати мир і процвітання в Європі. У 70-х роках двадцятого століття до спільного проекту приєдналися Ірландія, Велика Британія та Данія. У 1980-х роках Європейська економічна спільнота (ЄЕС) відкрила свої двері для нових демократій Південної Європи - Греції (1981 р.), Іспанії та Португалії (1986 р.).

Це розширення ЄЕС спричинило політичну стабільність та економічний розвиток у Середземноморському регіоні Європи. Була також розроблена нова політика протидії регіональній нерівності. Нарешті, у 1992 році було сформовано Європейський Союз, на основі підписаного у Маастрихті договору, про запуск єдиного внутрішнього ринку [38].

Наступний великий період розширення ЄС припав на дев'яності та початок двохтисячних років. У 1995 році до ЄС приєдналися такі країни як Австрія, Фінляндія та Швеція, а потім у 2004 році країни Центральної та Східної Європи - Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Словаччина та Словенія. За результатами проведених глибоких соціально-економічних реформ, країнами-членами стали Кіпр та Мальта.

У 2001 році було встановлено правила згідно підписаного Ніццького договору для тих країн, котрі виявили намір приєднатися до ЄС [39]. У 2007 році,

¹ [36] Brexit - це абревіатура англійських слів «Britain» і «exit», які описують процес виходу Великобританії з ЄС.

після вступу Болгарії та Румунії, Лісабонський договір був прийнятий усіма державами-членами і набув чинності 1 грудня 2009 року після проведених національних процесів ратифікації в 27 державах-членах. У 2013 році останньою країною на сьогоднішній день, яка приєдналася до ЄС, була Хорватія, ставши 28-м учасником. Однак, нещодавно, ЄС повернувся до попереднього свого складу, налічуючи 27 країн у своєму складі, після того як відбувся процес виходу Великої Британії з ЄС та Європейського співтовариства з атомної енергії. Рішення про Brexit було прийнято Сполученим Королівством після того, як 2016 року в країні було проведено референдум щодо участі Британії в ЄС.

Підвалинами такого гучного, небаченого раніше в Європі явища відмови від стратегічного та потужного союзу, стали економічні і міграційні питання, що не перший рік турбували Великобританію та її суспільство. Приєднання до блоку восьмим східноєвропейських країн викликало хвилю імміграції, в тому числі до Англії. За роки до голосування за Brexit, мігрантів заманила британська економіка, яка зростала вдвічі швидше, ніж у зоні євро. Оскільки вільне пересування громадян є основним принципом законодавства ЄС, вихід з блоку був єдиним надійним способом для Великобританії зупинити потік людей. З економічної точки зору, Британія мала глобальний вплив без блоку, і вона могла самостійно вести переговори про кращі торгові угоди, не будучи учасником інтеграції, що також надавало їй переваг при виході зі складу ЄС. Згідно результатів, майже 52% опитаних громадян вирішили, що Британія має бути поза межами Європейського Союзу, після чого, Британські політичні лідери розпочали процес виходу з ЄС, залишивши його офіційно 31 січня 2020 році [40].

За останнє десятиліття ЄС пережив хвилю різноманітних криз, основними з яких є економічна та валютна кризи, криза Brexit, міграційна криза, криза спричинена світовою пандемією Covid-19. Перелічені кризові явища і зростання євроскептицизму в цілому змінили процес інтеграції до ЄС. Однак через понад 60 років після перших кроків ЄС залишається унікальним світовим прикладом реальної інтеграції різних держав, що включає 450 мільйонів людей, які проживають у 27 країнах. Ця динамічна інтеграція передбачала створення

наднаціональних структур ЄС та узгодження широкого спектру політики серед країн-членів: економіки, сільського господарства, енергетики, монетарної політики, зовнішньої політики і оборони, а також науки, технологій та інновацій. Європейська інтеграція в час глобальних викликів вимагає адаптації ЄС та консолідації цих зусиль для процвітання та миру.

Сьогодні інтеграційне об'єднання країн Європи планує розширюватись, допомагаючи сусіднім країнам підготуватися до членства в ЄС, будує спільну зовнішню політику, яка зробить багато для поширення європейських цінностей у всьому світі. Успіх цих амбіцій залежить від здатності приймати ефективні і своєчасні рішення та якісно їх реалізовувати.

1.3 Основний зміст та сучасний стан Угоди про асоціацію Україна-ЄС

Основний зміст Угоди про асоціацію Україна-ЄС визначає її ключові складові пункти, які є необхідними для повноцінного процесу інтеграції України до Європейського Союзу. УА має на меті встановити політичну асоціацію та економічну інтеграцію між ЄС та Україною, а також забезпечити взаємний вільний доступ до ринку, досягнути між суб'єктами описуваного інтеграційного процесу поглибленої та всеосяжної Угоди про зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). ПВЗВТ представляє для України спеціальні умови, які ґрунтуються на гармонізації нормативно-правового та митного законодавства в контексті торгівлі і прокладення шляху для економічної модернізації й розвитку країни [41; 42].

Європейська Рада у 2017 році завершила ратифікацію та почала реалізацію Угоди про асоціацію з Україною, що за своєю структурою базується на частинах, відображених у додатку Ж, табл. Ж.1, які торкаються загально цільових, політичних, юридичних, безпекових, економічних, фінансових, торговельних та інших питань співробітництва. Приведення вищезазначених сфер у відповідність

до Європейських стандартів формує невідворотність Європейського вектору розвитку України [43; 44].

Загальні принципи та політична частина УА, трактують, що сторони зобов'язуються підтримувати міцні відносини, засновані на спільних цінностях, таких як демократичні свободи, права людини, верховенство права, професійне управління тощо. В Угоді підкреслюється пропагування поваги до принципів суверенітету та територіальної цілісності, непорушності кордонів та незалежності. Україна є відповідальною за проведення реформ у судовій системі для підвищення прозорості та запобіганні корупції з метою зміцнення верховенства права. У безпековому контексті наголошується необхідність співпраці у боротьбі проти організованої злочинності та тероризму, а також протидії розповсюдженню зброї. Зовнішня політика підлягає поступовому узгодженню політики безпеки та оборони України з політикою ЄС на двосторонньому, регіональному та багатосторонньому рівнях. Це фактично визначає ціль політичної частини Угоди сприяти вже налагодженій співпраці між підписантами та поглиблювати її двома різними, але взаємопов'язаними способами: розширення сфер спільних дій та покращення якості співпраці між сторонами.

Одне з головних зобов'язань України, що стосується юридичної частини, полягає в зобов'язанні наблизити своє національне законодавство до наявного в ЄС, а також до майбутніх реформ, які можуть бути запроваджені в ЄС. Наближення відбувається поступово, оскільки УА встановлює різні терміни, протягом яких Україна має реформувати своє внутрішнє законодавство, дотримуватися прогресу в реалізації домовленості і досягнення цілей. Посилення сектору є важливим для реалізації повного потенціалу УА, для сприяння транскордонної торгівлі та переміщенню людей, для покращення співпраці та взаємодії у даному напрямку.

Європейський Союз, як одне з масштабних інтеграційних об'єднань, є найбільшим торговельним партнером України. Торговельна частина УА визначає створення спільного ринку шляхом запровадження ПВЗВТ, що дає більше можливостей для бізнесу України щодо покращення стандартів її продукції та

підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку. У свою чергу ЄС виграє від конкурентоспроможного експорту України. УА повністю лібералізує торгівлю товарами та послугами між Україною і ЄС, це усуває більшість перешкод для потоку інвестицій. ЄС уже здійснив повну лібералізацію для більшості продуктів, проте Україна буде робити це протягом тривалого періоду.

Обидві сторони зобов'язуються боротися з митним шахрайством та порушеннями, які мають на меті скористатися перевагами преференційного режиму торгівлі, наданого в рамках ПВЗВТ. Невиконання зобов'язань призведе до тимчасового призупинення торгівлі. Зняття більшості митних зборів і торговельних бар'єрів призведе до нового сплеску економічного зростання та можливостей для бізнесу як для України, так і для ЄС. Це відкриє альтернативні джерела доходів у вигляді непрямих податків.

Наближення до законодавства ЄС вимагає економічного та секторального співробітництва, що є частиною ширшого процесу інтеграції України в економіку ЄС. Передбачена співпраця є досить широкою, оскільки охоплює декілька сфер: макроекономічне співробітництво; фінансові послуги; фіскальна політика; корпоративне управління; навколишнє середовище; транспорт; співробітництво в галузі науки і техніки; промислова та підприємницька політика; енергетичне співробітництво, у тому числі ядерна сфера; видобувна промисловість тощо.

Економічне та секторальне співробітництво в рамках УА визначає потребу України в серйозному оновленні економіки, що зазнала ударів під час світової фінансової кризи 2008 року, протягом політичних потрясінь і російської агресії з початку 2014 року. Такі події спонукають ЄС надати фінансову допомогу. Натомість фінансовий напрямок співробітництва зобов'язує Україну прийняти європейську систему регулювання банків, страхування та ринку цінних паперів. Це є передумовою для того, щоб українські банки та фінансові установи отримали ліцензію на відкриття філій, дочірніх компаній чи агентств в ЄС і навпаки.

Законодавство ЄС не є статичними, а постійно розвивається. Україна має здійснювати динамічне наближення, щоб йти в ногу з основними реформами ЄС та відповідно до своїх можливостей. Остання частина Угоди встановлює ряд

інституційних положень для співпраці та координації щодо імплементації УА. В рамках саміту Україна-ЄС забезпечено можливість обговорювати будь-які двосторонні чи міжнародні питання на президентському рівні. Рада асоціації має широкі повноваження на рівні міністрів вносити зміни до багатьох деталей Угоди, але без змін її основного тексту. Комітет асоціації, разом із підкомітетами відповідає за безперервне оновлення УА у світлі законодавчих змін у ЄС.

Таким чином сформована структура Угоди про асоціацію демонструє підтримку «Європейського вибору» України. Основний зміст УА стосується основ для реалізації та збереження європейських цінностей демократії, прав людини, свободи та верховенства права, тоді як економічно полягає в покращенні та модернізації торговельної практики, реформуванні економічної політики, збільшенні інвестиційної привабливості, сприянню конкурентоспроможному експорту України на європейський та міжнародний ринки.

Сучасний стан Угоди про асоціацію Україна-ЄС через 8 років після її підписання – це поточні імplementовані та майбутні задокументовані сторонами наміри секторальної співпраці, і широкомасштабна оцінка здобутих досягнень. Пройшовши успішний демократичний перехід та оновлення ключових інституцій, Україна швидко просунулася вперед, хоча місцями нерівномірно, у виконанні УА та ПВЗВТ. Результати довгострокової роботи показують, що велика кількість розділів просунулися досить добре, але існують і такі, що потребують посиленої уваги.

По-перше, є досить простий і позитивний загальний аспект. Інституційне та процедурне функціонування Угоди є задовільним. Наразі Угода оновлюється, зокрема об'ємні додатки з переліком директив та правил ЄС, які Україна зобов'язалася впроваджувати. Законодавство ЄС постійно розвивається, і положення щодо оновлення мають бути активовані, щоб УА та ПВЗВТ не втрачали свої актуальності. Згідно з даними, які проаналізувала та опублікувала громадська організація «Український центр європейської політики», з моменту підписання у 2014 році і по 2020 рік, Україна виконала понад 42% встановлених

секторальних та супровідних зобов'язань, що говорить про достатньо динамічну та спрямовану на досягнення результату роботу.

Вплив глобальної пандемії Covid-19 у поєднанні з політичними змінами в Україні справили значний вплив на зусилля різних гілок влади у впровадженні реформ. Проте за цей період було досягнуто певного прогресу в таких сферах, як право інтелектуальної власності, стандартизація та технічне регулювання, аграрна галузь та промисловість, банківський і цифровий сектор. У таких сферах як правосуддя, верховенства права та боротьби з корупцією також відбулося кілька позитивних зрушень, де є явний запит на прогрес серед українських громадян [45].

Результатом реформ банківської системи є захист фінансової стабільності України, незалежність центрального банку, підтримка довгострокової монетарної та фінансової стабільності.

Україна продемонструвала готовність співпрацювати з Європейським Союзом щодо необхідних реформ, пов'язаних із транспортом, навколишнім середовищем та зміною клімату, однак трансформації у цих сферах тривають. Подальші узгоджені зусилля знадобляться також у таких галузях, як енергетика, корпоративне управління державними підприємствами. Європейський Союз і надалі підтримуватиме Україну в її комплексному порядку денному реформ, постійно адаптуючи та калібруючи свою підтримку шляхом взаємодії та діалогу, використовуючи всі наявні для цього процесу засоби [46].

Оскільки Україна прагне мінімізувати негативний вплив кризи Covid-19 та подолати економічні виклики, пов'язані з пандемією, підтримки міжнародних партнерів, продовження діалогу із зацікавленими сторонами та увага до безперервності політики реформ в Україні матиме важливе значення для стабільності, підвищення стійкості та прогресу. Це, в свою чергу, забезпечить збереження стратегічної орієнтації України, яку вона закріплена в своїй Конституції та визначила в Угоді про асоціацію, на тісніші зв'язки з Європейським Союзом, його інститутами, ринком, державами-членами та громадянами.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІЖЕННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМКІВ СЕКТОРАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1 Основні показники торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС

Зміцнення відносин між ЄС та Україною має стратегічне значення для двох сторін, як у політичному, так і в економічному плані, враховуючи розміри та географічне положення країни, яка розглядається, а також той факт, що ЄС вже є одним із основних комерційних партнерів України. Для досягнення цієї мети режим партнерства та співробітництва було замінено режимом асоціації, який приєднує обидві сторони. Вирішальним компонентом угоди є поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі, запровадження якої, сприяє модернізації економіки України та інтеграції з внутрішнім ринком ЄС, шляхом прийняття виправданих рішень ЄС, пов'язаних із торгівлею.

ЄС та Україна застосовують у двосторонньому порядку поглиблену та всеосяжну угоду про зону вільної торгівлі, що діє з 1 січня 2016 року. Ця угода означає, що обидві сторони будуть взаємно відкривати свої ринки товарів та послуг, опираючись на передбачувані та застосовувані правила торгівлі [47]. ПВЗВТ має на меті активізувати торгівлю товарами та послугами поміж Україною і ЄС, поступово знижуючи тарифи та приводячи правила України у відповідність до норм ЄС у деяких галузях промисловості та сільськогосподарської продукції.

Для кращої трансформації на ринок ЄС Україна узгоджує багато своїх норм та правил, які стосуються різних секторів торгівлі, поступовою імплементацією ПВЗВТ. Україна також прив'язує своє законодавство до ЄС у сферах торгівлі, таких як: державні закупівлі, регулювання продукції, конкуренція, заходи щодо безпечності харчових продуктів, митні та торговельні

спрощення, захист прав інтелектуальної власності, торгівельні енергетичні аспекти, включаючи інвестиції, транзит та транспорт.

ЄС продовжує співпрацювати з Україною, надаючи допомогу та доступні консультації, зокрема, щоб допомогти малому бізнесу зростати та скористатися можливостями, наданими у рамках ПВЗВТ, особливо щодо прогресивного узгодження з правилами ЄС. Система ПВЗВТ для малих та середніх підприємств (МСП) доповнює існуючі курси ЄС, що дає змогу МСП бути краще оснащеними модернізаціями на серединному діловому середовищі. На кшталт цього виокремлюється особлива увага ЄС з приводу підтримки приватного сектору – малого бізнесу в першу чергу – щоб він міг отримати переваги від цієї угоди та створити економічне зростання і робочі місця для громадян України. Дійсно, ПВЗВТ впливає не лише на експортерів до ЄС, але і на інші сфери: внутрішнє ділове середовище також буде поступово узгоджуватися з правилами ЄС. Ці зміни в середньо- та довгостроковій перспективі мають користь для України, але в короткостроковій перспективі є складними для МСП, яким для адаптації необхідно отримати додаткові навички та більше фінансових ресурсів.

Малі та середні підприємства в Україні можуть отримати підтримку від Флагманської ініціативи ЄС щодо МСП. Ця ініціатива дозволяє МСП в Україні, Грузії та Молдові отримати доступ до приблизно \$ 200,0 млн грантів. Це фінансування доповнює нові торгові можливості з ЄС, які були створені ПВЗВТ. Тому можна підтвердити факт того, що ЄС є важливим стратегічним партнером України.

ПВЗВТ відкрило можливість для України налагодити свій бізнес-клімат та привабити закордонні інвестиції, допомагаючи Україні в подальшій інтеграції зі світовою економікою. Впровадження ПВЗВТ дозволяє поступово узгоджувати законодавство та умови для всіх зацікавлених сторін, що потребують покращень. Комісар з питань розширення та політики добросусідства Йоганнес Ган сказав: «ПВЗВТ відчиняє перед Україною багато нових можливостей у межах ЄС і за його кордонами, оскільки норми європейського зразка нерідко є міжнародними нормами. Зі сторони Європейського Союзу й надалі буде надаватися підтримка

Україні та допомога в необхідних корекціях. Ми хочемо, щоб Україна покращувалась і використовувала весь потенціал ПВЗВТ» [48].

Додаткові автономні торговельні заходи ЄС для України набули чинності 1 жовтня 2017 р. Постанова ЄС про ці заходи підвищує кількість продукції агропромислового комплексу, яку можна експортувати з України до ЄС відповідно до Угоди про асоціацію без сплати мита. В свою чергу це прискорює скасування тарифів на імпорт ЄС на кілька промислових товарів, як це сказано в Угоді про асоціацію.

Згідно оцінок впливу та перспективи, довгострокова реалізація ПВЗВТ забезпечує приріст щорічно приблизно на 0,5% валового внутрішнього продукту України. При цьому, в загальному відбувається підвищення добробуту для українців зі зростанням щорічно на 1,2%. Запровадженні реформи, зазначені в Угоді, встановлюють якісний бізнес-клімат та допомагають залучити іноземні технології і інвестиції зі створенням нових робочих місць, і в такому разі зростання середньої заробітної плати в Україні на 5.5% [49].

Аналізуючи фактичну динаміку торгівлі України з ЄС за останніх декілька років, наведену у табл. 2.1, та прогресивне пришвидшення співробітництва з країнами-учасниками Європейського Союзу, можна говорити про те, що у порівнянні з ЄС, для України є набагато вигідними торговельні тенденції у двосторонньому форматі після вступу в силу Угоди про асоціацію і ПВЗВТ. Побоювання та припущення, що, начебто, недосконалий ринок України потоне у європейських товарах, як показує практика, виявились повністю неактуальними. Реальна практика говорить про абсолютно протилежні результати: загальний експорт з України до ЄС у 2021 році в порівнянні з 2015 роком збільшився до \$ 31,28 млрд \$ 15,94 млрд відповідно, або на 96,2%, що є майже вдвічі більшим. При чому, варто зазначити, що динаміка переважного росту експортної діяльності спостерігається протягом визначеного періоду з урахуванням охоплення світу пандемії Covid-19, починаючи з початку 2020 року, а також фактор Brexit, який припинив участь Великої Британії у складі інтеграційного об'єднання, що також вплинуло на потенціал відносин експортно-імпортного співробітництва між

Україною та ЄС у сфері товарів і послуг. Але потрібно враховувати показники зовнішньоторговельної діяльності з Великобританією включно із 2020 роком, протягом якого для неї все ще зберігалися всі торговельні квоти на час перехідного періоду. Далі спостерігається скорочення експорту з 2019 року від \$ 25,22 млрд до \$ 23,07 млрд у 2020 році, що є на 8,5% менше. Так чи інакше, спільна боротьба та подолання світового кризового становища, яке безпрецедентно торкнулося торгово-економічної діяльності, поступово вивели динаміку на зростаючий рівень, який склав 35,6% приросту експорту за минулий досліджуваний рік. Імпортування в Україну з Євросоюзу у цей самий проміжок визначеного часу, з урахуванням періоду до та після застосування ПВЗВТ, демонструє позитивну динаміку надходження товарів та послуг з 2015 року від \$ 18,08 млрд до \$ 32,18 млрд у 2021 році, що в загальному складає приріст на 78,0%. Враховуючи симетрично однакову ситуацію, пов'язану з пандемією, в імпорті спостерігається відносно схожа ситуація, котра також притаманна експортній діяльності. Імпорт товарів та послуг з ЄС на ринок України демонструє здебільшого позитивну і зростаючу динаміку до \$ 28,74 млрд у 2019, що є на 59,0% більше, починаючи з 2015 р. Подальший рух зображає спадання на 6,8% у 2020 році до \$ 26,79 млрд. Дані 2021 року демонструють відновлення зростаючої тенденції імпортних відносин на 16,8% та надають поштовх для подальшого зростання.

Таблиця 2.1

Зведені показники зовнішньої торгівлі України товарами та послугами з ЄС протягом 2015-2021 рр.¹

Рік / приріст	Експорт (млрд. дол. США)	Імпорт (млрд. дол. США)	Сальдо (млрд. дол. США)	Частка різниці між експортом та імпортом у %	Зовнішньо- торговельний оборот (млрд. дол. США).
2015р.	15,94	18,08	-2,14	13,4	34,02
Приріст у % до наступного року	+3,5	+8,2	-	-	+6,0

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Продовження таблиці 2.1

2016р.	16,50	19,56	-3,06	18,6	36,06
Приріст у % до наступного року	+21,8	+19,1	-		+20,4
2017р.	20,10	23,30	-3,20	15,9	43,40
Приріст у % до наступного року	+14,4	+12,9	-		+13,6
2018р.	23,00	26,30	-3,30	14,4	49,30
Приріст у % до наступного року	+9,7	+9,3	-		+9,5
2019р.	25,22	28,74	-3,52	14,0	53,96
Приріст у % до наступного року	-8,5	-6,8	-		-7,6
2020р.	23,07	26,79	-3,72	16,1	49,86
Приріст у % до наступного року	+35,6	+16,8	-		+27,3
2021р.	31,28	32,18	-0,90	2,9	63,46

Джерело: розроблено автором на основі [50; 51; 52; 53; 54; 55; 56; 57; 58; 59; 60; 61; 62; 63]

Проведене дослідження динаміки структури зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС (табл. 2.2) показує, що в період з 2017 року по 2021 рік обсяги торгівлі товарами з ЄС поступово зростали. Якщо у 2017 році експорт товарів становив \$ 17533,4 млн, то у 2021 році він становив вже \$ 26794,7 млн, що демонструє збільшення протягом вказаного періоду на 52,8%. Динаміка експорту товарів є досить неоднозначною: спостерігається поступове зростання продажу, але з пропорційним скороченням темпів приросту. Якщо у 2017 році приріст складав +29,9% у порівнянні з попереднім роком, то у 2019 цей показник зменшився до +2,9% відповідно. Типова ситуація притаманна 2020 рокові серед усіх досліджень, адже цей період пов'язаний з піком світової пандемії та кризового становища, що спровокували безліч обмежень та заборон, які торкаються і даного аналізу зовнішньоторговельної в тому числі, а тому динаміка в сторону зменшення є об'єктивним результатом цього періоду, через що спад експорту відбувся на -10,3% і опустився до \$18604,1 млн. Аналіз показує що найбільша динамічність зростання була в період 2020-2021 рр., (+44,0% у порівнянні з минулим роком відповідно). Така ж ситуація простежується у товарній структурі імпорту, але динамічність є більш помірною порівняно з експортною. Варто зазначити, що товари імпортує Україна більше, ніж експортує,

про що говорять розрахунки сальдо торговельного балансу, яке є негативним протягом всього визначеного періоду. У 2017 році імпорт товарів з ЄС становив \$ 20799,4 млн, а у 2021 – \$ 28946,1 млн. Таким чином протягом 5 років імпортна діяльність підвищилась на 39.2%, але спостерігається поступове зменшення динаміки приросту до 2020 року як і у випадку експорту. Найбільша динамічність зростання обсягів імпорту була в період 2016-2017 рр., та 2020-2021 рр., причому з однаковим показником +21,3% в середньому у порівняння з минулим роком відповідно. Зовнішньоторговельний оборот демонструє відповідні результати, які формуються на основі експорту та імпорту товарів. В даній статті аналізу також присутнє поступове збільшення, а також стрімке зростання та відновлення торгової діяльності, після незначних коливань у 2020 році, та складає на 2021 рік \$ 55740,8 млн, що на 31,3% більше.

Таблиця 2.2

Динаміка структури зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт (млн. дол. США)	У % відносно до попе- реднього року	Імпорт (млн. дол. США)	У % відносно до попе- реднього року	Сальдо (млн. дол. США)	Зовнішньо- торго- вельний оборот (млн. дол. США)	У % відносно до попе- реднього року
2017	17533,4	+29,9	20799,4	+21,3	-3266,0	38332,8	+25,1
2018	20157,1	+15,0	23216,5	+11,6	-3059,4	43373,6	+13,2
2019	20750,7	+2,9	25012,2	+7,7	-4261,5	45762,9	+5,5
2020	18604,1	-10,3	23859,7	-4,6	-5255,6	42463,8	-7,2
2021	26794,7	+44,0	28946,1	+21,3	-2151,4	55740,8	+31,2

Джерело: розроблено автором на основі [50; 51; 52; 53; 54; 55]

Згідно аналізу товарної структури зовнішньої торгівлі з країнами ЄС, найбільш розповсюдженими товарами які складають вагому частку експортної діяльності є продукти рослинного походження; мінеральні продукти; недорогоцінні метали та вироби з них; машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання.

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Значне зростання величини експорту з України в ЄС протягом останнього досліджуваного року демонструють недорогоцінні метали та вироби з них (табл. 2.3). У період з 2020 р., по 2021 р., обсяги поставок даних товарів до ЄС збільшилися більше ніж у два рази з \$ 3102,9 млн до \$ 6355,6 млн. Частка серед загального переліку експортованих товарів протягом п'яти років складає в середньому 19,6%, а найбільшу частку (18,4%) серед недорогоцінних металів складають затребувані на ринку ЄС чорні метали. Динаміка експорту є нерівномірною, адже з 2017 по 2018 роки спостерігається зростання від \$ 3751,8 млн до \$ 4437,5 млн, що на 15,2% більше. Далі в 2019 та 2020 роках відбулося зниження експорту в загальному на суму \$ 6899,4 млн або на -32,1% через підвищення долі загального видатку експортерів до ЄС на дотримання тотожності стандартів ЄС та його збільшення після падіння ставок для мита, що був ввезений в ЄС з України. Врегулювання експортного потоку відбулося за рахунок його стрімкого росту протягом 2021 року на +114,1%, що говорить про значне повернення виторгу у вигляді валютних коштів з-за кордону та збільшення мотивації до удосконалення виробу товарів. В загальному з 2017 по 2021 роки продаж недорогоцінних металів виріс на \$ 2603,8 млн, що на 69,4% більше. Щодо купівлі металів та виробів з них, то їх частка в загальному імпорті не велика та складає в середньому 5,2% протягом 2017-2021 рр. Варто зауважити, що з 2017 року імпорт недорогоцінних металів з ЄС в Україну збільшився від \$ 1041,8 млн до \$ 1518,0 млн у 2021 році, що на 45,7% більше. Здебільшого протягом п'яти років, обсяги торгівлі є зростаючими, проте їх динаміка рухається в напрямку зниження з 2017 по 2020 рік від 12,1% до (-8,5%), а протягом 2021 року спостерігається вагоме покращення імпорту + 26,2%, що на \$ 305,7 млн більше у порівнянні з минулим роком.

Таблиця 2.3

Динаміка структури зовнішньої торгівлі недорогоцінними металами та виробами з них із країнами ЄС протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо
	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США
2017	3751,8	+15,2	17,3	1041,8	+12,1	5,0	2710,0
2018	4437,5	+18,3	22,0	1228,5	+17,9	5,3	3209,0
2019	3796,6	-14,4	18,3	1325,5	+7,9	5,3	2471,1
2020	3102,9	-18,3	16,7	1212,3	-8,5	5,1	1890,6
2021	6355,6	+114,1	23,7	1518,0	+26,2	5,2	4837,5

Джерело: розроблено автором на основі [64; 65; 66; 67]

Наступною вагомою категорією, яка посідає провідне місце у товарній структурі експорту з України до ЄС є продукти рослинного походження, аналіз зовнішньої торгівлі якими зображено в табл. 2.4, які складають в середньому 18,0% від загального обсягу протягом аналізованого періоду з 2017 по 2021 рік. До найбільш популярних товарів цієї категорії відносять зернові культури (11,0%), насіння і плоди олійних рослин (5,8%), їстівні плоди та горіхи (0,8%). Динаміка експорту даних товарів є переважно стабільною, характеризується рівномірними значеннями торгової діяльності. З 2017 по 2021 році продаж продуктів рослинного походження збільшився на незначних 26,8%, а саме від \$ 3025,4 млн до \$ 3835,7 млн відповідно. Схожі показники присутні і у щорічному прирості експорту: з 2017 по 2018 роки продаж збільшився на \$ 669,5 млн, що на 22,1% більше; протягом 2018-2019 рр., обсяг експорту збільшився від \$ 3694,9 млн до \$ 4480,0 млн відповідно, що у відсотковому співвідношенні становить +21,2%. 2020 рік не був таким прибутковим, а отже і показники постачань товару знизились на 24,8%, які становлять \$ 1110,7 млн у бік зменшення. Скорочення поставок попереднього року було частково перекрито за рахунок активного експорту у 2021 році, який поступово почав набирати оберти та був зафіксований на рівні +22,3%, що складають \$ 466,4 млн відповідно. Структура імпорту продуктів рослинного походження є дещо парадоксальною, адже протягом

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

визначених п'яти років обсяги імпорту даних товарів в Україну в середньому на 54,4% більші ніж експорту, але в загальній структурі імпорту всіх товарів на український ринок зазначені продукти складають всього 2,3%. Спостерігається постійне щорічне збільшення обсягів імпорту з 2017 по 2021 роки від \$ 4700,0 млн до \$ 6583,8 млн, що на 40,1% більше. Динаміка купівлі рослинних продуктів вирізняється помітним різким стрибком у 2019, наприкінці якого обсяг торгівлі становив \$ 5801,7, що на 19,7% більше за попередній рік, коли в період інших аналізованих років приріст в середньому складав +4,7%.

Таблиця 2.4

Динаміка структури зовнішньої торгівлі продуктами рослинного походження з країнами ЄС протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо
	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США
2017	3025,4	+20,3	17,8	4700,0	+2,6	2,2	-1674,6
2018	3694,9	+22,1	18,3	4846,0	+3,1	2,1	-1151,1
2019	4480,0	+21,2	21,6	5801,7	+19,7	2,3	-1321,7
2020	3369,3	-24,8	18,1	6205,0	+7,0	2,6	-2835,7
2021	3835,7	-22,3	14,3	6583,8	+6,2	2,3	-2748,1

Джерело: розроблено автором на основі [64; 65; 66; 67]

Наступний вид товарної структури зовнішньої торгівлі, наведений у табл. 2.5, має значну вагу серед експорту та займає найбільшу частку в імпорті товарної продукції. Мова йде про машини, обладнання, механізми та електротехнічне обладнання. При експорті даного виду товарів, після запровадження ПВЗВТ, для України діють нетарифні обмеження експортування товарів на ринок ЄС. До складу експорту цієї категорії входять різного роду електричні машини (в середньому 11,0%) та ядерні реактори, котли, машини (в середньому 2,4%). Частка машин, обладнання механізмів тощо складає в середньому 13,4% в структурі загального переліку всіх товарів, які стосуються експорту протягом визначених п'яти років. Розглянутий період з 2017 по 2021 роки демонструє зростання на \$ 706,8 млн (+28,5%), а саме від \$ 2484,5 млн до \$ 3191,3 млн

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

відповідно. Зростання продажу різного типу обладнань та їх динаміка постачань на ринок ЄС є нерівномірними, відбуваються коливання від збільшення до незначного скорочення. З 2017 по 2018 рік спостерігається збільшення товарів на 15,1% до \$ 2859,4 млн, далі протягом 2019-2020 років відбувається зниження експорту в загальному на 4,0% протягом двох років, що становить \$ 2746,5 млн. 2021 рік виявився прибутковим на +19,9%, що на \$ 444,8 млн більше відносно минулого року. Дана стаття товарної структури зовнішньої торгівлі України з ЄС стосується значною частиною імпорту, адже є найбільшою його частиною і складає в середньому 21,1% серед усіх товарів, які надходять на ринок України від виробників ЄС протягом визначених для дослідження п'яти років. Сальдо зовнішньоторговельного балансу є негативним, тому імпорт машинного, електротехнічного обладнання тощо, переважає експорт в середньому на 84,7%. Ввіз даних товарів до України збільшився від \$ 4535,1 млн у 2017 році до \$ 5881,0 млн у 2021 році, що на 29,7% більше. Динаміка імпорту є подібною до тенденцій експорту. Зростання імпорту спостерігається в період до 2019 року, коли обсяг складав \$ 5435,6 млн, але динаміка приросту скоротилась до 5,9% відповідно до попереднього року (13,2%). У 2020 році показник був закріплений на рівні \$ 5091,7 млн (-6,3%), а упродовж 2021 року відбулось значне зростання на \$ 789,3 млн, що на 18,6% більше відповідно. Нарощування імпорту в довгостроковому періоді та його зниження в короткостроковому, залежить від збільшення виробництва.

Таблиця 2.5

Динаміка структури зовнішньої торгівлі машинами, обладнанням, механізмами, електротехнічним обладнанням із країнами ЄС протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо
	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США
2017	2484,5	+12,6	12,7	4535,1	+11,5	20,1	-2050,6

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Продовження таблиці 2.5

2018	2859,4	+15,1	14,2	5134,8	+13,2	22,1	-2275,4
2019	2825,0	-1,2	13,6	5435,6	+5,9	21,7	-2610,5
2020	2746,5	-2,8	14,8	5091,7	-6,3	21,3	-2345,2
2021	3191,3	+19,9	11,9	5881,0	+18,6	20,3	-2689,7

Джерело: розроблено автором на основі [64; 65; 66; 67]

Наступною для розгляду є продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, яка займає друге місце серед переліку всіх інших товарів в структурі імпорту продукції з ЄС до України і складає в середньому 17,8% протягом кожного з останніх п'ять років. Внутрішній ринок України має великий попит на імпортні продукти хімічної промисловості, які переважають в якості та замінюють ті товари, потужності для вироблення яких відсутні або недостатні в середині країни. Аналіз табл. 2.6 демонструє постійне зростання об'ємів імпорту з 2017 по 2021 роки. Упродовж п'яти років купівля хімічної продукції, до складу якої входять фармацевтична продукція (6,1%), різноманітна хімічна продукція (3,8%), ефірні олії (2,2%), добрива (2%), екстракти дубильні (1,1%) тощо, щорічно збільшувалась, починаючи з \$ 3569,5 млн до \$ 5298,1 млн відповідно, що на 48,4% більше. Хоч і обсяги імпорту щорічно збільшуються, динаміка закупівель з 2017 року по 2020 рік поступово рухається у бік зменшення з 10,4% до 2,6%, але залишається на позитивному рівні. У 2021 році показники значно збільшилися на \$ 797,4 млн, що на 22,8% більше відносно попереднього року. Експорт товарів хімічного виробництва займає невеликий відсоток серед всіх збутових товарів з України на ринок ЄС і складає в середньому 2,9% щорічно протягом 2017-2021 рр. Спостерігається збільшення постачання хімічних виробів вітчизняного виробництва в ЄС з більшою доданою вартістю і порівняно нижчою енергомісткістю. Для прикладу, це добрива (0,9%), органічні хімічні сполуки (0,8%), продукти неорганічної хімії (0,6%). Динаміка експорту вирізняється коливаннями від збільшення у період 2017-2018 років з \$ 4309,6 млн до \$ 5833,6 млн, що 35,4% більше, до зменшення протягом 2018-2020 років до \$ 5523,0 млн, що на 5,3% менше. Таке відхилення викликано запровадження квот строком до 7 років у хімічній галузі в рамках ПВЗВТ, а також ймовірно невелике зростання

суперечності на внутрішньому ринку ЄС і витрачення на дотримання технічним вимогам постачальних товарів, тому відбулося зниження експортної діяльності. У 2021 році відбулось стрімке збільшення продажу, яке характеризується ростом на 70,9% відносно попереднього року і становить \$ 9311,9 млн, що на 116,1% більше ніж у 2017 році. Такий розвиток подій для Українського експорту викликаний зняттям мита та певних квот на ввезення товарів до ЄС для значної кількості товарів у хімічній сфері, що позитивно впливає на розвинення галузі та спрямовано на поєднання систем технічного регулювання стандартів і правил ЄС, збільшення індексу галузевого виробництва та капітальних інвестицій.

Таблиця 2.6

Динаміка структури зовнішньої торгівлі продукцією хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості з країнами ЄС протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо
	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США
2017	4309,6	+21,4	2,3	3569,5	+10,4	16,8	740,1
2018	5833,6	+35,4	2,9	4017,7	+12,6	17,3	1815,9
2019	5598,8	-4,0	2,7	4384,7	+9,1	17,5	1214,1
2020	5523,0	-1,4	3,0	4500,8	+2,6	18,9	1022,2
2021	9311,9	+70,9	3,5	5298,1	+22,8	18,3	4013,8

Джерело: розроблено автором на основі [64; 65; 66; 67]

Наступною складовою, яка наведена у табл. 2.7 і вимагає структурного аналізу зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС – це сфера послуг. Сфера послуг є не менш важливим сектором співробітництва України з Європейським Союзом в рамках ПВЗВТ, але у порівнянні з торгівлею товарами, зовнішньоторговельний оборот торгівлі послугами в середньому протягом 2017-2021 рр., складає \$ 7326,8 млн, що на 516,0% менше за товарний зовнішньоторговельний оборот, який в середньому знаходиться на рівні \$ 45134,8 млн відповідно. На відміну від торгівлі товарами, в структурі торгівлі послугами можна говорити про те, що Україна є менш залежною від сфери послуг, яка надходить з європейського ринку, а навпаки постачає до ЄС більше послуг, а ніж споживає. Про це свідчить аналіз

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

сальдо торговельного балансу, який є позитивним, а також результат підрахунку середнього значення експорту (у розмірі \$ 4171,4 млн) який на 32,2% перебільшує значення імпорту (у розмірі \$ 3155,4 млн) послуг з 2017 по 2021 роки. Протягом 2017-2021 років спостерігається динаміка росту позитивного сальдо торговельного балансу від \$ 920,2 млн до \$ 1261,4 млн відповідно, що на 37,0% більше. Це говорить про те, що в Україні існує високий розвиток внутрішнього ринку послуг, а також достатня можливість його подальшого просування на міжнародний ринок. Експорт послуг в період з 2017 по 2021 роки збільшився на 30,0% від \$3452,7 млн до \$ 4494,2 млн, найбільша динамічність зростання спостерігається протягом 2017-2019 років в середньому на +14,2%, а протягом останніх двох досліджуваних років показники майже не змінилися (+0,3%). В структурі імпорту послуг з ЄС до України спостерігається нерівномірна динаміка коливань в сторону збільшення і зменшення надходжень протягом п'яти років. У 2017 році імпорт послуг становив \$ 2532,5 млн, а у 2021 році – \$ 3232,8 млн, що на 27,7% більше. Проте період найбільшого надходження сфери послуг спостерігається у 2018 році (+32,5%) в розмірі \$ 3355,8 млн, а значне падіння відбулося у 2020 році, коли обсяг складав \$ 2927,0 млн, що на 21,5% менше відносно попереднього року. Варто зауважити, що сфера послуг та переважна більшість її видів – це саме той сектор зовнішньої і внутрішньої торгівлі який зазнав найбільшої кількості втрат саме у 2020 році. Пандемія вірусу Covid-19, яка дуже сильно вдарила по Європі і світу, а також внутрішньополітична криза в Європейському Союзі, котра в тому числі пов'язана із Brexit – це ті фактори, які не лише припали на один рік, а й завдали значних фінансово-економічних потрясінь для сфери послуг в ЄС, відновлення якої триває і дотепер.

Таблиця 2.7

Динаміка структури зовнішньої торгівлі послугами з країнами ЄС протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт (млн. дол. США)	У % відносно попе- реднього року	Імпорт (млн. дол. США)	У % відносно попе- реднього року	Сальдо (млн. дол. США)	Зовнішньо- торго- вельний оборот (млн. дол. США)	У % відносно попе- реднього року
2017	3452,7	+14,9	2532,5	+4,6	920,2	5985,2	+10,3
2018	3979,9	+15,3	3355,8	+32,5	624,1	7335,7	+22,6
2019	4469,0	+12,3	3728,9	+11,1	740,1	8197,8	+11,8
2020	4461,1	-0,2	2927,0	-21,5	1534,1	7388,1	-9,9
2021	4494,2	+0,7	3232,8	+10,5	1261,4	7727,0	+4,5

Джерело: розроблено автором на основі [57; 58; 59; 60; 61; 62]

Із загальної структури зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ЄС можна виокремити наступні види, які є найбільш популярними як серед експорту так і серед імпорту. Мова йде про послуги з переробки матеріальних ресурсів; послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги; транспортні послуги; роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності.

Переробка матеріальних ресурсів як вид послуг, наведена у табл. 2.8, займає значне місце у структурі експорту, частка якої в середньому складає 23,5% щорічно протягом аналізованих п'яти років. З 2017 по 2021 роки об'єми продажу послуг з переробки зросли від \$ 846,5 млн до \$ 958,4млн, що на 13,2% більше. Динаміка експорту, при високому відсотковій до загального обсягу, є переважно спадною: якщо, у 2018 році постачання було на рівні \$ 1033,0 млн, що на 22,0% більше відносно попереднього року, то подальші продажі в динаміці поступово втрачають. У 2020 році обсяг експорту скоротився на 7,5% і становив \$ 980,9 млн, а у 2021 скоротився ще на 2,1% відповідно до попереднього року. Імпорт послуг з переробки матеріальних займає дуже малу частку до загального обсягу залучених послуг, що в середньому протягом п'яти років становить 0,1%. Це говорить про те, що внутрішній національний ринок країни мало потребує таких послуг, адже

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

він сповна має її власних можливостей для переробки товарів з метою реалізації у внутрішній економіці та за кордоном. Варто зазначити, що при малому запиті на дані послуги, обсяг їх ввезень постійно збільшується щорічно в період з 2017 р., від \$ 1,8 млн до \$ 8,7 млн у 2021 р., що на 397,6% більше. Особлива динаміка стрімкого росту спостерігається саме в 2021 році, впродовж якого імпорт збільшився на 200,2% відносно 2019 року (\$3,0 млн). Динаміка інших чотирьох років має певні коливання, але вони є в рамках позитивних значень і цілком відповідають загальним обсягам постійних зростань.

Таблиця 2.8

Динаміка структури зовнішньої торгівлі послугами з переробки матеріальних ресурсів протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо
	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США
2017	846,5	+10,3	22,1	1,8	+11,8	0,1	844,8
2018	1033,0	+22,0	26,5	2,3	+32,6	0,1	1030,6
2019	1050,9	+0,8	24,5	2,9	+23,2	0,1	1048,0
2020	980,9	-7,5	23,1	3,0	+3,0	0,1	977,9
2021	958,4	-2,1	21,3	8,7	+200,1	0,3	949,6

Джерело: розроблено автором на основі [68; 69; 70; 71]

Сучасний світ – це новітні технології, а отже і пов'язані з ними послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги наведені у табл. 2.9, які є добре розвинутими в Україні і складають вагомую частку експорту до ЄС серед загального обсягу всіх видів послуг. Щорічно упродовж п'яти років цей показник в середньому становить 24,8%. Продаж інформаційно-технологічних послуг постійно зростає протягом 2017-2021 рр., від \$ 652,2 млн до \$ 1254,7 млн відповідно. Перевага є майже вдвічі більшою і становить 92,4%. Спостерігається стабільна зростаюча тенденція збільшення поставок даного виду послуг на ринок ЄС, динаміка приросту в середньому становить 22,0%, є стабільною та без різких коливань протягом аналізованого періоду. Найбільше зростання відбулося у 2020 році, коли обсяг експорту становив \$ 1358,9 млн, що на 29,9% більше на відміну

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

від 2019 р. Найменше зростання присутнє протягом 2021 року – на 17,9% відносно попереднього року. Імпорт визначених послуг щорічно займає в середньому десятю частину загального обсягу залучених послуг (10,8%). Характер структури імпорту дещо схожий на експорт, спостерігається щорічне збільшення, але в менших об'ємах. З 2017 по 2021 роки поставки збільшились від \$ 252,7 млн до \$ 375,2 млн, що на 48,5% більше. Динаміка імпорту має незначні коливання, але залишається на задовільному рівні при постійному зростаючому обсязі. Найбільший приріст був у 2018 році, коли показник становив \$ 312,2 млн, що на 23,5% більше відносно попереднього. Найменший приріст із значення +5,6% присутній у 2019 р., коли обсяг імпорту був на рівні \$ 336,0 млн. Найбільший обсяг імпорту спостерігається у 2020 р., в обсязі \$ 387,7 млн, що на незначних 6,7% більше за попередній рік.

Таблиця 2.9

Динаміка структури зовнішньої торгівлі послугами у сфері телекомунікації, комп'ютерними та інформаційними послугами протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо
	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США
2017	652,2	+19,6	20,1	252,7	+16,2	8,9	399,4
2018	806,4	+23,7	20,7	312,2	+23,5	10,1	494,2
2019	992,6	+18,9	23,1	336,0	+5,6	9,4	656,5
2020	1358,9	+29,9	31,9	387,7	+6,7	13,9	971,2
2021	1254,7	+17,9	27,9	375,2	+12,4	11,6	879,5

Джерело: розроблено автором на основі [68; 69; 70; 71]

Головний вид послуг та найбільш розвинутий сектор, що складає невід'ємну частину торгово-економічної діяльності є транспортні послуги, структуру яких можна розглянути у табл. 2.10. Саме завдяки різноманітним видам транспорту здійснюються безперервні вантажо- та пасажироперевезення, глобальна зовнішня торгівля, в тому числі у співробітництві між Україною і ЄС. Найбільш популярним є повітряний транспорт (39,4%), далі йде автомобільний

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

транспорт (22,8%), морський (12,2%), залізничний (11,2%), інші допоміжні та додаткові транспортні послуги (7,0%), послуги поштової та кур'єрської служби (4,2%) тощо. Після запровадження ПВЗВТ та безвізового режиму, товаро- і пасажиропотік між Україною та ЄС збільшився в рази, про що говорять показники експорту та імпорту транспортних послуг. Аналіз п'ятирічного періоду демонструє, що транспортні послуги в середньому складають 29,3%, що є найбільшою часткою серед загального обсягу послуг у структурі експорту. Упродовж 2017-2021 рр., обсяг експорту виріс на 3,7% від \$ 1282,7 млн до \$ 1330,0 млн відповідно. Незначне зростання вплинуло і на динаміку надання транспортних послуг, що містить значні коливання від додатних до від'ємних показників. У 2018 році відбулось невелике скорочення до рівня \$ 1254,9 млн, що на 2,2% менше відносно попереднього року. У 2019 році спостерігається ріст на 4,0% до \$ 1325,2 млн. 2020 рік, який характеризується чисельним закриттям всіх можливих кордонів у переважній більшості країн світу та Європи через пандемію, що вплинуло та завдало значного удару сфері транспортних послуг, призвело до масштабного скорочення туристичних можливостей. Протягом цього року спостерігається найбільше скорочення експорту до рівня \$ 1081,8 млн, що на 20,5% менше у порівнянні з минулим роком. Значне відновлення спостерігається протягом 2021 року – збільшення на 30,9% відповідно попереднього року.

Таблиця 2.10

Динаміка структури зовнішньої торгівлі транспортними послугами протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо
	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США
2017	1282,7	+3,6	28,4	687,1	+12,6	22,6	595,6
2018	1254,9	-2,2	32,2	810,5	+17,9	26,1	444,5
2019	1325,2	+4,0	30,9	884,6	+4,1	24,8	440,6
2020	1081,8	-20,5	25,4	547,7	-40,1	19,6	534,1
2021	1330,0	+30,9	29,6	823,7	+55,5	25,5	506,3

Джерело: розроблено автором на основі [68; 69; 70; 71]

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Транспортування займає найбільшу частку серед загального обсягу послуг і в структурі імпорту. Щорічно протягом 2017-2021 років даний показник в середньому знаходиться на рівні 23,7%. На відміну від експорту, імпорт транспортних послуг показує динамічніший рівень зростання протягом п'яти років від \$ 687,1 млн до \$ 823,7 млн, що на 19,9% більше. До 2019 року спостерігається постійний ріст імпорту в цілому на +22,0% протягом двох років, що в грошовому еквіваленті становить \$ 884,6 млн і є найбільшим обсягом залучень транспортних послуг Україною протягом 5 років. Події 2020 року торкаються і імпорту, де спостерігається значне падіння на 40,1% у порівнянні з попереднім роком та становить \$ 547,7 млн. Повернення на звичний рівень обсягів використання транспортних послуг відбувається вже упродовж 2021 року, коли відбувається стабілізація ситуації та відновлення динаміки зовнішньої торгівлі, що демонструється у розділі імпорту як зростання на 55,5% відповідно до минулого року.

Широко розвинена креативна і виробнича індустрія, зображена у табл. 2.11, а саме роялті та інші інструменти, пов'язані з використанням інтелектуальної власності діячами, компаніями різних сфер виробництва тих чи інших нових продуктів також становлять значну частину послуг у загальній структурі обсягу імпорту з ЄС. Щорічно на протязі п'яти років імпорт послуг пов'язаних з використанням інтелектуальної власності в середньому складає 13,0%. До них входять послуги, пов'язані з ліцензійною діяльністю (61,4%), патентною діяльністю (22,5%), франшизи та використання торгової марки (6,7%), інші роялті (9,4%). З 2017 по 2021 роки обсяг імпорту збільшився на 59,0% з постійним зростанням від \$ 310,0 млн до \$ 492,9 млн відповідно. Найбільший обсяг імпорту роялті спостерігається у 2019 році і становить \$ 448,7 млн, що на 12,3% більше ніж у 2018 році (\$ 380,3 млн). Невеликий спад відбувся у 2020 році на 8,0% і становив \$ 420,9 млн. Найбільш динамічний ріст відбувся у 2021 р., на +27,0%. Динаміка в переважній більшості є позитивною і зростаючою відносно збільшення обсягів імпортування. Експорт роялті не є високорозвинену індустрію виробництва продуктів, які могли б бути запатентовані та експортовані Україною

до ЄС. У загальному обсязі експортованих Україною послуг, роялті та інші послуги пов'язані з використанням інтелектуальної власності займають усього в середньому протягом п'яти аналізованих років 0,5%. Продаж даного виду послуг збільшився протягом 2017-2021 років від \$ 11,7 млн до \$ 24,0 млн, що на 104,3 % більше. Безумовно, такий стрімкий ріст продажу говорить про розвиток даного сектору, проте в загальному його частка у порівнянні з обсягами імпорту дуже відрізняється за обсягами і є на порядок меншою, що говорить про необхідність більших збільшення капітальних інвестицій для відповідного галузевого виробництва. Динаміка експорту характеризується значними коливаннями від скорочення продажів до збільшення і є нерівномірною. Найбільше зростання спостерігається упродовж 2019 року на +81,7%, що становить \$ 32,7 млн, а найбільший спад – у 2020 році, коли обсяг зафіксовано на рівні \$ 19,6 млн, що на 41,0% менше відносно попереднього року. Протягом 2021 року відбулося незначне зростання на 2,3%.

Таблиця 2.11

Динаміка структури зовнішньої торгівлі роялті та іншими послугами, пов'язаними з використанням інтелектуальної власності протягом 2017-2021 рр.¹

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо
	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США	У % до попереднього року	У % до загального обсягу	Млн. дол. США
2017	11,7	+31,4	0,5	310,0	+14,2	12,7	-298,3
2018	17,3	+47,1	0,4	380,3	+22,7	12,2	-363,1
2019	32,7	+81,7	0,8	448,7	+12,3	12,6	-416,0
2020	19,6	-41,0	0,5	420,9	-8,0	15,1	-401,2
2021	24,0	+2,3	0,5	492,9	+27,0	12,2	-468,9

Джерело: розроблено автором на основі [68; 69; 70; 71]

Географічна структура зовнішньої торгівлі України з ЄС визначає ряд країн, котрі входять до складу інтеграційного об'єднання, мають тісні взаємозв'язки і налагоджену співпрацю з Україною в експортно-імпортній діяльності у контексті товарів та послуг. У додатку II наведено ряд окремих країн, обсяги торгівлі з якими протягом досліджуваних п'яти років визначають їх

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

відповідну частку та ефективність у структурі зовнішньої торгівлі з Україною. Упродовж 2017-2021 років найбільшим партнером України у секторі експорту товарів, зображеному в додатку И, табл. И.1, є Польща, яка протягом визначеного періоду імпортувала товарів на загальну суму \$ 17777,9 млн. Також можна назвати такі країни як Італія (\$ 22915,3 млн), Німеччина (\$ 11284,0 млн) і Нідерланди (\$ 9192,9 млн), які також є найбільшими імпортерами українських товарів протягом 2017-2021 рр. Країнами Європейського Союзу, котрі за загальними обсягами імпорту найменше насичували свій внутрішній ринок українськими товарами є Хорватія (\$ 171,7 млн) і Люксембург (\$ 67,9). Особливістю перелічених країн, незважаючи на різні обсяги експорту товарів до них, є збільшення обсягів закупівель з 2017 року по 2021 рік, наприклад, Польща +91,9%, Італія +40,5%, Німеччина +63,4%, Нідерланди +35,0%, Хорватія +89,1%, Люксембург +115,8%. Схожа тенденція спостерігається і в структурі імпорту товарів з ЄС. Країнами, з яких надійшло найбільше за обсягами товарів протягом 2017-2021 років є Німеччина – \$ 29038,9 млн (+15,4%), Польща – \$ 20304,6 млн (+43,6%), Італія – \$ 10536,6 млн (+64,6%), Франція – \$ 7929,4 млн (+12,8%). Мальта та Кіпр є країнами, товари з яких, Україна купувала найменше протягом п'яти років, обсяги імпорту з яких складають \$ 150,7 млн (1233,7%) та \$ 123,5 млн (+85,3%) відповідно.

Торгівля послугами також містить ряд країн-учасниць ЄС, з якими Україна має розвинені торгові стосунки, що зображено у додатку И, табл. И.2. Так найбільший за обсягами експорт послуг упродовж 2017-2021 рр., можна спостерігати до таких країн як Німеччина – \$ 3803,3 млн (+33,1%), Польща – \$ 1971,0 млн (+56,1%), Кіпр – \$ 1755,4 млн (+43,8%), Австрія – 1015,7 млн (+55,7%). Найменший за обсягами торгівлі експорт товарів відбувається до таких країн ЄС як Португалія – \$ 42,8 млн (+194%) і Хорватія – \$ 41,2 млн (+269,2%). У структурі імпорту можна виділити наступні країни, послуги з яких у найбільш високих обсягах надходили до України, а саме Німеччина – \$ 2131,0 млн (+28,3%), Кіпр – \$ 1608,6 млн (+47,6%), Ірландія – \$ 1307,1 млн (+266,5%), Польща – \$ 1063,1 млн (+81,9%). Країни, що займають останні сходинки в

загальному рейтингу обсягів постачань послуг до України є Португалія – \$ 61,8 млн (+37,6%) і Словенія – \$ 44,5 млн (+73,0%), імпорتنі зв'язки з якими є найменшими.

Варто відзначити той факт, що протягом аналізованого періоду з 2017 по 2021 рік динаміка росту торгівлі серед країн, що займають найменшу частку у структурі експорту та імпорту за останні 5 років є достатньо більшою у відсотковому співвідношенні, ніж динаміка тих країн, які становлять переважну більшість обсягів торгівлі, що говорить про відкриття додаткових ринків, пошук Україною партнерів серед числа інших країн ЄС, налагодження відносин і запровадження нових торгових площадок для максимізації розвитку зовнішньоекономічної діяльності із запровадженням ПВЗВТ в рамках Угоди про Асоціацію.

На основі проведеного п'ятирічного аналізу основних показників торговельно-економічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом можна оцінити результативність їх експортно-імпоротної діяльності, проаналізувавши зовнішньоторговельний баланс (ЗТБ), який наведений у табл. 2.1. Зовнішньоторговельний оборот України з ЄС у сфері товарів та послуг станом на 2021 рік складає \$ 63,46 млрд, що на 46,2% більше ніж у 2017 році (\$ 43,40 млрд). Зростання обсягів торгівлі спостерігається протягом всього досліджуваного періоду, особливо з моменту запровадження ПВЗВТ між Україною та ЄС, про що свідчить обсяг зовнішньоторговельного обороту у 2017 році, що на 20,4% більше ніж у 2016 році (\$ 36,06 млрд). Динаміка обсягів торгівлі демонструє постійне зростання як у валютному так і відсотковому співвідношенні за виключенням показників 2020 року, на що вплинула криза світового масштабу, викликана пандемією Covid-19 та криза регіонального масштабу, викликана виходом Великої Британії зі складу ЄС. Коливання відбулося в сторону зниження на 7,6% відносно 2019 року і становило \$ 49,86 млрд у 2020, що за обсягами майже дорівнює значенню 2018 року (\$ 49,30 млрд). Відновлення тенденції зростання можна констатувати виходячи із стрімкого зростання впродовж 2021 року на 27,3% відносно минулого року. Визначення

сальдо ЗТБ у відносинах між Україною та ЄС, підводить до висновку, що показник є негативним, а Україна більше орієнтується на ввіз товарів та послуг з Європи і переважає саме у структурі імпорту. При цьому варто зауважити, що з 2015 по 2020 роки імпорт перебільшував експорт в середньому на 15,4%, а протягом 2021 року ця різниця скоротилась до 2,9%, що вказує на досягнення балансу та ефективності кооперації в торговельно-економічній сфері між ЄС і Україною в тому числі завдячуючи великою мірою впровадженню ПВЗВТ, відкриттю нових європейських ринків для експорту національної продукції, зниження доданої вартості на імпорт товарів та послуг. Це є підтвердженням того, що в останні роки відбулася структурна переорієнтація економіки України на стратегічно важливий для неї ринок ЄС.

2.2 Співробітництво України та ЄС в контексті макрофінансової стабілізації

Україна розвиває міцне партнерство з Європейським Союзом з 2014 року, виходячи за рамки лише двостороннього співробітництва, щоб розвиватися до поступової політичної асоціації та економічної інтеграції. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності 1 вересня 2017 року і включає поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі, є основним інструментом для зближення України та ЄС. Окрім сприяння глибшим політичним зв'язкам, міцнішій економічній діяльності та поваги до спільних цінностей, УА забезпечила міцну основу для реалізації амбітного порядку денного реформ, зосередженого на боротьбі з корупцією, реалізації незалежної судової системи, встановлені верховенства права та покращенні бізнес-клімату всередині країни. ЄС демонструє постійну підтримку цих реформ, що мають вирішальне значення для залучення інвестицій, покращення продуктивності праці та підвищення рівня життя в довгостроковій перспективі. Двостороннє співробітництво у фінансовій

сфері відбувається через підтримку ЄС України за допомогою різноманітних інструментів. За допомогою ряду різних інструментів підтримки, наведених у табл. 2.12, з 2014 року ЄС надав Україні близько € 17445,0 млн грантів і позик, з яких € 9600,0 млн з цієї фінансової підтримки надійшло у вигляді позик від Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) та Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) для розвитку малого і середнього бізнесу, модернізації транспортного, енергетичного, промислового, аграрного, освітнього, банківського, муніципального та інфраструктурного секторів. ЄС підтримував Україну за допомогою п'яти послідовних операцій макрофінансової допомоги, загальна сума яких складає € 5600,0 млн. Фінансова підтримка здійснюється також рамках двостороннього співробітництва між Україною та ЄС у розмірі € 355,0 млн та гуманітарної допомоги, загальна сума якої складає € 190,0 млн.

Таблиця 2.12

Загальна вартість фінансової допомоги Європейського Союзу Україні з 2014 по 2021 роки, за видами підтримки

№	Джерело фінансування	Виділена кількість коштів (млн. євро)
1.	Позики:	
	Європейський інвестиційний банк	5500,0
	Європейський банк реконструкції і розвитку	4100,0
2.	Програма макрофінансової допомоги ЄС	5600,0
3.	Фінансова допомога в рамках двостороннього співробітництва між Україною та ЄС	1700,0
4.	Інструменти зовнішньої політики	355,0
5.	Гуманітарна допомога	190,0
Всього упродовж 2014-2021 рр.		17445,0

Джерело: розроблено автором на основі [72]

Станом на 2021 рік сукупні інвестиції ЄБРР в Україну, починаючи з далекого 1991 року, коли ще Україна з настанням незалежності тільки починала формувати свою суб'єктність на міжнародній арені, досягли € 16,0 млрд з часткою приватного сектора 48,0% у портфелі. Поточний портфель складає € 4,1 млрд, з яких € 2,4 млрд фактично реалізовані та розподілені на 203 проекти, діючих на території України. У відсотковому співвідношенні 56,0% цих інвестицій припадає на сферу сталої інфраструктури, 32,0% – на промисловість,

торгівлю та агробізнес, а решта 12,0% – на підтримку фінансових установ. Щорічні інвестиції ЄБРР коливаються від € 500,0 млн до € 1,0 млрд і включають в середньому 30 проектів, до яких вони надходять.

ЄІБ співпрацює разом з Україною від 2007 року. Він діє в країні відповідно до Європейської політики сусідства (ЄПС), Східного партнерства та інших двосторонніх угод ЄС. Його діяльність робить особливо значний внесок у ринок праці, зберігаючи існуючі робочі місця та створюючи нові можливості для громадян. Діяльність ЄІБ зосереджена на фінансуванні транспорту, малих і середніх підприємств, енергоефективності, а також соціальної інфраструктури. З початку своєї діяльності в Україні ЄІБ виділив понад € 1,9 млрд на підтримку малих та середніх компаній і € 3,6 млрд на підтримку державного сектору. Останнім часом ЄІБ активно працює над підвищенням рівня засвоєння своїх зобов'язань, оскільки фактичні виплати становлять менше 30,0% зобов'язань.

Особливо спостерігається те, що ЄС активізував свою діяльність після подій 2013-2014 років в Україні щодо її ситуації та безпеки як в середині країни, так і навколо неї, підкреслюючи значення, яке він надає спільним фундаментальним цінностям, повазі до стабільності, суверенітету та територіальної цілісності України. Фінансова підтримка ЄС через програми Багаторічної фінансової програми упродовж 2014–2020 рр. надала понад € 1.6 млрд двосторонньої фінансової та технічної допомоги в рамках Європейського інструменту сусідства (ЄІС) для підтримки процесу стабілізації і реформ України в таких сферах, як боротьба з корупцією, реформи судового та державного секторів, розвиток економіки та приватного секторів, енергетичні реформи, а також підтримка організацій громадянських об'єднань.

Спеціальні кошти в рамках ЄІС були також виділені для підтримки реагування на Covid-19 у 2020 році (пакет підтримки у розмірі понад € 190 млн, який охоплює як кризу в галузі охорони здоров'я, так і соціально-економічну допомогу). У співробітництві України з представництвом проекту Європейського

Союзу «Team Europe» [73]¹ було отримано вакцини на суму понад € 3,0 млрд на двосторонній основі від країн-членів ЄС. Крім того, Україна матиме доступ до € 1,2 млрд нових екстрених позик ЄС щодо макрофінансової допомоги на вигідних умовах для покриття невідкладних, термінових фінансових потреб. Запропоновані кошти з ЄС до України передбачається виділити двома рівними траншами, які будуть випущені у 2022 та 2023 роках, включаючи безпосередню оцінку прогресу, досягнутого щодо низки заходів макроекономічної та структурної перебудови за допомогою цих внесків. Окрім ЄІС, Україна отримує вигоду від різних проектів співпраці на регіональному рівні в широкому діапазоні сфер та допомоги в рамках конкретних інструментів ЄС, наприклад, Інструменту сприяння стабільності та миру або Інструменту демократії та прав людини.

Нова багаторічна програма фінансування на 2021-2027 роки продовжує двосторонню допомогу Україні за новими регуляторними правилами, які встановлює Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва – «Глобальна Європа» (англ. Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – NDICI-Global Europe), що впорядковує низку попередніх фінансових інструментів в рамках одного широкого географічного і тематичного інструменту [74]. У багаторічній індикативній програмі, розрахованій на сім років, виокремленні пріоритетні сфери економіки, верховенства права, стійкості до клімату, цифрової трансформації, підтримки громадянського суспільства та реагування на конфлікти. Річний план дій на 2022 рік, що фінансується в рамках NDICI-Global Europe, був прийнятий 2021 року на загальну суму € 141,0 млн для підтримки управління кордонами, демократії ЗМІ та боротьби з дезінформацією, а також реформи державного управління.

Міністерство закордонних справ (МЗС) Європейського Союзу поєднане з програмою Міжнародного валютного фонду (МВФ) у наданні фінансової допомоги Україні в контексті її макроекономічної стабілізації. МВФ займається в Україні послідовними програмами з 2014 року, які супроводжуються операціями МЗС ЄС.

¹ [73] Team Europe — це проект, який був створений в контексті відповіді ЄС на пандемію Covid-19, з метою підтримати країни-партнери та скоординовано реагувати на пандемію між ЄС та державами-членами (MS).

Розміри наданої фінансової допомоги наведено у табл. 2.13. Після укладення угоди Stand-By (SBA) [75]¹ у 2014 році МВФ схвалив чотирирічну програму розширеного фінансування (англ. Extended Fund Facility (EFF)) для України на суму \$ 17,5 млрд у 2015 році, з яких було виплачено \$ 8,4 млрд. У 2018 році в рамках програми SBA було виділено загальну суму у розмірі \$ 3,9 млрд, з яких було освоєно \$ 1,4 млрд. Використовуючи надану фінансову допомогу чергового необхідного траншу, Україна виконує зобов'язання, на умовах яких були отримані відповідні кошти. У 2019 році МВФ оголосив про укладення чергової угоди з українським урядом щодо нової трирічної програми в рамках EFF на суму \$ 5,5 млрд. Однак у 2020 році плани щодо нової програми EFF були замінені на вже відому програму SBA строком до 18-ти місяців на суму близько \$ 5,0 млрд, яка дозволила б домогтися більшої гнучкості в макроекономічній стабілізації у світлі кризи Covid-19. Діяльність, в умовах нової угоди, здійснюється з урахуванням наступних важливих складових, а саме: скорочення негативних наслідків економічного впливу кризи, в тому числі сприянням допомогти бізнесу та домогосподарствам; встановлення постійної автономії центрального банку та гнучкого обмінного курсу; гарантування фінансової стійкості під час компенсування витрат за висновками банку; просування пріоритетних заходів щодо усунення та протиборства з корупцією для захисту, підтримки і просування здобутків. Після успішного виконання Україною доданих попередніх кроків, Виконавча рада МВФ затвердила транш еквівалентний \$ 2,1 млрд того ж року.

Таблиця 2.13

Розміри наданих кредитів Міжнародним валютним фондом в рамках програм фінансових підтримок для України починаючи з 2014 року

Рік	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Млрд. дол. США	4,4	6,7	1,0	1,0	1,4	-	2,1	0,7

Джерело: розроблено автором на основі [76; 77]

¹ [75] IMF Stand-By Arrangement (SBA) – це економічна програма МВФ, що передбачає фінансову допомогу державі-члену, яка потребує фінансової допомоги, що зазвичай виникає внаслідок фінансової кризи.

На початку 2021 року умови ЄС та МВФ дещо змінилися, оскільки макроекономічні показники України стабілізувались та відновили її здатність брати позики на фінансових ринках. Однак, фінансова підтримка Заходу залишається вирішальною для гарантування стабільності української економіки в умовах чергових геополітичних потрясінь, які спіткали Україну і призвели до витоку іноземних капіталів. Тому в четвертому кварталі 2021 року Виконавчою радою МВФ було схвалено виплату у розмірі близько \$ 700,0 млн на підтримку України, а також продовжено поточну угоду SBA до середини 2022 року.

ЄС стверджує, що в Україні існує недостатня спроможність поглинати всю надану фінансову підтримку. Пітер Вагнер, голова Групи підтримки Європейської Комісії для України, зазначив наступне: «Є мільярди коштів, які були виділенні, але вони не реалізуються з численних, іноді бюрократичних причин» [78]. Він також стверджував, що «величезні приватні інвестиції» потрібні, щоб змінити, переорієнтувати Україну. Це ставить питання про те, як, незважаючи на зусилля України, можна переконати приватних інвесторів залучити великі суми в Україну у все ще бурхливих політичних та економічних обставинах у середині країни. Іноземні інвестори спочатку були оптимізовані щодо можливостей, пропонованих земельною реформою, але це політично чутливе питання, яке зараз дещо пригальмувало свій хід.

Прямі іноземні інвестиції є важливою складовою співробітництва України з ЄС в контексті макроекономічної стабілізації та привабливості країни з боку інвесторів і бізнесу. У додатку К, табл. К.1 наведено географічну структуру наданого акціонерного капіталу країн-учасниць інтеграційного об'єднання Європи для України протягом 2016-2020 рр. Дані інвестиції слугують для покриття потреб України у зовнішньому фінансуванні в умовах значного розриву зовнішнього фінансування, покращення загального макроекономічного управління, посилення економічного управління та прозорості, модернізації умов для сталого зростання та зміцнення стійкості країни. Протягом визначеного п'ятирічного періоду країнами ЄС було здійснено прямих інвестицій в економіку України на загальну суму \$ 129286,6 млн. З 2016 року по 2020 рік дані інвестиції

зросли на 9,9% від \$ 24982,8 млн до \$ 27454,1 млн відповідно. Динаміка інвестування має позитивний зростаючий характер протягом 2016-2019 років в середньому на +6,5% щорічно. Найбільше зростання зафіксоване у 2019 році на рівні \$ 28289,3 млн, що на 8,9% більше ніж у 2018 році відповідно. Також спостерігається невелике падіння протягом 2020 року на 3,0% у порівнянні з попереднім роком, що говорить про порушення існуючої динаміки інвестування, спричинене коливаннями економічного, соціального, політичного становищ в Україні, ударом Covid-19, але порівняно стабільна динамічність інвестицій та їх зростання у 2019 році говорить про налагодження співпраці з країнами ЄС та перспективу покращення бізнес-клімату в Україні.

Дивлячись на географічну структуру обсягів інвестицій в Україну за країнами ЄС протягом останнього аналізованого року, можна говорити про те, що у 2020 році найбільша сума коштів надійшла з Кіпру у еквіваленті \$ 9237,6 млн, що складає 33,6% у співвідношенні до загальної суми всіх інвестицій упродовж року. Наступними за обсягами є Нідерланди – \$ 8142,8 млн (29,7%), Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії – \$ 2251,8 млн (8,2%), Німеччина – \$ 1464,2 (5,3%), Австрія – \$ 1430,8 млн (5,2%), Франція – \$ 931,4 млн (3,4%) та інші країни, присутність яких у загальній структурі інвестувань складає менше ніж 3%, але разом вони займають решту 14,6%.

Європейський Союз прийняв Регламент ЄС про скринінг іноземних інвестицій у 2019 році, який встановлює деякі загальні правила щодо перевірки інвестицій, водночас дозволяючи державам-членам вирішувати особливості вкладених капіталів окремо. Наприклад, Регламент ЄС рекомендує направляти інвестиції в галузі, які можуть розглядатися країнами-членами, але не вимагає від них перевіряти всі інвестиції в цих галузях. Здебільшого надані інвестиції торкаються таких видів економічної діяльності в Україні як переробна промисловість (24,0%); оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів (15,8%); фінансова та страхова діяльність (12,7%), операції з нерухомим майном (12,6%); інформація та телекомунікації (8,2%); виробництво харчових

продуктів та напоїв (7,9%); професійна і науково-технічна діяльність (6,2%), металургійне виробництво (5,0%) тощо.

У додатку К, табл. К.2 наведено аналіз потенціалу України в якості її як інвестора свого капіталу в економіки країн ЄС протягом 2016-2020 рр. Протягом п'яти років Україною було інвестовано коштів до країн ЄС на загальну суму \$ 31599,9 млн, що в майже втричі менше від того, скільки країни ЄС здійснили прямих інвестицій акціонерного капіталу в Україну. З 2016 року інвестиції України збільшили на 18,4% від \$ 6115,1 млн до \$ 7238,9 млн у 2020 році відповідно. Зростання інвестицій спостерігається в переважній більшості лише упродовж 2020 року на +18,9% відносно 2019 року. Протягом інших чотирьох років спостерігається абсолютна стабільність обсягів інвестицій в середньому на рівні \$ 6090,3 млн із непомітною динамікою коливань приросту від -0,6% до 0,1%. Найбільшим партнером, як у 2020 році, так і протягом всього аналізованого періоду, є Кіпр, куди Україна вклала за останній рік майже не весь обсяг закордонних інвестицій до ЄС у еквіваленті \$ 7027,6 млн, що складає 97,0% від загального обсягу. Ще 2% припадає на Латвію – \$ 147,2 млн, а решта таких країн як Литва, Нідерланди, Німеччина, Угорщина та Велика Британія разом займають лише 1% обсягу всіх інвестицій України до країн ЄС.

З огляду на обсяги, кількість, інтенсивність та динаміку наданої фінансової допомоги Європейським Союзом, його організаціями та країнами за допомогою різних видів інструментів виділення, Україна – як країна-реципієнт даних позик гарантує вжити всіх заходів для встановлення лібералізації та захисту руху капіталу, що має відповідати рівню законодавства ЄС. Подібний процес лібералізації є однією з попередніх умов для створення спільного ринку фінансових послуг. Угода про асоціацію трактує, що між ЄС Україною дозволяються всі види платежів та переказів у конвертованій валюті, здійснюється поступова дебіюрократизації та лібералізації валютного ринку, забезпечується вільний рух капіталу, пов'язаний із постачанням кредитів та портфельних інвестицій, не встановлюються обмеження на рух капіталу та не обмежуються поточні умови, а також домовлено консультування між сторонами з

метою послаблення обмежень на експортно-імпортні операції та прямі іноземні інвестиції для посилення експортного потенціалу нашої країни.

Аналіз наданої та запропонованої фінансової підтримки має виразний характер макроекономічної стабілізації, містить високий рівень економічної ефективності, відображає стратегічне значення країни для ЄС, а отже кінцевий вплив від реалізації наданої підтримки для України може бути значно більшим порівняно з її вартістю. ЄС, виступаючи якості донора фінансової допомоги, домагатиметься широкого консенсусу з Україною для забезпечення належності та сприяння безперебійному виконанню узгоджених умов. Виконання цих умов мають усунути деякі з фундаментальних недоліків, які протягом багатьох років мають диспозитивний вплив на українську економіку.

2.3 Сучасна міграційна політика України в контексті посилення транскордонного співробітництва із країнами ЄС

Основними цілями транскордонного співробітництва Європейського Союзу є підтримка сталого розвитку по обидва боки зовнішніх кордонів ЄС, зменшення відмінностей у рівні життя та вирішення проблем і можливостей, після розширення свого інтеграційного об'єднання або інших причин, що виникають із питань географічної близькості транскордонних регіонів. Режим двостороннього співробітництва між країнами ЄС та Україною прагнуть підтримувати існуючі зв'язки в сферах людських контактів, культурних обмінів, торгівлі та міграції. Таким чином, політика адаптації України до країн ЄС та їх правил потрібна для того, щоб стати сумісною з їх нормами та інституціями на національному рівні, залишатись стратегічним економічним і політичним партнером ЄС, який може запропонувати вагому ефективність для доданої вартості всього об'єднання.

Після масштабного розширення ЄС у 2004-2007 роках Україна отримала спільний кордон з країнами-членами ЄС, причому прикордонні регіони України (насамперед шість її областей - Волинська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька та Одеська області), які стали об'єктами регіональної політики транскордонного співробітництва. Згодом, із розпочатим процесом входження України до євроінтеграційного простору та визнання її європейськими партнерами, постало питання координації зусиль у розвитку співробітництва у сфері міграції з країнами ЄС і насамперед – із сусідами України. Ці факти створили додаткові можливості для прикордонних територій ефективно використовувати свій потенціал розвитку для регулювання міграційної політики українсько-польського, українсько-словацького, українсько-угорського та українсько-румунського транскордонних регіонів. Беручи до уваги табл. 2.14, можна констатувати, що Україна має 36 прикордонних пропускних пунктів із сусідніми країнами-членами ЄС. У цих пунктах запроваджений автомобільний, залізничний, пішохідний та річковий пропускні режими. Найбільша кількість пунктів перетину знаходиться на межі з Польщею у кількості 14 одиниць, а найменша зі Словаччиною – 5 одиниць.

Таблиця 2.14

Існуючі пункти пропуску через кордон у прикордонних регіонах України з країнами ЄС

Транскордонний регіон	Транспортний режим				Загальна кількість пунктів перетину
	Автомобільний	Залізничний	Пішохідний	Річковий	
Україна-Польща	8	8	1	-	14
Україна-Словаччина	2	3	2	2	5
Україна-Угорщина	5	3	-	-	7
Україна-Румунія	3	4	-	3	10
Всього	18	18	3	5	36

Джерело: розроблено автором на основі [81]

Процес міграції, а саме міждержавна імміграція і еміграція населення між Україною та країнами ЄС відбувається з багатьох причин, основними з яких є трудова міграція, туристична міграція, а також добре розвинена за останні роки освітня міграція. Аналізуючи наведену інформацію табл. 2.15, можна спостерігати чисельну кількість мігрантів та динаміку їх пересування між Україною та сусідніми країнами-членами ЄС в рамках транскордонного співробітництва. В цілому, упродовж 2017-2021 рр., 178,9 млн осіб із залучення різних видів транспорту у 52,4 млн випадках перетинали кордон в обидвох напрямках між Україною та сусідніми країнами-учасницями ЄС. Помітно, що існує різна динаміка і кількість мігрантів протягом 2017 – 2019 років та у період починаючи з 2020 року. З 2017 по 2019 роки кількість мігрантів, що перетнули кордон між Україною та Польщею становила в середньому 22,2 млн осіб, у тому числі 6,0 млн одиниць транспорту; на другому місці Угорщина – 8,5 млн осіб та 2,3 млн одиниць транспорту, далі на кордоні з Румунією упродовж трьох років нараховано 3,8 млн осіб мігрантів та 1,3 млн одиниць транспорту; зі Словаччиною цей показник становив в середньому 2,6 млн осіб, у тому числі з 0,7 млн одиниць транспорту. Протягом визначеного періоду часу спостерігається стабільна динаміка міграційного руху як серед кількості осіб та і залучених видів транспорту, без значних коливань в сторону збільшення чи відхилень у бік зменшення. Загалом на всіх кордонах протягом трирічного терміну зафіксовано в середньому 37,2 млн випадків легального перетину кордону серед населення, включаючи більшою мірою українців та 10,3 млн залученого до перетину транспорту. Найбільш негативна тенденція спостерігається у період з 2019 по 2020 роки, коли розпал пандемії Covid-19 практично заблокував пересування людей як на глобальному, так і на локальному рівні через часткове, а згодом і повне блокування державних кордонів у багатьох країнах світу з метою недопущення розповсюдження життєво небезпечної хвороби. Тому протягом даного періоду часу спостерігається суттєве зменшення мігрантів в середньому на 61,9% порівняно з показниками попередніх років. Перетин кордону зі Словаччиною постраждав найбільше, адже скорочення відбулося на 71,9% та

56,9%, що після зниження в еквіваленті до кількості осіб становить 0,8 млн і до кількості транспорту – 0,3 млн одиниць відповідно. Друга за показниками Польща, де скорочення відбулося до 8,2 млн осіб та 2,5 млн одиниць залученого транспорту, що є меншим на 62,6% та 50,0% відповідно, у порівнянні з 2019 роком. Третьою згідно даних є Румунія, показники якої становлять 1,6 млн осіб та 0,5 млн одиниць транспорту, що на 59,0% та 51,5% відповідно менше. Міграційні процеси на перетині України та Угорщини скоротилися трохи більше, ніж у два рази, а саме на -54,2% до 3,8 млн осіб та -52,5% до 0,9 млн одиниць використаного транспорту відповідно до показників 2019 року. З послабленням карантинних обмежень, починаючи з 2021 року спостерігається позитивна тенденція розвитку міграційних рухів, що в середньому серед всіх визначених країн у відсотковому співвідношенні становить +10,4% серед тих, що перетнули кордон у кількості 15,9 млн осіб та +28,5% серед залученого транспорту у кількості 5,4 млн одиниць у відношенні до попереднього року. Так чи інакше, різниця між 2017 та 2021 роком є значно великою, адже скорочення серед мігрантів відбулось загалом на 53,5%, а серед залученого ними транспорту – на 56,3%. Це говорить про те, що у пост-пандемічний період, з урахуванням нових умов перетинів кордону, запровадженими у зв'язку з пандемією, знадобиться ще багато часу для досягнення, принаймні, тих показників, які існували до 2019 року включно. Тому розвиток транскордонних регіонів, де формуються інтенсивні та багаторівневі взаємодії між усіма суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва, є важливим об'єктом сучасної міграційної політики.

Таблиця 2.15

Пропускні операції державної прикордонної служби України з прикордонними країнами-членам ЄС упродовж 2017-2021 рр.

Країни	Польща		Словаччина		Угорщина		Румунія		Всього	
Роки	Осіб (млн.)	Транс- порту (млн. одн.)	Осіб (млн.)	Транс- порту (млн. одн.)	Осіб (млн.)	Транс- порту (млн. одн.)	Осіб (млн.)	Транс- порту (млн. одн.)	Осіб (млн.)	Транс- порту (млн. одн.)
У % до попе- реднього року	2,0	-4	-5	-35	2	2	7	1	1,9	-3,4

Продовження таблиці 2.15

2017	23,0	7	2,5	0,795	8,7	2,5	3,7	1,3	37,9	11,6
У % до попереднього року	-6,0	-12	10	-6	-2	-4	4	6	-2,9	-8,2
2018	21,7	6,1	2,7	0,745	8,5	2,4	3,9	1,4	36,8	10,6
У % до попереднього року	1,0	-18	-2	-20	-2	-21	1	-19	0,0	-19,2
2019	21,9	5	2,7	0,599	8,3	1,9	3,9	1,1	36,8	8,6
У % до попереднього року	-62,6	-50,0	-71,9	-56,9	-54,2	-52,5	-59,0	-51,5	-61,0	-51,2
2020	8,2	2,5	0,759	0,258	3,8	0,903	1,6	0,534	14,4	4,2
У % до попереднього року	11,0	34	13	25	3	6	34	34	10,4	28,5
2021	9,0	3,4	0,855	0,323	3,9	0,953	2,1	0,715	15,9	5,4

Джерело: розроблено автором на основі [82; 83; 84; 85; 86]

Особливістю прикордонних та наближених до них областей України є, з одного боку, близькість до державного кордону, а з іншого – віддаленість від центральних районів країни, які сьогодні є зонами концентрації інвестицій та економічної діяльності. Рівень розвитку офіційної економіки, мабуть, є вирішальним показником серед кола факторів трудової міграції (розмір заробітної плати, податкове навантаження, рівень соціального захисту, регулююча діяльність, якість соціальних послуг, кількість самозайнятого населення тощо). Позитивні тенденції економічного розвитку, достатні можливості для працевлаштування та оплати праці тощо визначають настрої та прагнення громадян ставати учасниками трудової міграції, бути залученими до роботи в інших країнах. Тому відсутність достатніх можливостей для працевлаштування та відносно низький економічний розвиток створюють передумови для міграції трудової робочої сили серед громадян України до країн ЄС.

Вільний рух робочої сили є специфічною формою економічного співробітництва між Україною та ЄС, а також доповненням до угод визначених в рамках УА та ПВЗВТ, особливо для торгівлі та інвестицій у послуги. Перші домовленості стосувалися скасування віз для громадян ЄС та початку переговорів

щодо візового режиму з ЄС. Умови праці в багатьох галузях промисловості України потребують значних зусиль для їх покращення, щоб Україна прагнула відповідати трудовому законодавству ЄС. У 2005 році Україною було скасовано візові вимоги для громадян ЄС (у тому числі США). З точки зору доречності дій, такий крок є безумовно необхідним та позитивним для України, визначається як чіткий стратегічний фактор для її міжнародної репутації, підтримки ділових зв'язків, туристичного сектору, соціального розвитку. Згодом, після революційних подій 2013-2014 років в Україні, пов'язаних, в тому числі, з її Євроінтеграційними процесами, між ЄС та Україна було ухвалено угоду про безвізовий режим для громадян України, що набув чинності починаючи з 11 червня 2017 року [87]. Відповідно до цієї угоди, лише одна країна ЄС – Польща дає можливість громадянам України відповідно до свого законодавства працевлаштуватись на період перебування в країні в рамках безвізу.

З метою налагодження міграційної політики, Україною було прийнято Закон про зовнішню трудову міграцію, який визначає правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту трудових мігрантів і членів їх сімей. Фактично держава вперше дала сигнал своїм громадянам за кордоном, що готова захищати їхні інтереси, і запевнила громадян, що зацікавлена у співпраці з ними та у їхньому поверненні на батьківщину.

Трудова еміграція є поширеним явищем для України. З огляду на наведені статистичні дані у додатку Л, табл. Л.1, можна охарактеризувати тенденцію відтоку та кількість трудових мігрантів, котрі виїхали з України та отримали дозвіл на працевлаштування в країнах ЄС. Протягом 2016-2020 рр., загальна кількість громадян України, що виїхали до ЄС з метою проживання складає 3232168 осіб. Це доволі велика цифра у порівнянні із загальною кількістю громадян України, які проживають на її території. З 2016 по 2020 року кількість резидентів, що залишили країну збільшилась від 496686 до 601227 чоловік, що на 3,5% більше. Проте, стрімко зростаюча динаміка виїзду громадян спостерігається лише до 2019 року, коли було зафіксовано, що 756574 осіб виїхало проживати до

ЄС, що на 30,2% більше, у порівнянні з 2016 роком, та на 19,3% більше, ніж у 2018 році (634130 осіб). Зниження тенденції характерне для 2020 року на 20,5%, у порівнянні з попередніми показниками, пояснюється впливом та наслідками пандемії Covid-19, що змусила частину суспільства тимчасово зупинити своє пересування.

Із числа резидентів України, що отримали дозволи на проживання в ЄС, 2777404 людини протягом п'яти років вперше отримали дозвіл на працевлаштування, що еквівалентно 85,9% до загальної кількості отримання дозволів на проживання. Отже, можна говорити, що на сьогодні існує близько трьох мільйонів трудових мігрантів України на території Євросоюзу. Україна стала головним джерелом робочої сили з економічним потенціалом для ЄС у співвідношенні всієї кількості мігрантів до кількості дозволів на проживання для оплачуваної діяльності. Кількість цих людей з 2016 по 2020 роки збільшилась від 486722 до 516005 осіб, або на 6,0% відповідно. Динаміка збільшення числа робочої сили є переважно пропорційною до тенденцій всієї кількості мігрантів. Найбільший приплив у ЄС спостерігався протягом у 2019 році і становив 659610 осіб, що на 35,5% більше, ніж у 2016 році, а також на 23,3% більше ніж у 2018 році (535002 особи). У 2020 р., коливання відбулося в сторону зниження на 21,8% відповідно до минулого року. З огляду на переважну тенденція зростання кількості робочої сили, за єдиним виключенням останнього аналізованого року, міграція з українців набирає обертів, а ЄС готовий надати робочі місця все більшій кількості громадян нашої країни. Найпопулярнішими секторами, в яких працюють українські мігранти, є будівництво (де працевлаштовано 39% всіх мігрантів), домашній догляд (16%), сільське господарство та лісове господарство (14%), промисловість (11%) і торгівля та ремонт (9%). З відтоком працездатного населення відбувається скорочення соціального навантаження на українському ринку праці, зокрема зменшується рівень безробіття.

Географічна структура міграційних потоків до країн ЄС, у тому числі до судніх країн-членів інтеграційного об'єднання у рамках транскордонного співробітництва, визначає ряд країн, які є найбільш та найменш привабливими

для українських мігрантів. У додатку Л, табл. Л.2, наведено статистичні дані отримання дозволів на проживання громадянами України у країнах ЄС. Якщо з вищенаведеного аналізу відомо, що протягом п'яти визначених років понад 3,2 млн українських громадян вперше отримали дозвіл на проживання на території Євросоюзу, то упродовж 2016-2020 рр., найбільше таких дозволів видала Польща для 2712551 громадянина України, що у відсотковому співвідношенні до всіх наданих дозволів на проживання ЄС для нерезидентів складає переважну більшість, а саме 83,9%. Динаміка отримання дозволів на проживання та виїзду громадян України на територію Польщі має стабільну, і в переважній більшості, зростаючу тенденцію; знаходиться в середньому на рівні 84,1% щорічно серед наданих дозволів іншими країнами-членами ЄС. З 2016 по 2019 рік кількість людей збільшилась на 17% від 512552 до 599468 осіб. У 2020 році зафіксовано спад на 18,5 %, порівняно із попереднім роком, що у кількісному співвідношенні становить 488858 осіб. Порівняно з 2016 роком, показники у 2020 році скоротились на 4,6%. Частка інших країн ЄС, в тому числі прикордонних до України, де українські мігранти отримували дозволи на проживання – є в рази меншою. Так, в період з 2016 по 2020 роки Словаччини вперше видала 44555 дозволів на проживання українським мігрантам, що становить 1,4% у співвідношенні до всіх виданих дозволів ЄС для України. Угорщина в цьому контексті складає 2,4% – 78996 дозволів, а Румунія всього лише 0,1% або 2468 дозволів. Варто зазначити таку країну як Чехія, що є членом ЄС, але не має спільного кордону з Україною, проте протягом п'яти років 149869 українців змогли дозволів на проживання у цій країні, що становить 4,6% відповідно.

Найбільшою популярною країною для українських трудових мігрантів в ЄС стала Польща. Швидке та масове зростання потоку робочої сили до Польщі позитивно вплинуло на динамічне зростання польської економіки та великої кількості вільних робочих місць, а лібералізація візового режиму та законодавчі зміни сприяють безперешкодному працевлаштуванню громадян України. Відповідне трактування таких факту можливе, виходячи із аналізу додатку Л, табл. Л.3. Упродовж 2016-2020 рр., із загальної кількості отриманих дозволів на

проживання в ЄС з метою працевлаштування, Польща надала 2466882 таких дозволів для трудових мігрантів з України, що становить 88,8% від числа усіх вперше наданих дозволів Євросоюзом на працевлаштування (понад 2,7 млн). Ринок праці в Польщі постійно розширюється і демонструє попит на робітників, про що свідчить тенденція та динаміка припливу робочої сили з України. Так з 2016 по 2019 роки кількість працевлаштованих збільшилась на 18,7%, що становить від 464279 до 551109 осіб відповідно. У 2018 році спостерігається просідання на 14,1% (468571 осіб), порівняно із 2017 роком – 545266 осіб, але збільшення кон'юнктури потоків робочої сили збільшилось вже у 2019 році на 17,6% тим самим покривши зменшення у 2018 році. Впродовж 2020 року було видано 437657 дозволів на працевлаштування для громадян України в Польщі, відбулося значне зниження потоку трудових мігрантів на понад 100 тис осіб, що становить -20,6% та є наслідком закриттям міждержавних кордонів для мігрантів через вплив пандемії Covid-19. В рамках транскордонного співробітництва, інші країни ЄС, що межують Україною, також надавали робочі, але у значно меншій кількості, що робить дані країни менш привабливими для трудового потенціалу. Упродовж 2016-2020 рр., Словаччина видала 31010 дозволів на проживання з метою працевлаштування для українців, що становить 1,1% від відповідних наданих дозволів Євросоюзом протягом визначеного періоду часу. Угорщина прийняла у себе 75304 трудових мігрантів, що становить 2,7%, а Румунія всього 808 осіб з метою їх подальшого трудового забезпечення, що становить 0,03%. Також варто підкреслити, що Чехія, не будучи прямим сусідом України, протягом п'яти років працевлаштувала у себе 91971 особу, або 3,3%.

Основна вигода для економіки України від масштабної міграції трудової сили за кордон пов'язана з надходженням грошових переказів. Грошові перекази значно покращують добробут сімей мігрантів та стимулюють внутрішній попит, підштовхуючи ВВП в країні та відіграючи анти-циклічну роль. Припливи грошових переказів мають тенденцію до збільшення бази доходів державних фінансів. Насамперед, це відбувається завдяки збільшенню ПДВ, акцизів та митних надходжень. Окрім того, попит, створений грошовими переказами,

стимулює внутрішнє виробництво, що призводить до збільшення доходів від корпоративного та фізичного податку на прибуток.

Стабільний та значний приплив грошових переказів, який спостерігається впродовж останніх років, сприяє більш стійкому платіжному балансу, врівноваженню постійного дефіциту доходів від торгівлі та інвестицій. За даними табл. 2.16 можна побачити оцінку Національного банку України (НБУ) загального припливу переказів грошових коштів від трудових мігрантів з-за кордону. Упродовж 2016-2020 рр., трудові мігранти переказали до України \$ 51834,0 млн, при чому у 51% випадків формальними каналами (тобто через банківські рахунки та системи переказів грошей) і у 49% – неофіційними каналами (готівкою). Протягом п'яти років спостерігається постійне зростання сум переказів грошових коштів на 59,0% від \$ 7535,0 млн до \$ 11980,0 млн відповідно. У 2016 році сума переказів з-за кордону була еквівалентною 8,1% розміру ВВП України відповідного року. Найбільший показник у відношенні до ВВП був зафіксований на рівні 8,5% упродовж 2018 року в сумі \$ 11111,0 млн. У 2020 році спостерігається незначне зростання грошових переказів на 0,5%, у порівнянні з 2019 роком - \$ 11921,0 млн, що в обох у співвідношенні до ВВП становить 7,7%. Таким чином, грошові надходження трудових мігрантів з-за кордону мають значний позитивний вплив на економіку України, адже в середньому становлять 8,1% ВВП і мають тенденцію до збільшення, спричиненою зростанням кількості робочої сили, яка виїхали за кордон, а також збільшення пропозиції робочих місць та заробітної плати в інших країнах.

Таблиця 2.16

Грошові перекази в Україну протягом 2016-2020 рр., у співвідношенні до ВВП

Період	I квартал (млн. дол.)	II квартал (млн. дол.)	III квартал (млн. дол.)	IV квартал (млн. дол.)	Всього за рік (млн. дол.)	У % до попереднього року	У % до ВВП України
2016	1572,0	1885,0	2053,0	2025,0	7535,0	8,3	8,1
2017	1948,0	2262,0	2466,0	2611,0	9287,0	23,3	8,3
2018	2571,0	2714,0	2865,0	2961,0	11111,0	19,6	8,5

Продовження таблиці 2.16

2019	2678,0	2898,0	3125,0	3220,0	11921,0	7,3	7,7
2020	2866,0	2693,0	3077,0	3344,0	11980,0	0,5	7,7
Всього	11635,0	12452,0	13586,0	14161,0	51834,0	-	-

Джерело: розроблено автором на основі [89]

Водночас, з іншого боку, відбувається втрата найбільш працездатної частини громадян та її трудовий потенціал, адже еміграція в ЄС зменшує пропозицію робочої сили на ринку праці Україні та її потенційний обсяг внутрішнього виробництва, призводить до втрат професійних навичок серед трудових мігрантів через те, що за кордоном вони часто працевлаштовуються на простій, примітивній роботі за межами своєї кваліфікації. Однак не всі українські мігранти працювали раніше в Україні. Всього 58% мігрантів, які виїхали з країни, були раніше працевлаштовані, 70% цієї групи відмовилися від роботи в Україні через низьку зарплату, 15% було звільнено з посади або закінчився їх тимчасовий контракт і 15% – з інших причин. Решта 42% мігрантів до виїзду з країни були безробітними, неактивними або, швидше за все, не були офіційно працевлаштованими. Ці цифри свідчать про те, що в середньому еміграція приваблювалась для 1,5 млн осіб із числа офіційно працюючих українців, котрі складають 8-10% зайнятого населення. Якщо припустити, що рівень міграції робочої сили залишається постійним, прогнозується, що робоча сила до 2035 року скоротиться більш ніж на 15% в Україні та призведе до загострення недостатньої пропозиції робочої сили в найближчі роки [90]. Різниця в рівнях зарплат є основною причиною еміграції, на яку посиляються 84% українських трудових мігрантів. Незважаючи на її поступовий приріст, середньомісячна валова заробітна плата в Україні, за даними Міністерства фінансів України, у 2021 році була еквівалентною \$ 476,6, що є більш ніж втричі меншим у порівнянні з рівнем середньої заробітної плати в Польщі - \$ 1448,1 відповідно [91]. Проте міграція робочої сили повинна сприяти зменшенню цього великого розриву в зарплатах, підсилюючи зростання заробітної плати для працівників, які перебувають в Україні. Це робиться безпосередньо шляхом обмеження міграції робочої сили, але

також опосередковано, зменшуючи фінансові обмеження (внаслідок грошових переказів) і тим самим збільшуючи зростання заробітної плати.

Територіальна близькість до держав-членів ЄС безпосередньо впливає на кількість зайнятого населення та рівень безробіття, знижуючи його за рахунок поглинання надлишку трудових ресурсів ринками праці сусідніх країн. Це є суттєвим важелем для посилення трудової та кругової міграції в цих областях. Проте спостерігається постійна тенденція до загального зростання рівня безробіття, що призводить до збільшення виїзду українців за кордон для покращення добробуту. Низька якість бізнес-середовища, нерозвиненість регіональних ринків праці, підвищена диференціація розвитку регіонів тощо – негативно впливають на формування можливостей населення реалізовувати свої професійні знання та навички і отримувати гідну винагороду за свою працю, тим самим підштовхуючи їх до еміграції в сусідні країни ЄС з кращими умовами праці та життя.

Україна може скорегувати свою політику для покращення переваг та обмеження великих втрат у міграції. Створення більш привабливого робочого середовища, очевидно, буде корисним як для заохочення мігрантів до повернення, так і для стимулювання інвестицій в українську економіку в цілому. Для цього в Україні необхідні ефективніші державні установи, посилені антикорупційні зусилля, проведення соціально-важливих реформ. Актуальним є прискорення соціально-економічного розвитку прикордонних територій, що межують з країнами ЄС, підвищення рівня задоволеності місцевими зручностями, такими як охорона здоров'я, освіта, житло, навколишнє середовище, інфраструктура та транспорт також можуть підвищити бажання людей повернутися на батьківщину або відмовитись від запланованої еміграції.

Європейський Союз допомагає Україні впоратися з багатьма з цих питань, зокрема із пов'язаними міграційними процесами для виходу на європейські ринки праці шляхом поглиблення взаємодії через механізми транскордонного співробітництва та адаптації Європейського законодавства у регіональній політиці тощо. Процес входження України до євроінтеграційного простору та

визнання її європейськими партнерами потребує координації зусиль у розвитку співробітництва з країнами ЄС і насамперед – із сусідами України. Тому розвиток транскордонних регіонів, де формуються інтенсивні та багаторівневі взаємодії між усіма суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва, є важливим об'єктом міграційної політики України та її співпраці з Європейським Союзом.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1 Пріоритетні проблеми та перспективні напрями інтеграції України до ЄС

Сьогодні українсько-європейська співпраця є ефективною і має хороші перспективи. Для об'єктивної оцінки ситуації необхідно, з одного боку, відзначити досягнуті переваги інтеграції до ЄС, а з іншого – серйозні виклики, які гальмують цей процес. Євроінтеграційні прагнення та процеси України, окрім великої кількості перспективних та напрацьованих напрямків кооперації, містять і значну кількість важливих причин, чому Україна не може стати членом ЄС швидко та безболісно. Це, насамперед, ряд внутрішніх, а також зовнішніх економічних, політичних і соціальних проблем, які певною мірою ускладнюють процес інтеграції України до Європейського Союзу. Ці стратегічно важливі питання вимагають їх комплексного дослідження та вирішення, задля продовження і прискорення європейського вектору розвитку нашої держави з перспективою набуття повноправного членства в інтеграційному середовищі європейських держав.

Серед можливих економічних викликів, які постають перепорою на шляху інтеграції до ЄС є вихід країни на траєкторію сталого економічного зростання (після подолання кризи, спричиненої пандемією Covid-19) та подолання існуючого макроекономічного дисбалансу, що обмежує стійкість державних фінансів та міжнародну конкурентоспроможність України. Недостатньо стабільний стан української валютно-фінансової системи негативно впливає на підтримання конвергентних процесів між Україною та ЄС. Багато в чому це пов'язано із незавершеністю реформування фінансового сектору, що впливає на

ефективність фінансової інтеграції країни в європейський та світовий простір, збільшує ризики вразливості національної валютно-фінансової системи до зовнішнього впливу кризових явищ.

Політичний сектор торкається не менш важливих, поки що нерегульованих для України питань, які торкаються часткової втрати територіальної цілісності та суверенітету держави, через жорстоку агресію з боку РФ. Політичні недоліки також включають недостатню ефективність інституційних перетворень, зокрема зниження рівня корупції, покращення системи державного регулювання, високопрофесійного управління. Невизначеність єдиного національного бачення перспектив та напрямків розвитку на шляху до ЄС, недостатність необхідних для держави і суспільства ключових реформ, трансформаційних змін у соціальних системах, що сповільнює інтеграційний процес України.

У контексті розвитку соціальної сфери, на даний час, таким проблемам, як подолання наслідків пандемії Covid - 19, переломлення негативної демографічної тенденції та динаміки швидкої міграції робочої сили за кордон, приділяється також велика увага. Жоден із цих викликів не є легким для України за відсутності політичної волі, висококваліфікованих менеджерів та необхідних ресурсів, які спроможні вирішити соціально-економічні проблеми.

Усі визначені виклики євроінтеграції пов'язані з проблемами економічного зростання, деіндустріалізації, наявних диспропорцій у зовнішній торгівлі, макрофінансовій стабільності, а також поглиблення соціальної дивергенції. На сучасному етапі Україні необхідно реконструювати свою економіку відповідно до нової фінансової архітектури Європи та світу. Видається доцільним, щоб держава рухалася шляхом реконструктивного економічного розвитку. Це сприятиме посиленню її конкурентоспроможності та забезпеченню соціально-економічної конвергенції і повної інтеграції з Європейським Союзом.

ЄС є активним учасником сучасного геополітичного простору, найпотужнішим фінансово-економічним та політичним союзом світу, основною метою діяльності якого є, передусім, забезпечення безпеки, недопущення

порушення як міжнародного так і національного законодавства країнами-членами загалом та їх громадянами, що в нинішніх умовах є надзвичайно актуальним. Тому вибір євроінтеграційного вектору розвитку України відкриває нові перспективи для її співпраці з найрозвинутішими країнами, соціального та культурного прогресу, прискорення економічного розвитку, зміцнення держави на світовій арені, а головне стабільний та передбачуваний пільговий доступ до найбільшого ринку світу, що має понад 500 мільйонів споживачів.

Європейська інтеграція є стратегічним курсом України, її актуальність поступово зростає. Це зобов'язує звертати увагу на виклики та можливі загрози для формувань сучасних ефективних напрямків інтеграції України до ЄС. Основне завдання України - приєднатися до європейського цивілізаційного простору. Специфічне геополітичне положення та історія довгострокової співпраці з європейськими країнами визначають інтерес України до активної участі у процесах інтеграційного об'єднання, а прогресивна діяльність у напрямку конвергенції з ЄС говорить про більш інтенсивне включення України до міжнародних співпраць.

Повна участь України в Європейському Союзі передбачає створення та підтримання умов для зміцнення економічних і торговельних відносин, що сприятиме поступовій інтеграції національної економіки на європейський ринок. Україна потребує диференційованого підходу до розробки заходів регіонального розвитку, готова сприяти створенню вільної торгової сфери, а також зміцненню економічної та галузевої співпраці з ЄС. У сучасних умовах світової економіки кожна країна намагається досягти високого рівня соціально-економічного розвитку. Економічний сектор є одним з найбільш перспективних напрямків інтеграції України до ЄС. Вищенаведені в роботі аналізи і результати дослідження показали, що нині Україна визнає економічну політику ключовим пріоритетом інтеграції. Євросоюз, як об'єднана асоціація країн, має статус лідера у міжнародних економічних відносинах, тому для України, як європейської держави, важливим кроком є формування стратегії економічного розвитку з ЄС. Ця стратегія має сприяти модернізації та розвитку економічного становище

країни, привертати нові технологічні механізми і закордонні інвестиції, підіймати рівень конкурентоспроможності та якості національного товаровиробництва, уможливити та забезпечити регульований, в межах інтеграційної спільноти, вільний рух професійних робочих мігрантів, послуг, товарів, факторів виробництва для виходу на один сукупний ринок. Таким чином вітчизняний бізнес отримує пільговий доступ до найбільшого спільного ринку у світі, підприємства ЄС можуть отримати вигоду від полегшення доступу до українського ринку, будувати нові відносини з постачальниками та партнерами. Співпраця України з ЄС слугуватиме руху нашої країни до високих євростандартів, кращого рівня життя наших громадян та повноправного членства в ЄС.

Важливою та необхідною, з точки зору сприйняття і розуміння цінностей, умов, стандартів життя суспільства ЄС є соціальна інтеграція, як перспективний напрямок конвергенції. Одним із найбільших досягнень кооперації у цій сфері є запровадження безвізового режиму для України з Євросоюзом. Лібералізація візового режиму сприяє розвитку туристичній сфері, трудовій міграції, освітнім та культурним обмінам, боротьбі з нелегальною міграцією. Українські освітяни займають левову частку серед тих, хто отримує дозвіл на проживання в ЄС з метою навчання. Для констатації фактів активної участі українських резидентів в освітніх та культурних обмінах можна навести зазначенні у додатку Л, табл. Л.1 дані, де спостерігається значна популярність європейської освіти серед українців. Так протягом 2016-2020 рр., 113452 людини виїхало до ЄС з метою навчання, що у загальній кількості мігрантів з України до ЄС протягом п'яти визначених років складає 3,5%. Набуваючи досконалих освітніх, професійних, культурних навичок європейського зразка, громадяни можуть повертатися на батьківщину та практикувати їх безпосередньо у своїй країні. Україна є і продовжує бути одним із фаворитом за кількістю учасників програми академічного обміну Erasmus+ у рамках проекту Східного партнерства, де понад 11500 українських студентів та викладачів беруть участь в освітньо-культурному обміні. Професійні і молодіжні обміни, мистецьке співробітництво та участь України в програмах ЄС

підтримується також за допомогою програми «Дім Європи». Крім того, ЄС виділяє € 2,0 млн на покращення викладання української мови як другої серед національних меншин та близько € 80,0 млн на цільову підтримку громадянського суспільства України [92].

Інтеграція у сфері енергетики та охорони навколишнього середовища є важливим напрямком для України у співпраці з ЄС. Енергетична незалежність, ринкова переорієнтація з метою розвитку та отримання європейських енергоресурсів для України, перш за все, є запорукою її національних інтересів і економічної безпеки. Система енергопостачання є ключовою сферою, в якій ЄС планує нарощувати співробітництво з Україною. ЄС робить значний внесок до Українського фонду енергоефективності у розмірі близько € 104,0 млн та підтримує підвищення обізнаності населення щодо інвестицій в енергоефективність [93]. У рамках інтеграції за допомогою інструментів двостороннього та регіонального співробітництва Україна зможе досягти підтримки у реформуванні ринку газу та електроенергії. Це є сприятиме створенню незалежного регуляторного органу в сфері енергетики, а згодом – ухвалення нового законодавства у сфері газу, електроенергії та відновлюваної енергетики. Прогресивним здобутком для українського енергетичного сектору та охорони навколишнього середовища став нещодавно розпочатий спеціальний діалог щодо європейської «Зеленої Угоди» та концепції «зеленого» енергетичного переходу України у довгостроковій перспективі. Перспективою цих перемовин стратегічна кооперація щодо виготовлення необхідної сировини та спеціальних акумулюючих засобів для переорієнтації на «зелену» енергетику.

Дивлячись крізь призму сучасності, доречно стверджувати, що інтеграція у сфері інновацій, цифрових та інформаційних технологій є одним із нових і преференційних напрямків співробітництва України з ЄС. Україна поступово здобуває нові успіхи на шляху до зменшення залежності від бюрократії за допомогою інструментів цифрової трансформації та впровадження новітніх технологій у сфері державних послуг, підтримки МСП тощо. ЄС також виділив близько € 25,0 млн на підтримку цифрової трансформації в Україні, включаючи

імплементацию електронного урядування, кібербезпеки, модернізованих телекомунікацій [94].

З метою зменшення транскордонних регуляторних бар'єрів та обмежень у торгівлі, Україні необхідно інтегрувати до єдиного цифрового ринку (ЄЦР) ЄС, що прискорить розвиток цифрової економіки відповідно до стандартів ЄС, створить належні і рівні умови для процвітання цифрових мереж та інноваційних послуг. Дійсно, торгівля товарами та послугами все більше стає «цифровою», тобто включає дистанційні операції з товарами та послугами, які можуть бути доставлені в електронному вигляді або фізично. Цифровізація торгівлі, наприклад, електронні контракти, електронні платежі, електронна митниця тощо спрощує процедури експорту та імпорту, зменшує торгові витрати для експортерів і створює нові можливості для торгівлі з ЄС, зокрема для МСП. Основні переваги включають нижчі ціни та більший доступ до онлайн-ринків ЄС для українських споживачів і бізнесу, цифрові інноваційні продукти та послуги, кращий захист споживачів у мережі Інтернет, нижчі транзакційні витрати для бізнесу, покращення якості та прозорості публічних цифрових послуг, а також активізація інноваційного розвитку в Україні. Очікується, що інтеграція до ЄЦР інтенсифікує загальну торгівлю між суб'єктами співробітництва, підвищить продуктивність і динаміку зростання економіки України.

Водночас, участь у ЄЦР зобов'язує привести національне законодавство та стандарти України у відповідність із законодавством та стандартами ЄС; забезпечити інституційну та технічну спроможність, а також сумісність цифрових систем. Для бізнесу в Україні це означає нові вимоги з боку ЄС, спрямовані на покращення захисту споживачів та персональних даних, а також посилення конкуренції з боку європейських компаній на цифрових ринках. Ці зміни необхідні, якщо країна хоче побудувати спільний економічний простір з ЄС, особливо враховуючи зростаючий вплив цифрових технологій на міжнародну торгівлю та економіку. Україні, як європейській державі, необхідний швидкий економічний перехід на шлях інноваційного розвитку. Переорієнтація до сталого зростання економіки залежать від ефективності зусиль держави та бізнесу щодо

розгортання диверсифікації економіки, підвищення її рівня використання інновацій.

Окрім визначення перспективних напрямків інтеграції України до ЄС та створення передумов для вступу до організації, потрібно вдосконалити законодавство України відповідно до законодавчих вимог ЄС у якому виділяються пріоритетні напрями, завершити імплементацію низки зобов'язань перед Радою Європи, спрямувати зусилля на реалізацію соціальних, культурних та інших прав і свобод громадян країни, як першочергових завдань. Дивлячись на концептуальний підхід, адаптація українського законодавства відповідно до законодавства ЄС має бути наближена до сучасного європейської системи права, що надасть розвиток у сфері економічної, політичної, соціальної, культурної діяльності резидентів держави, слугуватиме покроковому підвищенню їх добробуту до рівня, що існує у країнах-членах ЄС. Розглядаючи перспективи впровадження ідеї сталого розвитку у свідомості громадян України, слід визнати, що на це відводиться тривалий проміжок часу. Перебуваючи в перехідному стані, наше суспільство потребує більшої нормативної конкретизації заходів щодо гармонізації відносин з ЄС.

Україні ще належить пройти великий і нелегкий шлях до становлення її як потужної європейської держави. І хоча зараз не всі дії є вдалими, але наполегливі намагання змінити ситуацію поступово, та все ж дають про себе знати. Немає єдиного правильного шляху до успіху, що бездоганно підійшов би всім країнам, і тому Україна знаходиться на роздоріжжі пошуків власного неповторного прогресивного шляху розвитку, який вона невдовзі обов'язково знайде. Україні потрібно формувати таку стратегію євроінтеграції, яка проведе адекватний аналіз сучасного стану розвитку України, створе можливості для регулярного моніторингу стану та конкретного напрямку руху держави, і головне, запропонує сучасні напрями інтеграції України в європейський простір.

3.2 Оцінка можливих змін Угоди про асоціацію Україна-ЄС

З огляду на пройдений євроорієнтований шлях, досягнення значних успіхів, виконання всіх зобов'язань та наявність невирішених проблем, перспектива швидкого вступу України до складу ЄС з набуттям повноправного членства в інтеграційному середовищі здається малоімовірною. Поступова секторальна інтеграція України видається життєздатною альтернативою. У цьому відношенні Угода про асоціацію між Україною та ЄС є ключовим інструментом. Вона передбачає гнучку та амбітну правову базу для політичної асоціації та економічної інтеграції, яку можна легко адаптувати до нових обставин. Крім того, подальша інтеграція та участь України в конкретних сферах політики може дозволити здійснити поетапний перехід до членства в майбутньому. На економічному рівні створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі є інструментом завершення переходу України до функціонуючої ринкової економіки та її поступової інтеграції у внутрішній ринок ЄС. Більше того, вся угода базується на зобов'язанні України досягти зближення з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах. Також, УА є динамічним правовим інструментом, який дозволяє ЄС та Україні спільно оновлювати додатки до угоди.

УА забезпечує перспективну форму політичної співпраці в кількох сферах, від політичного діалогу до встановлення інституційної основи та співпраці у сферах свободи, безпеки та правосуддя. Із детально проведеного аналізу в попередньому розділі, Угода про ПВЗВТ має на меті поступово та частково інтегрувати Україну у внутрішній ринок ЄС на основі зближення законодавства. В рамках цих угод Україна може реалізовувати інтеграцію в окремі розділи внутрішнього ринку ЄС, наприклад, у сфері послуг, державних закупівель, торгівлі товарами тощо, після суворої перевірки на відповідність Європейською комісією. Іншою важливою ознакою Угоди про асоціацію є її динамічний характер. ЄС і Україна мають велику гнучкість щодо оновлення додатків до угоди, щоб наздогнати нові відповідні зміни в законодавстві ЄС або розширити

сферу та глибину економічної інтеграції (за рішеннями Ради асоціації чи інших спільних органів, створених за домовленістю сторін). Наприклад, з 2018 року ЄС та Україна вже почала оновлювати важливі частини додатків до Угоди в таких сферах, як енергетика, державні закупівлі, торгівля послугами, фінансове співробітництво, соціальна політика, охорона здоров'я та інше.

Підписання Україною Угоди Acquis ЄС [95]¹ значною мірою торкнулося змін в енергетичному секторі, а також викликало нові зобов'язання України, що впливають з її членства в Договорі про Енергетичне співтовариство. Тому важливим, з точки зору оцінки ефективності, є оновлення додатку УА між Україною та ЄС у розділі про енергетичне співробітництво. Новий додаток включатиме нові енергетичні закони, які спочатку не охоплювалися угодою. Такі зміни в УА мають на меті інтенсифікувати співпрацю в енергетичних питаннях між Україною та ЄС, у тому числі шляхом поступового зближення в енергетичному секторі, а також підвищити інтеграцію українського ринку та наближення нормативно-правових актів щодо ключових елементів енергетичного сектору ЄС. Рішення містять перелік доробків Acquis ЄС, які Україна має імплементувати в рамках Договору про Енергетичне співтовариство у сфері газу, електроенергії, відновлюваних джерел енергії, нафти, енергетичної інфраструктури та енергоефективності, а також ядерної галузі. Нові закони ЄС також запроваджуються в ядерному секторі, розширюючи початкові зобов'язання України щодо нагляду та безпечного поводження з радіоактивними відходами та ядерними установками.

Новий додаток вводить два нових розділи про зобов'язання щодо енергетичної інфраструктури та відновлюваної енергії. Ці два нові розділи мають на меті зобов'язати Україну дотримуватися правил ЄС щодо використання відновлюваних джерел енергії, стимулювання екологічно чистого транспорту та

¹ [95] Acquis ЄС – це сукупність спільних прав та обов'язків, які є неодмінними для всіх країн-членів ЄС. Угода постійно розвивається і включає в себе принципи, цілі, угоди, договори, декларації, резолюції тощо прийняті ЄС. Країни-заявники повинні прийняти Acquis, перш ніж зможуть приєднатися до ЄС. Законодавство ЄС повинно бути включено країнами-заявниками до свого національного правового порядку до дати їх вступу до ЄС, і вони зобов'язані застосовувати його з цієї дати.

положень щодо наближення пріоритетних коридорів для транс'європейської енергетичної інфраструктури. Що стосується енергоефективності, то рішення виходить за рамки простого технічного оновлення, включаючи ряд імплементаційних нормативних актів, наприклад, пов'язаних з енергетичним маркуванням та вимогами до екологічного дизайну для продуктів, пов'язаних з енергетикою. Другою примітною особливістю цього додатку є посилення моніторингу наближення Acquis ЄС у сфері енергетики у внутрішньому законодавстві України та досягнення довготривалої модернізації енергетичного сектору України, включаючи детальні положення, що стосуються до ефективного впровадження, консультації та звітності.

Додатки в розділах про державні закупівлі посиляються на застаріле законодавство ЄС у цій сфері, прийняте ще у далекому 2004 р. У 2014 році ЄС прийняв новий пакет законів про державні закупівлі, який замінив застарілі директиви. Нове законодавство має на меті спрощення режиму закупівель ЄС, введення більшої гнучкості, забезпечення кращого доступу до ринків державних закупівель ЄС для МСП та забезпечення більшої уваги до соціальних і екологічних критеріїв. Щоб наздогнати нові правила ЄС щодо державних закупівель, Торговий комітет Україна-ЄС ухвалив рішення про внесення змін до відповідних додатків, з дотриманням поетапного наближення до застосовних частин цього законодавства з конкретними видами доступу на ринок державних закупівель. ЄС та Україна відкриватимуть свої ринки закупівель поступово та одночасно. На відміну від інших розділів Угоди про ПВЗВТ, таких як торгівля товарами, ЄС не надасть доступ до частини свого ринку закупівель, поки Україна не запропонує такий самий доступ для ЄС. Крім того, поступове надання доступу оцінюватиметься Комітетом з торгівлі, а взаємний доступ до ринку відбудеться лише після позитивної оцінки цього Комітету, яка враховуватиме якість законодавства України, а також його практичне виконання. Комітет з торгівлі приступатиме до оцінки наступного етапу лише після того, як будуть здійснені та затверджені заходи щодо впровадження попереднього етапу.

Можливі зміни до розділів про торгівлю послугами в УА Україна-ЄС сприятимуть перегляду положень, які дозволяють сторонам поступово поглибити лібералізацію шляхом перегляду доданих списків, включаючи численні застереження щодо доступу до ринку та національного режиму, що застосовуються до торгівлі послугами. Стосовно оновлення законодавчих зобов'язань щодо наближення у сфері послуг, слід зазначити, що одними з найбільш актуальних можуть бути оновлення у додатках стосовно поштового зв'язку, кур'єрських послуг, телекомунікаційних послуг та морських міжнародних перевезень. Належне виконання та імплементація цих оновлень у відповідності до законодавства ЄС може забезпечити Україні більші можливості доступу до внутрішнього ринку ЄС. Така глибока інтеграція вимагатиме застосування дуже детальних і динамічних процедур для оновлення необхідних додатків, щоб відповідати законодавству ЄС через те, що воно значно розвинулось у цій сфері протягом останніх років.

Оцінка змін УА в контексті розділу про фінансове співробітництво та охоплює сфери банківської справи, страхування, цінних паперів, ринкової інфраструктури, платежів, вільного руху капіталу та боротьби з шахрайством. Однак більшість із цих секторів на законодавчому рівні передують фінансовій та банківській кризі 2008 року, а отже із прийняттям нового пакету законодавства ЄС, існує необхідність оновлення відповідних додатків УА. ЄС та Україна обговорюють перегляд додатка про фінансові послуги та мають на меті його оновлення із внесенням коригуючих змін. Найбільш складним елементом, що потребує змін – є регулювання складних фінансових інструментів, таких як похідні інструменти, які присутні у недостатній кількості на малих фінансових ринках України.

Розділ УА про фінансову співпрацю також включає положення про боротьбу з шахрайством. Ці розділи містять основні правила та процедури фінансової допомоги ЄС і потребують оновлення у зв'язку із запровадженням нового, сучасного законодавства ЄС, яке спрямоване на запобігання шахрайству, корупції, незаконному обміні інформацією та іншій протиправній діяльності. Такі

зміни до Угоди є вагомим внеском до безпекових заходів у сфері фінансових послуг там макроекономічної діяльності обох обговорюваних сторін.

Угодою про асоціацію Україна-ЄС встановлено комплексні програми поступового наближення до законодавства ЄС щодо зайнятості та соціальної політики. Але ЄС у цій сфері також не стоїть на місці і запроваджує нові правила щодо соціального виміру зайнятості та оновлює існуючі правила охорони здоров'я і безпеки праці. Відповідні зміни варто було б запровадити і в УА для модернізації українського трудового законодавства, безпеки на роботі, охорони здоров'я, боротьби з дискримінацією та гендерною рівністю.

Оновлення розділів Угоди, що стосуються зайнятості, можуть мати позитивний характер щодо доступу до соціального захисту для працівників та самозайнятих в Україні. Це покращить охорону здоров'я та безпеку на виробництві, оновлюючи стандарти безпеки для робіт, пов'язаних із використанням хімічних, фізичних та біологічних речовин. Нові тенденції в соціальній політиці ЄС у сфері зайнятості також знайшли відображення у прагненнях України до зелених інвестицій, які мають створювати якісні та стабільні робочі місця, зменшити потік трудових мігрантів закордон.

Що стосується охорони здоров'я, враховуючи ситуацією із нинішньою пандемією Covid-19, оновлення відповідних додатків УА має відповідати новому законодавству ЄС про інфекційні хвороби, правила епідеміологічного нагляду, моніторингу, раннього попередження та боротьби з серйозними транскордонними загрозами для здоров'я і забезпечення швидшої та ефективнішої координації, співпраці з державами-членами ЄС.

З огляду на те, що Угода про асоціацію та поглиблена і всеосяжна зона вільної торгівлі між Україною і ЄС діють вже кілька років, існує застаріла частина законодавства, що все ще додається до УА. Виходячи з цього, можна прийти до висновку, що є потреба в комплексному оновленні додатків до УА для використання їх у повній мірі. Однак це не повинно бути лише технічною процедурою, оскільки для кожного нового акту ЄС необхідно аналізувати і обговорювати, які елементи є доречними та корисними для тих чи інших секторів

України. Окремо потребують змін додатки, що стосуються захисту споживачів, навколишнього середовища та клімату, корпоративного право та управління тощо.

З моменту підписання УА між Україною та ЄС було досягнуто певного прогресу в оновленні, а також відбувається підготовка і обговорення з приводу можливості додаткових змін. Проте такі процедури відбуваються не досить систематично та структуровано, а більш фрагментовано – розділ за розділом. На рівні ЄС оновлення угод могло б бути корисним за рахунок більш інтегрованого підходу включення цих обговорень у більш систематичний діалог з Україною. Загалом асоційована держава вітає посилення співпраці в усіх можливих секторах.

Перспективні можливі зміни УА можуть слугувати Україні в подальших кроках щодо інтеграції в єдину зону платежів у євро; укладення Угоди про Спільний авіаційний простір; інвестицій в людський капітал та молоде покоління, інтеграції в єдиний цифровий ринок ЄС; укладання угод про взаємне визнання; допомоги в боротьбі з хворобами, включаючи Covid-19; спільної протидії дезінформації, гібридним та кібернетичним загрозам. Однак існує складна процедура внесення цих нових сфер співпраці до УА. Цей документ продемонстрував, що для модифікації додатків, з метою поглиблення та розширення співпраці або ринкової інтеграції за межі простого технічного оновлення додатків, спільні інституції мають обмежені офіційні компетенції. Існує велика гнучкість для розширення сфери співпраці або ринкової інтеграції до ЄС для тих розділів або додатків, які охоплюють значну сферу законодавства, оскільки легше обґрунтувати, що ці нові сфери прямо чи опосередковано пов'язані з початковими зобов'язаннями щодо наближення законодавства України до правового простору ЄС. Однак для тих розділів, де зобов'язання щодо наближення обмежені та вузько визначені, буде складніше розширити сферу компетентності УА. Щоб поглибити та розширити співпрацю в цих галузях і уникнути більш обтяжливої процедури перегляду Угоди, ЄС та його країни-партнери повинні будуть покладатися на інші дієві законні акти, як наприклад,

галузеві угоди, Меморандуми про взаєморозуміння, або інструменти м'якого права – плани дій чи спільні декларації.

Хоча Україна досягла значного прогресу у впровадженні УА та ПВЗВТ, величезні економічні наслідки, що виникли внаслідок світової пандемії Covid-19 і геополітичних потрясінь ризикують перешкодити інтеграційним зусиллям України її порядку денному реформ загалом. Тим не менш, УА залишається найбільш підходящим і ефективним інструментом для відносин між Україною та ЄС з перспективою подальшого, можливого, членства в інтеграційному об'єднанні європейських країн. Динамічна природа УА у поєднанні з відкритою перспективою приєднання означає, що як ЄС, так і Україна можуть переорієнтувати УА на нові та більш амбітні форми політичної асоціації чи економічної інтеграції та пристосувати їх до передвступного контексту на основі поетапного підходу. Таким чином, УА може залишатися сучасним та реалістичним інструментом сприяння економічним реформам в Україні. З іншого боку, беручи до уваги тривалий і складний процес підготовки до вступу, який Україні доведеться пройти після отримання статусу кандидата, надзвичайно важливо запропонувати відчутні, привабливі та проміжні форми співпраці чи інтеграції на всьому протязі, адже євроінтеграція – це не моментальна чи одноденна подія, а довготривалий і складний процес. Це впровадження реформ у середині країни в соціальній, політичній, правовій та економічній сферах. Це політика стандартів та норм ЄС, зміни в законодавчій базі, зміни в системі вироблення і реалізації державної політики та специфіки української економіки.

ВИСНОВКИ

Сучасність глобалізаційних процесів визначає міжнародну економічну інтеграцію, як світовий масштаб розширення взаємодії національних економік і універсалізація економічного життя за рахунок обміну товарами, послугами, трудовими мігрантами, культурними надбаннями, для формування спільних цінностей, стандартів і принципів. На шляху від зони преференційної торгівлі до політичного співробітництва, міжнародна економічна інтеграція містить такі основні особливості, що включають зниження або зняття торгових тарифів і обмежень на потоки капіталу, шляхом зміни політики або через поширення нових комунікаційних технологій. Це слугує для більшої транскордонної мобільності капіталу, більш вільного руху товарів та розвитку виробничих ланцюгів, які охоплюють національні кордони.

Європейський Союз, починаючи з 1992 року, фактично є одним із найпотужніших інтеграційних об'єднань серед інших політико-економічних альянсів світу і його діяльність привертає увагу всіх суб'єктів міжнародних відносин у різних сферах. Членство в даній організації означає підтримку всіх інших його учасників та сприяння максимальному всебічному розвитку, адже процвітання кожної з 27 країн-членів – означає процвітання всього Євросоюзу.

З огляду на наміри долучення до складу інтеграційного середовища європейських країн, між Україною та ЄС було заключено Угоду про асоціацію, як положення про найвищий рівень співробітництва, що застосовується до країн, які є потенційними кандидатами на членство в організації. Запровадження УА та її практична реалізація з Україною засвідчує незворотність європейського вектору розвитку держави і вибір європейської моделі економічного розвитку. Це стало підґрунтям для комплексної інституційно-правової, суспільно-політичної, фінансово-економічної і соціально-демографічної модернізації національної економіки, а створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі сприяє потужній секторальній інтеграції України до внутрішнього ринку Євросоюзу.

Перш за все, застосування ПВЗВТ між Україною та ЄС надало можливості для відкриття та активізації спільного ринку товарів та послуг за зниженими тарифами. Це неабияк вплинуло на зростання економіки України, водночас щорічного росту ВВП на 0,5%. Аналіз основних показників торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС продемонстрував постійне зростання обсягів торгівлі товарами (+46,0%) та послугами (+28,9%) щонайменше протягом останнього періоду з 2017 по 2021 роки. Причому у структурі торгівлі товари переважають над послугами в середньому на 83,8%. Врегулювання зовнішньоторговельного балансу у контексті скорочення різниці між імпортом та експортом до 2,9% між ними, говорить ефективну трансформацію економіки України на стратегічно важливий для неї ринок ЄС, співпрацюючи більшою мірою з такими його країнами-членами як Польща, Німеччина, Італія, Нідерланди та Кіпр. Дані показники вказують на те, що ЄС є стратегічно важливим партнером України, а запровадження Угоди про вільну торгівлю створило сприятливі умови для доступу до спільного ринку між певними країнами чи групами країн.

Співпраця у фінансовій сфері демонструє рекордні показники в сумі до € 17,5 млрд починаючи з 2014 року. Фінансова підтримка України відбувається з використанням ряду можливих програм та механізмів співробітництва: макрофінансового сприяння, бюджетної підтримки, технічного забезпечення. Надання позик та грантів в рамках Європейського інструменту сусідства із залученням кредитних коштів ЄІБ (€ 5,5 млрд) та інвестицій ЄБРР (€ 4,1 млрд) для переорієнтування України, є найбільшою допомогою, яку ЄС коли-небудь виділяв країні, що не є членом ЄС. У рамках виконання п'яти поетапних програм з макрофінансової допомоги від ЄС, Україна отримала € 5,6 млрд кредитів. Пакет фінансування в межах двостороннього співробітництва Україна-ЄС складає € 1,7 млрд, через Інструмент європейського сусідства – € 0,4 млрд. Враховуючи негативність наслідків впливу пандемії Covid-19, ЄС також виділив Україні близько € 0,2 млрд гуманітарної допомоги. Обсяги прямих іноземних інвестицій з ЄС, починаючи з 2017 р., в загальному сягають близько \$ 130,0 млрд, надходячи більшою мірою від таких європейських країн-партнерів як Кіпр, Нідерланди,

Німеччина, Австрія, Франція тощо. Своєю чергою, Україна, як надійний стратегічний партнер зобов'язується вжити всіх заходів для лібералізації та захисту руху капіталу, а також їх безпосереднього цільового використання.

Міграція, як секторальна форма економічної співпраці в контексті посилення транскордонного співробітництва України з країнами ЄС характеризується як позитивними, так і негативними факторами. Внаслідок міграційного процесу працездатного населення відбувається вагомий приплив коштів в економіку України через грошові перекази, загальна сума яких обчислюється у понад \$ 51,8 млрд упродовж 2016-2020 рр., збільшуючи при цьому розмір ВВП в середньому на 8,1% щорічно. У той самий час зменшується трудовий потенціал країни через відтік робочого капіталу зі зниженням його кваліфікації у зв'язку із великою пропозицією низки «чорних робіт». Протягом досліджуваних п'яти років, на постійне проживання до країн ЄС емігрувало понад 3,2 млн осіб, кількість яких з метою працевлаштування сягає понад 2,7 млн відповідно. Таким чином, намагаючись врегулювати міграційну політику, Україна втратила в середньому до 11,0% загального обсягу трудового потенціалу, який здебільшого сконцентрований у Польщі, Чехії, Угорщині та Словаччині.

Намір нашої держави запровадити стандарти європейської економічної системи спричинило необхідність врегулювання існуючих проблем та удосконалення перспективних напрямків європейської інтеграції України. Завдання полягає в модернізації економіки, привабленні іноземних інвестицій, запровадженні нових технологій, відкритті нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, вихід на світові ринки.

Динамічний характер УА та ПВЗВТ передбачає, що зусилля України щодо імплементації та реформування вже можуть призвести до інтеграції в окремі частини внутрішнього ринку ЄС на передвступному етапі, передбачаючи покроковий підхід до повноправного членства в ЄС. Але європейська інтеграція має сприйматися передусім не як зовнішня, а як внутрішня національна політика, направлена на розробку та застосування необхідних для суспільства реформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лук'яненко Д. Г. Євроінтеграційні очікування та перспективи України. Європейський Союз та Україна. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 17 червня 2004 року. К.: КНЕУ, 2004. С. 32-34.
2. Федірко О. А. Інноваційний імператив конкурентоспроможного розвитку України в європейському економічному просторі. Євроінтеграційний формат інноваційної конкурентоспроможності України. К.: КНЕУ, 2013. С. 33-49.
3. Гальперіна Л. П. Європейський вибір України та можливості дотримання Маастрихтських критеріїв з точки зору внутрішньої макрорівноваги. Стратегія розвитку України. 2010. № 1. С. 35-41.
4. Чужиков В. І. Зона вільної торгівлі України та ЄС: аналіз потенційних наслідків. Стратегічні пріоритети. Серія: економіка. 2016. № 1. С. 106-111.
5. Мікула Н. А., Ткаленко С. І. Єврорегіональне співробітництво України та ЄС. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник. К.: КНЕУ, 2016. С. 402-412.
6. Ковтонюк К. В. Інституційне забезпечення суб'єктного статусу України в європейському фінансовому просторі. Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. № 2. К.: НАУ, 2013. С. 121-126.
7. Бетлій О., Ангел Є., Коссе І., Кравчук В., Красовська О., Федець І. Пріоритети допомоги ЄС Україні: взаємовигідний рух назустріч. 2018. С. 26.
8. Балежентіс А., Яценко О. Асиметрії торговельної інтеграції України та ЄС. С. 34.
9. Бурлай Т. Ризики формування пастки дивергентності в процесі євроінтеграції України / Економічна теорія. 2018. С. 99-119.
10. Бень Я. О. Парламентський вимір євроатлантичної інтеграції України / Інвестиції: практика та досвід. 2021. С. 153-158.

11. Lacny M. The EU-Ukraine Association Agreement and Its Impacts on Cross-Border Cooperation. PA: Cambridge Scholars Publishing. Newcastle upon Tyne, UK. 2021. 220 p.

12. Babinova O. Regional Policy of Ukraine in the Context of European Integration. PA: Lambert Academic Publishing. Köln, DE. 2019. 108 p.

13. Chaban N., Elgstroem O. The Ukraine Crisis and EU Foreign Policy Roles: Images of the EU in the Context of EU-Ukraine Relations. PA: Edward Elgar Publishing Limited. Geltenham, UK. 2021. 224 p.

14. Röpke W. Die grundlegenden Fragen der Wirtschaftsordnung. Die Theorie der Wirtschaftsordnung. Wirtschaft. 2002. S. 31-36.

15. Мочерний С. Економічна енциклопедія в трьох томах. Видавничий центр “Академія”, Київ, 2000. С. 112-114.

16. Сутирін С. Міжнародні економічні відносини. СПб., 2002. С. 120.

17. Ливенцев Н. Международная экономическая интеграция. М., 2006. С. 10.

18. Школа І., Козменко В., Бабінська О. Міжнародні економічні відносини, 2003. С. 86.

19. Макач А. Сучасна світова економіка. Сутність та структура. У «Змінах в сучасній світовій економіці»; за заг. ред. Е. Озевіча. Варшава.: Польське наукове видання, 2006. С. 47.

20. Козак Ю. Шенгелій Т. Вступ до міжнародної економіки: питання та відповіді. Тбілісі.: Видавництво «Універсальний», 2014. С. 22-23.

21. Козак Ю. Тадеуш С. Основи міжнародної економіки: питання та відповіді. Київ-Катовіце.: CUL, 2014. С. 78.

22. Economic Integration. URL: <https://www.investopedia.com/terms/e/economic-integration.asp>. (Accessed: 01.02.2022).

23. Indicators of Economic Integration. URL: <https://www.jstor.org/stable/27800255?read-now=1&seq=1>. (Accessed: 01.02.2022).

24. Jovanovic M. The Economics of International Integration. PA: Edward Elgar Publishing Limited. Geltenham, UK. 2006. 896 p.

25. Justifications of economic integration. URL: <https://www.britannica.com/topic/economic-integration/Justifications-of-economic-integration>. (Accessed: 01.02.2022).

26. Jovanovic M. The Economics of International Integration. Second Edition. PA: Edward Elgar Publishing Limited. Geltenham, UK. 2015. 711 p.

27. Понятие, цели и виды свободных экономических зон. URL: <http://newinspire.ru/lektsii-po-mirovoyekonomike/ponyatie-tseli-i-vidi-svobodnich-ekonomicheskikh-zon-177>. (Дата звернения: 02.02.2022).

28. Arnason J. European Integration: Historical Trajectories, Geopolitical Contexts. PA: Edinburgh University Press. Edinburgh, UK. 2019. 304 p.

29. Leuffen D., Rittberger B., Schimmelfennig M. Integration and Differentiation in the European Union: Theory and Policies. PA: Springer Nature Switzerland AG. Cham, CH. 2022. 440 p.

30. Tyushka A., Schumacher T. The European Union and Its Eastern Neighborhood: Whither «Eastern Partnership»? PA: Taylor & Francis Limited. Abingdon, UK. New York, USA. 2021. 346 p.

31. Alomes S., Mezyk R., Park S-C. The European Union: New Leadership and New Agendas. PA: Connor Court Publishing Pty Limited. Brisbane, Qld, AU. 2021. 310 p.

32. Article about Maastricht Treaty. URL: <https://www.investopedia.com/terms/m/maastricht-treaty.asp>. (Accessed: 06.02.2022).

33. Countries in the EU and EEA. URL: <https://www.gov.uk/eu-eea>. (Accessed: 07.02.2022).

34. Economic research. Countries of the Euro Area. URL: <https://fred.stlouisfed.org/categories/32947>. (Accessed: 07.02.2022).

35. Schengen Area – The World’s Largest Visa-Free Zone. URL: <https://www.schengenvisainfo.com/schengen-visa-countries-list/>. (Accessed: 08.02.2022).

36. What is Brexit? URL: <https://www.government.nl/topics/brexit/question-and-answer/what-is-brexit>. (Accessed: 08.02.2022).

37. List of European Union member states by accession. URL: https://www.cs.mcgill.ca/~rwest/wikispeedia/wpcd/wp/l/List_of_European_Union_member_states_by_accession.htm. (Accessed: 08.02.2022).

38. Official Journal of the European Communities. Treaty on European Union. 1992. № C 191. 112 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT&from=EN>. (Accessed: 10.02.2022).

39. Official Journal of the European Communities. Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities, and certain related acts. 2001. № C 80. 88 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2001:080:FULL&from=EN>. (Accessed: 10.02.2022).

40. Results and turnout at the EU referendum. URL: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>. (Accessed: 10.02.2022).

41. Official Journal of the European Communities. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. 2014. № L 161. 2135 p. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529(01)&from=EN). (Accessed: 11.02.2022).

42. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: за станом на 30 листопада 2015 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. Офіційний вебпортал парламенту України. 2015. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page#Text. (Дата звернення: 11.02.2022).

43. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: за станом на 5 серпня 2021 р. Міністерство закордонних справ України. Офіц. вид. Офіційний вебпортал Міністерства закордонних справ України. 2021 р. URL:

<https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>. (Дата звернення: 12.02.2022).

44. Зубко Т. Євроінтеграція: переваги та загрози для зовнішньої торгівлі України. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право, 2021. С. 69-86.

45. Україна та угода про асоціацію. Моніторинг виконання 2014-2019: дослідження [А. Андрусевич, А. Василенко, Б. Веселовський, В. Коломієць, В. Черкашин та ін.]; за заг. ред. Л. Акуленко, Д. Науменко. ГО «Український центр європейської політики», Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2020. 544 с.

46. Emerson M., Movchan V. Deepening EU-Ukrainian Relations Updating and Upgrading in the Shadow of Covid-19. Third Edition. PA: Rowman & Littlefield. Lanham, MD, USA. 2021. 382 p.

47. Ukraine-Eu Deep and Comprehensive Free Trade Area as part of the Eastern Partnership initiative. URL: https://www.jois.eu/?289,en_ukraine-eu-deep-and-comprehensive-free-trade-area-as-part-of-eastern-partnership-initiative. (Accessed: 15.02.2022).

48. The trade part of the EU-Ukraine Association Agreement becomes operational on 1 January 2016. URL: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1425>. (Accessed: 15.02.2022).

49. Торгівля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=b9e3a4cc-7fd7-4d46-a54f9111a6bd5b9a>. (Дата звернення: 15.02.2022).

50. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС у 2021 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztt_ES/ztt_es_u/ztt_es_2021.xls. (Дата звернення 05.03.2022).

51. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС у 2020 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/ztt_ES/ztt_es_u/ztt_es_2020_ue.xls. (Дата звернення 05.03.2022).

52. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС у 2019 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/ztt_ES/ztt_es_u/ztt_es_19_u.htm. (Дата звернення 05.03.2022).

53. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2018 році URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=20f44e54-9e0c-4f8f-8d68-88d2e4f92ba4>. (Дата звернення 05.03.2022).

54. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2017 році URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/ztt/ztt_u/ztt1217_u.htm. (Дата звернення 05.03.2022).

55. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2016 році URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/ztt/ztt_u/ztt1216_u.htm. (Дата звернення 05.03.2022).

56. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2015 році URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/zd/ztt/ztt_u/ztt1315_u.htm. (Дата звернення 05.03.2022).

57. Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами з країнами ЄС у 2021 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/gsztp_ES/gsztp_ES_u/gsztp_ES_2021.xls. (Дата звернення 06.03.2022).

58. Довідка “Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2020 році” URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=81f6a7ad-fc69-4991-a2d1-a50683080700>. (Дата звернення 06.03.2022).

59. Довідка “Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2019 році” URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=30d3074d-6882-4aac-bc4f-f4af8a30b221&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2019-Rotsi>. (Дата звернення 06.03.2022).

60. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2018 році URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_ES_18.pdf. (Дата звернення 06.03.2022).

61. Зовнішня торгівля України послугами з країнами ЄС за 2017 рік URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/zd/ztp_ES/ztp_ES_u/ztp_ES17_u.htm. (Дата звернення 06.03.2022).

62. Зовнішня торгівля України послугами з країнами ЄС за 2016 рік URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/zd/ztp_ES/ztp_ES_u/ztp_ES16_u.htm. (Дата звернення 06.03.2022).

63. Зовнішня торгівля України послугами з країнами ЄС за 2015 рік URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/zd/ztp_ES/ztp_ES_u/ztp_ES15_u.htm. (Дата звернення 06.03.2022).

64. Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС у 2018 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/tsztt_ES/tsztt_ES_u/tsztt_ES_18_u.htm. (Дата звернення 08.03.2022).

65. Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС у 2019 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt_ES/tsztt_ES_u/tsztt_ES_19_u.htm. (Дата звернення 08.03.2022).

66. Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС у 2020 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/tsztt_ES/tsztt_ES_u/tsztt_ES_2020_ue.xls. (Дата звернення 08.03.2022).

67. Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС у 2021 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/tsztt_ES/tsztt_ES_u/tsztt_ES_2021.xls. (Дата звернення 08.03.2022).

68. Структура зовнішньої торгівлі послугами (за видами) з країнами ЄС у 2021 році. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztp_kv_ES/ztp_kv_ES_u/ztp_kv_ES_2021_ue.xls. (Дата звернення 09.03.2022).

69. Структура зовнішньої торгівлі послугами (за видами) з країнами ЄС у 2020 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/ztp_kv_ES/ztp_kv_ES_u/ztp_kv_ES_2020_ue.xlsx. (Дата звернення 09.03.2022).

70. Структура зовнішньої торгівлі послугами (за видами) з країнами ЄС у 2019 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/ztp_kv_ES/ztp_kv_ES_u/ztp_kv_ES2019_u.htm. (Дата звернення 09.03.2022).

71. Структура зовнішньої торгівлі послугами (за видами) з країнами ЄС у 2018 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztp_kv_ES/ztp_kv_ES18_u.htm. (Дата звернення 09.03.2022).

72. Загальна вартість фінансової допомоги Європейського Союзу Україні з 2014 по 2022 роки, за видами підтримки. URL: <https://www.statista.com/statistics/1293602/eu-financial-assistance-to-ukraine/>. (Дата звернення 12.03.2022).

73. Team Europe: Up to the challenge? URL: <https://ecdpm.org/publications/team-europe-up-to-challenge/>. (Accessed: 12.03.2022).

74. NDICI-Global Europe: the new financial instrument to support the EU's external action in force. URL: <https://danube-region.eu/ndici-global-europe-the-new-financial-instrument-to-support-the-eus-external-action-in-force/>. (Accessed: 12.03.2022).

75. Ukraine: Request for A Stand-By Arrangement. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2014/106/article-A001-en.xml>. (Accessed: 12.03.2022).

76. Ukraine and the IMF. Outstanding purchases and loans. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR#whatsnew>. (Accessed: 12.03.2022).

77. Use of IMF credit (DOD, current US\$) – Ukraine
<https://data.worldbank.org/indicator/DT.DOD.DIMF.CD?end=2020&locations=UA&start=1994&view=chart>. (Accessed: 12.03.2022).

78. The EU and Ukraine: Taking a Breath. URL:
<https://carnegieendowment.org/2018/02/27/eu-and-ukraine-taking-breath-pub-75648>.
 (Accessed: 12.03.2022).

79. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України/з України за країнами світу; країнами ЄС (2015-2019). URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd_inv_new/p_inv/15-19/pi_reg_15-19_u.xlsx. (Дата звернення 13.03.2022).

80. Співпраця між Україною та Європою: прямі інвестиції та зовнішня торгівля у 2020 році. URL:
<https://www.slovoidilo.ua/2021/01/20/infografika/finansy/spivpracya-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropyu-pryami-investyctziyi-ta-zovnishnya-torhivlya-2020-rocz>. (Дата звернення 13.03.2022).

81. Перелік пунктів пропуску України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/perelik-punktiv-propusku>. (Дата звернення 15.03.2022).

82. Результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби за 2017 р. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/photo/infografika-rezultati-operativno-sluzhbovoi-diyalnosti-za-2017-rik/>. (Дата звернення 15.03.2022).

83. Результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби за 2018 р. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/photo-infografika-rezultati-operativno-sluzhbovoi-diyalnosti-za-2018-rik/>. (Дата звернення 15.03.2022).

84. Результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби за 2019 р. URL: http://dpsu.gov.ua/upload/infografika_2019_na_sayt.pdf. (Дата звернення 15.03.2022).

85. Результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби за 2020 р. URL:
http://dpsu.gov.ua/upload/%D0%A0ezyltati_%D0%9E%D0%A1%D0%94.pdf. (Дата звернення 15.03.2022).

86. Результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби за 2021 р. URL: http://dpsu.gov.ua/upload/critics/infografika_2021_na_sayt.pdf. (Дата звернення 15.03.2022).

87. Що таке безвізовий режим з ЄС. URL: <https://openeurope.in.ua/subjects/test-proverka-poiska-zigmund-tema-3>. (Дата звернення 15.03.2022).

88. Eurostat. Data browser. First permits by reason, length of validity, and citizenship. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_RESFIRST__custom_2421231/default/table?lang=en. (Accessed: 16.03.2022).

89. Грошові перекази в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/2020/>. (Дата звернення 16.03.2022).

90. Зайняте населення України за видами економічної діяльності у 2012-2020 роках. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm. (Дата звернення 16.03.2022).

91. Середня зарплата у Польщі. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/poland/>. (Дата звернення 16.03.2022).

92. The European Union will allocate 80 million Euros to Ukraine. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/european-union-will-allocate-80-million-euros-ukraine-counteract-coronavirus>. (Accessed: 19.03.2022).

93. Energy Community Multi-Donor Trust Fund Ukraine (managed by International Finance Corporation). URL: https://www.energy-community.org/regionalinitiatives/infrastructure/donors/National/EU_UE_Fund.html. (Accessed: 19.03.2022).

94. EU and Ukraine signed an agreement for a € 25 million program for e-governance and the digital economy. URL: <https://eufordigital.eu/eu-and-ukraine-sign-agreement-for-e25-million-programme-for-e-governance-and-the-digital-economy/>. (Accessed: 20.03.2022).

95. Acquis (EU). URL: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-503-0298?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-503-0298?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true). (Accessed: 23.03.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Огляд спеціальної зарубіжної літератури

1. The Economics of International Integration/ Editor: Miroslav N. Jovanovic/ Publisher: Edward Elgar Publishing Limited. 2006 Pages: 896

International economic integration has played a significant part in the economic policy decisions for most countries and regions throughout the world over decades. The book builds on and extends earlier research and publications by the author and presents new and up-to-date material. The author continues to broaden and deepen traditional integration theory using a new model that incorporates market imperfections such as economies of scale, foreign direct investment, and an evolutionary approach to the spatial location of firms and industries. This reflects modern approaches to trade, competition, investment, and the geographical distribution of production. The main theoretical types of integration-free trade areas, customs unions, common markets, and economic unions – are discussed in detail with the help of several practical examples. These considerations have a European slant as this is the area where economic integration has the deepest meaning and because the EU serves as a model for several integration groups elsewhere in the world. The concluding chapter outlines the accumulated experiences of economic integration throughout the world and provides guidelines to assist in steering integration through the mist that obscures the future.

2. The Economics of International Integration. Second Edition/ Editor: Miroslav N. Jovanovic/ Publisher: Edward Elgar Publishing Limited. 2015 Pages: 711

In this comprehensive second edition of *The Economics of International Integration*, Miroslav N. Jovanovic examines the theory of international economic integration and explores the existing and emerging international integration agreements,

their achievements, problems, and prospects. One of the most important issues in international economics today concerns the dissipating multilateral trading system and the proliferation of some trading blocs and arrangements. It is especially strong and up-to-date on developments in Europe, both concerning completing the EU market and the evolution of the Eurozone. The various integration schemes are situated in the 21st-century global economy with its rapidly changing technology. This book takes on those and other important new issues such as integration through spatially fragmented production, and the operation of supply chains. Jovanovic's second edition includes up-to-date surveys of economic integration and their agreements, criticism of the Eurozone, and speculation on the future of integration. This thoroughly revised second edition provides a broad understanding of international economic integration and its complexities and will be of great interest to students and scholars of international economics, development economics, policy, and international business.

**3. European Integration: Historical Trajectories, Geopolitical Contexts/
Editor: Johann P. Arnason/ Publisher: Edinburgh University Press, 2019 Pages:
304**

This book explores the historical, geopolitical, and conjectural aspects of European integration, and their relevance to understanding the current crisis to understand the current difficulties and prospects of European integration, multiple perspectives are required. The essays in this collection explore historical and geopolitical aspects of European integration and their relevance to interpretations of the current climate. They also examine the different regional dynamics of integration and the attitudes that result from those experiences, including in the European peripheries that are so often overshadowed by the dominant centers. In drawing all of these perspectives together, the collection allows the reader to assess the EU's current crisis in context.

4. Integration and Differentiation in the European Union: Theory and Policies/ Editors: Dirk Leuffen, Berthold Rittberger, Frank Schimmelfennig/ Publisher: Springer Nature Switzerland AG, 2022 Pages: 440

Far from displaying a uniform pattern, European integration varies significantly across policy areas and individual countries. This innovative text provides a state-of-the-art introduction to the study of European integration. In this edition, the authors introduce the most important theoretical approaches to European integration (intergovernmental, supranationalism, constructivism, and post functionalism) and apply these to the trajectories of key EU policy areas - including the single market, monetary policy, foreign and security policy, and justice and home affairs. Arguing that no single theory offers a completely convincing explanation of integration and differentiation in the EU, the authors put forward a new analytical perspective for describing and explaining the institutions and policies of the EU and their development over time. Written by a team of prominent scholars in the field, this thought-provoking book provides a new synthesis of integration theory and an original way of thinking about what the EU is and how it works.

5. The European Union and Its Eastern Neighborhood: Whither «Eastern Partnership»?/ Editors: Andriy Tyushka, Tobias Schumacher/ Publisher: Taylor & Francis Limited, 2021 Pages: 346

This volume brings together some of the most important scholarly perspectives - in the form of both journal article reprints and original contributions - on the structure and dynamics of the EU's multi-layered relations with its Eastern neighbors within the Eastern Partnership (EaP) framework and beyond. The EU's EaP - an ambitious and sophisticated policy framework, conjoining elements of cooperation and integration, with the EU's eastern neighbors including Ukraine. Structured around both enduring and emerging issues in the broader EU-Eastern neighborhood framework, this book provides a retrospective analysis of key structural and relational challenges, unfolding regional dynamics, distinctive forms of bilateral/multilateral engagement, whilst also offering a critical perspective on the contested future relations between the EU and its

Eastern neighbors. Looking backward and providing a critical and thorough assessment of the first ten years of the Eastern Partnership in practice, this book thinks forward and gauges its many potential future avenues. This comes at a crucial moment, as the EU and its Eastern neighbors are in search of new and mutually acceptable forms of association.

6. The European Union: New Leadership and New Agendas/ Editors: Stephen Alomes, Robert Mezyk, Sang-Chul Park/ Publisher: Connor Court Publishing Pty Limited. 2021 Pages: 310

The European Union faces many challenges today. The global millennium has brought a polycrisis, from the Global Financial Crisis and the great refugee waves to worsening trade wars, Climate Change, and the Covid-19 Global Pandemic of 2020-2021. In *The European Union - New Challenges and New Leadership*, editors Stephen Alomes, Robert Mezyk, and Sang Chul Park and their contributors explore the external pressures and internal tensions of the EU today: Euroscepticism, including the dramatic manifestation, Brexit; the cultural and moral divides expressed in Polish and Hungarian dissidence; Australian comparisons and connections, including trade, refugee policy, and political ideology; security and citizen engagement; regional development challenges and ongoing Balkan uncertainties; the EU as the world's largest trading bloc as China and the USA embrace trade duels rather than deals. The authors suggest future possibilities and positive results for the European Union, in our times.

7. Deepening EU-Ukrainian Relations: Updating and Upgrading in the Shadow of Covid-19. Third Edition/ Editors: Michael Emerson, Veronika Movchan/ Publisher: Rowman & Littlefield, 2021 Pages: 381

For Ukraine, the signing of the Association Agreement and the DCFTA with the European Union in 2014 was an act of strategic geopolitical significance. The Association Agreement is a defiant statement of Ukraine's determination to become an independent democratic state. The purpose of this book is to make the complex political, economic and legal content of the Association Agreement readily

understandable. This edition, published seven years since the signature after entry into force of the Agreement's implementation is substantially new in content, both updating how Ukraine has been implementing the Agreement and introducing new dimensions (including the Green Deal, the Covid-19 pandemic, cyber security, and gender equality). Two teams of researchers from leading independent think tanks, CEPS in Brussels and the Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER) in Kyiv, collaborated on this project, with the support of the Swedish International Development Agency (SIDA). This Handbook is one of a trilogy examining similar Association Agreements made by the EU with Georgia and Moldova.

8. The EU-Ukraine Association Agreement and Its Impacts on Cross-Border Cooperation/ Editor: Martin Lacny/ Publisher: Cambridge Scholars Publishing, 2021 Pages: 220

The implementation of the Association Agreement (AA), including the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), between the EU and Ukraine has brought about a qualitatively new situation in the development of border regions and regional societies on both sides of the Schengen border. This volume's comparative study of the impacts of the AA and the DCFTA on borderlands in Ukraine, Poland, Slovakia, Hungary, and Romania will contribute to the identification of new opportunities for cross-border cooperation and policy considerations for its further development.

9. Regional Policy of Ukraine in the Context of European Integration/ Editor: Olena Babinova/ Publisher: Lambert Academic Publishing, 2019 Pages: 108

This book is about the regional policy of Ukraine, its problems, and its achievements. In this book, the current state of Ukrainian regional policy and European approaches are analyzed. There is an analysis of current Ukrainian and European legislation in this field. This monograph is an attempt at a comprehensive approach to exploring the relationship between regional development and national regional policy in

the context of Ukraine's integration processes into the Western European area. The determined national course of Ukraine for European integration compels it to take appropriate steps to bring national legislation to European standards, develop and implement state policy following European principles, norms, and quality standards, gradually reform the whole system of public administration, to build it on the principles of publicity, transparency, openness, and meeting the citizens' needs, etc.

10. The Ukraine Crisis and EU Foreign Policy Roles: Images of the EU in the Context of EU-Ukraine Relations/ Editors: Natalia Chaban, Ole Elgstroem/ Publisher: Edward Elgar Publishing Limited. 2021 Pages: 224

This book examines how, within foreign policy, perceptions are a reflection of an actor's conception of status, credibility, and legitimacy assigned to the Self and the others. Perceptions of the self and other and their roles in international relations are also informed by images of superiority, intent, and affinity. Perceptions may change over time and under the impact of dramatic events. Chapters explore the perceptions of both sides of EU-Ukraine relations and propose a new set of concepts to highlight internal and external role incongruences, including perception gaps, expectations-performance gaps, and hope-performance gaps. A differentiation between cognitive, emotive, and normative elements of images helps to explain role conflicts. The book further offers a comparison of EU self-images and Ukrainian expectations and perceptions in four areas of external actions of the EU: as an international leader and global and regional power, as a partner for Ukraine, a peace mediator, and a public diplomacy actor.

Анотація бакалаврської дипломної роботи

«Status and prospects of Ukraine's sectoral integration into the European Union».

The qualifying bachelor's thesis investigates the theoretical and methodological foundations of the study of the European integration process. The author studies the concepts and main features of international economic integration. As a result, the author forms the essence and extensive chronology of European integration. The author attempted to establish the current state of possible changes to the Association Agreement (AA) and Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) between Ukraine and the EU.

The diploma thesis is devoted to the study of the most effective areas of cooperation with the European Union in the sectoral integration of Ukraine. The author analyzes the economic aspects of the implementation of Ukraine's European integration strategy through the study of certain economic areas of trade, financial, and migration cooperation between Ukraine and the EU.

After conducting an in-depth study, the author concluded that the AA and the DCFTA remain the most appropriate and effective tools for relations between Ukraine and the EU. They can reorient AAs to new and more ambitious forms of a political association or economic integration and adapt them to the pre-accession context based on a step-by-step approach.

Based on this work, the author formulated problems, prospects, and recommendations for improving the strategic planning of Ukraine's European integration with the prospect of further membership in the integration association of European countries.

Тлумачення терміну «економічна інтеграція» різними професійними діячами

Автор	Визначення
В. Рьопке	Економічна інтеграція – це такий стан речей, коли між різними національними господарствами можливі настільки ж вільні і вигідні торгові відносини, як і ті, які існують всередині національного господарства.
С. Мочерний	Економічна інтеграція – це процес зближення і поступового об'єднання національних економічних систем, найрозвинутіша форма інтернаціоналізації господарського життя.
С. Сутирін	Економічна інтеграція – це процес поступового зрощування і взаємної адаптації національних господарств двох і більше держав, оптимізації їх економічних структур, що веде до формування єдиного господарського комплексу.
М. Лівенцев	Економічна інтеграція – це високий ступінь інтернаціоналізації виробництва на основі розвитку глибоких стійких взаємозв'язків і поділу праці між національними господарствами, що веде до поступового зрощування відтворювальних структур ряду країн.
І. Школа, В. Козменко	Економічна інтеграція – це співробітництво між національними господарствами різних країн, ліквідація бар'єрів у торгівлі між країнами, зближення ринків кожної з країн з метою створення єдиного спільного ринку.
А. Будніковскі	Економічна інтеграція – це процес ліквідації в потоці товарів і факторів виробництва, а також створення подібних умов конкуренції.
П. Божик, Й. Місала	Економічна інтеграція – це створені країнами інституційні відносини та економічні процеси, які за допомогою міжнародного співробітництва спрямовуються на оптимізацію основних економіко-соціальних параметрів всіх членів цих угод.
З. Камецкі	Економічна інтеграція має форму створених різних видів міжнародних, економічних угруповань, у тому числі груп країн, які мають на меті взаємну інтеграцію своїх економік.
А. Макач	Економічну інтеграцію слід розглядати як процес, в якому відбуваються зміни, не тільки всередині структури інтегруючих країн, а й між ними. У результаті цього процесу відбувається злиття окремих елементів, до чого призводить створення нового економічного організму.
Б. Балласа	Економічна інтеграція – це об'єктивний процес, пов'язаний з досягнутою стадією виробничої бази, а, виходячи з неї, процесу інтернаціоналізації економічного життя.
В. Молль	Економічна інтеграція – це процес, що відбувається на двох напрямках: ринку та політиці. У ринковій сфері інтеграція стосується ринку товарів, послуг та ринку виробничих факторів. Суть інтеграції в політичній сфері полягає в інтеграції впливу втручання урядів на економіку.

Джерело: розроблено автором на основі [14, с. 31-36; 15, с. 112-114; 16, с. 120; 17, с. 10; 18, с. 86; 19, с. 47; 20, с. 22-23; 21, с. 78]

Основні види міжнародної економічної інтеграції

Етапи інтеграції	Характеристика
Зона преференційної торгівлі (preferential trade area)	Значне зниження ставок митних зборів по більшості товарних позицій по відношенню до країн-учасниць зони при збереженні колишніх ставок для третіх країн. Більшість інтеграційних об'єднань в розвинених країнах, не дивлячись на іноді гучні назви в офіційних текстах, де-факто є саме зоною преференційної торгівлі.
Зона вільної торгівлі (free trade area)	Один з видів інтеграційних процесів, при якому відбувається процес скасування мита й інших податків, а також кількісних обмежень при ввезенні або вивезенні продукції.
Митний союз (customs union)	Митний союз заснований на скасуванні національного митного тарифу між країнами-учасницями і використанні одного загального тарифу. У його рамках країни-учасниці запроваджують єдиний митний тариф щодо торгівлі з третіми країнами. Тарифи всередині союзу повністю усуваються. Стадія митного союзу є досить серйозним рівнем розвитку інтеграційних процесів. Багато інтеграційних об'єднань в силу об'єктивних причин або зупиняються на зоні вільної торгівлі через неготовність (або неможливість) перейти на митний союз, або "перескакують" цей етап.
Спільний ринок (common market)	Якісно більш висока форма інтеграції через те, що лібералізація зачіпає не тільки товарні, а й ринкові фактори виробництва. Таким чином, в рамках загального ринку встановлюються так звані "чотири свободи": свобода переміщення товарів, послуг, капіталу і робочої сили. Цілком природно, що таке просунуте переплетення економік не може бути ефективним без координації ключових політик, у першу чергу проведення загальної економічної політики, а згодом і введення єдиної валюти в рамках об'єднання.
Економічний і валютний союз (economic and monetary union)	В основі економічного компоненту лежать принципи внутрішнього ринку. Таким чином, економічний і валютний союз виступає своєрідною надбудовою над своєю базою – внутрішнім ринком, доповнюючи його з одного боку координацією економічних політик держав-членів ЄС, а з іншого – міжнародним валютним компонентом.
Політична інтеграція (political integration)	Заснована на принципах повної взаємодії між усіма країнами. Відбувається спільна торгівля всіма групами товарів і послуг, уніфікація зовнішньої політики і фактично відбувається утворення нової держави федеративного або конфедеративного типу.

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Основний зміст Угоди про Асоціацію Україна-ЄС

Структура	Характеристика
Преамбула	Підкреслено спільні цінності двох сторін. Важливість цінностей наголошується декілька разів в Угоді про асоціацію.
1. Загальні принципи	Найкоротший, але найважливіший розділ УА. Встановлено концепцію основних елементів Угоди, що стосується поваги до демократичних принципів, прав людини та основних свобод, а також верховенства права.
2. Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики	Сторонами домовлено проведення спільної політики безпеки та оборони.
3. Юстиція, свобода та безпека	Присутність ключового принципу – законності. Сфери співпраці – управління міграційними потоками та транскордонна злочинність; діалог щодо нового візового режиму.
4. Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею	Стосується поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка має бути створена між Україною та ЄС протягом 10 років після підписання УА.
5. Економічне та галузеве співробітництво	Разом із розділом про торгівлю – є ядром УА. В даній частині містяться конкретні заходи щодо запровадження законодавства ЄС (усього близько трьох сотень документів), які мають сприяти реформуванню всієї економіки України.
6. Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством	Передбачено право на фінансову допомогу від ЄС, яка може бути надана для підготовки законодавства, боротьби з корупцією та адаптації окремих галузей до нових умов діяльності.
7. Інституційні, загальні та прикінцеві положення	Описано, яким чином буде відбуватися діалог між двома сторонами, співпраця та координація щодо імплементації УА, щоб вона працювала необхідним чином.

Джерело: розроблено автором на основі [41; 42]

Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами з окремими країнами ЄС протягом 2017-2021 рр.¹

Експорт						
	Польща	Італія	Німеччина	Нідерланди	Хорватія	Люксембург
Всього (Млн. дол. США)	17777,9	12915,3	11284,0	9192,9	171,7	67,9
У % до попереднього року	23,8	28,0	23,2	68,4	-38,1	43,4
2017 р. (Млн. дол. США)	2724,6	2469,5	1754,2	1676,1	24,2	7,3
У % до попереднього року	19,6	6,5	25,9	-4,3	44,8	-0,1
2018 р. (Млн. дол. США)	3257,2	2628,8	2208,4	1603,5	35,0	7,3
У % до попереднього року	1,2	-8,0	7,9	15,3	6,2	176,8
2019 р. (Млн. дол. США)	3295,8	2418,9	2383,0	1848,4	37,2	20,2
У % до попереднього року	-0,7	-20,3	-13,1	-2,5	-20,4	-13,7
2020 р. (Млн. дол. США)	3272,7	1928,9	2071,7	1802,2	29,6	17,4
У % до попереднього року	59,7	79,9	38,4	25,5	54,6	-9,6
2021 р. (Млн. дол. США)	5227,6	3469,3	2866,7	2262,6	45,7	15,7
Імпорт						
	Німеччина	Польща	Італія	Франція	Мальта	Кіпр
Всього (Млн. дол. США)	29038,9	20304,6	10536,6	7929,4	150,7	123,5
У % до попереднього року	26,1	28,2	19,6	2,2	-24,2	-7,0
2017 р. (Млн. дол. США)	5445,0	3453,8	1625,0	1563,8	8,7	20,5
У % до попереднього року	9,9	5,4	25,1	-5,3	-23,7	11,1
2018 р. (Млн. дол. США)	5983,3	3641,9	2033,0	1480,6	6,6	22,8
У % до попереднього року	0,1	12,8	2,1	11,6	-21,4	1,6
2019 р. (Млн. дол. США)	5986,9	4109,1	2074,8	1652,7	5,2	23,2
У % до попереднього року	-10,8	0,8	2,6	-11,2	169,3	-18,0
2020 р. (Млн. дол. США)	5339,7	4140,9	2128,7	1467,7	14,1	19,0
У % до попереднього року	17,7	19,8	25,7	20,2	725,6	100,1
2021 р. (Млн. дол. США)	6284,0	4958,8	2675,1	1764,7	116,0	38,0

Джерело: розроблено автором на основі [50; 51; 52; 53; 54; 55]

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Таблиця И.2

Географічна структура зовнішньої торгівлі України послугами з окремими країнами ЄС протягом 2017-2021 рр.¹

Експорт						
	Німеччина	Польща	Кіпр	Австрія	Португалія	Хорватія
Всього (Млн. дол. США)	3083,3	1971,0	1755,4	1015,7	42,8	41,2
У % до попереднього року	+10,3	+34,3	+15,2	+16,9	+44,4	+77,3
2017 р. (Млн. дол. США)	538,7	296,3	275,4	161,6	6,3	3,0
У % до попереднього року	+9,7	+18,2	+15,5	+22,1	-12,5	+40,5
2018 р. (Млн. дол. США)	591,2	350,2	318,2	197,4	5,5	4,2
У % до попереднього року	+2,4	+20,2	+12,2	+15,1	+12,2	+279,4
2019 р. (Млн. дол. США)	605,7	420,9	357,1	227,2	6,2	16,0
У % до попереднього року	+4,1	+4,8	+14,4	-21,7	+1,2	-56,5
2020 р. (Млн. дол. США)	630,4	441,0	408,6	177,9	6,3	6,9
У % до попереднього року	+13,8	+4,9	-3,1	+41,4	+196,4	+59,1
2021 р. (Млн. дол. США)	717,3	462,7	396,0	251,6	18,5	11,1
Імпорт						
	Німеччина	Кіпр	Ірландія	Польща	Португалія	Словенія
Всього (Млн. дол. США)	2131,0	1608,6	1307,1	1063,1	61,8	44,5
У % до попереднього року	-1,7	-7,2	+34,9	+8,4	-8,5	+21,5
2017 р. (Млн. дол. США)	357,8	231,9	102,2	150,2	10,1	6,5
У % до попереднього року	+12,7	+66,7	+146,9	+30,5	+100,3	+36,8
2018 р. (Млн. дол. США)	403,0	386,6	252,4	196,1	20,2	8,9
У % до попереднього року	+21,9	+5,8	+29,4	+23,6	-32,1	+0,2
2019 р. (Млн. дол. США)	491,2	409,2	315,3	242,5	13,7	9,0
У % до попереднього року	-14,4	-41,7	-16,8	-17,1	-72,2	-2,2
2020 р. (Млн. дол. США)	420,2	238,6	262,4	201,0	3,8	8,8
У % до попереднього року	+9,2	+43,4	+42,8	+35,9	+264,3	+29,1
2021 р. (Млн. дол. США)	458,9	342,2	374,7	273,2	13,9	11,3

Джерело: розроблено автором на основі [57; 58; 59; 60; 61; 62]

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіці України
упродовж 2016-2020 рр.¹ Млн. дол. США.

Назва країни/Рік	2016	2017	2018	2 019	2020
Австрія	1 099,9	1 038,8	1 150,0	1 249,4	1 430,8
Бельгія	99,3	103,9	104,7	104,8	114,6
Болгарія	38,4	39,9	42,9	47,8	56,8
Греція	44,3	43,0	46,6	50,1	41,3
Данія	137,6	153,6	158,2	157,5	171,5
Естонія	222,1	235,0	239,0	248,2	261,4
Ірландія	42,8	48,4	39,7	41,6	38,7
Іспанія	59,0	63,5	61,5	60,2	58,5
Італія	196,7	201,6	242,4	249,3	250,7
Латвія	40,0	38,2	43,0	44,2	43,8
Литва	121,7	124,6	150,0	183,3	188,6
Люксембург	660,1	515,8	484,9	555,8	595,5
Мальта	56,9	59,3	50,6	61,0	67,5
Нідерланди	6 028,4	6 395,0	7 118,7	8 301,4	8 142,8
Німеччина	1 564,2	1 682,9	1 701,4	1 843,1	1 464,2
Польща	509,1	571,3	631,7	693,7	764,9
Португалія	3,2	4,3	4,5	4,6	4,5
Румунія	19,3	20,1	24,8	24,4	21,6
Словаччина	71,1	74,9	66,5	69,1	85,9
Словенія	18,7	20,1	21,6	20,9	23,0
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	1 947,0	1 944,4	2 131,2	2 060,6	2 251,8
Угорщина	498,1	511,1	565,1	380,7	441,8
Фінляндія	110,2	131,0	142,0	142,7	153,7
Франція	615,6	723,4	744,4	845,5	931,4
Хорватія	1,6	1,3	1,4	2,3	0,3
Чехія	106,3	115,8	116,2	115,1	131,8
Швеція	328,8	351,2	344,9	363,2	479,1
Кіпр	8 785,5	8 932,7	9 544,5	10 368,9	9 237,6
Усього з країн ЄС²	23 425,7	24 145,2	25 972,3	28 289,3	27 454,1

Джерело: розроблено автором на основі [79; 80]

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² В окремих випадках сума складових може не дорівнювати підсумку у зв'язку з округленням даних.

Таблиця К.2

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України в економіці країн ЄС
упродовж 2016-2020 рр.¹ Млн. дол. США.

Назва країни/Рік	2016	2017	2018	2019	2020
Австрія	4,6	5,4	*	*	*
Бельгія	*	*	*	*	*
Болгарія	*	*	*	*	*
Греція	*	*	*	*	*
Данія	*	*	*	*	*
Естонія	*	*	*	*	*
Ірландія	*	*	*	*	*
Іспанія	*	*	*	*	*
Італія	*	*	*	*	*
Латвія	68,4	60,9	72,5	73,0	147,2
Литва	*	*	13,9	14,7	23,0
Люксембург	*	*	*	*	*
Мальта	*	*	*	*	*
Нідерланди	10,7	12,3	11,8	11,3	15,1
Німеччина	2,7	3,3	3,4	3,3	4,7
Польща	48,7	6,7	6,7	8,1	*
Португалія	*	*	*	*	*
Румунія	*	*	—	*	*
Словаччина	0,3	0,4	*	*	0,5
Словенія					
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2
Угорщина	14,9	17,5	16,8	16,1	20,5
Фінляндія	*	*	*	*	*
Франція	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
Хорватія	*	*	*	*	*
Чехія	*	0,5	*	*	*
Швеція	*	*	*	*	*
Кіпр	5 930,5	5 932,5	5 931,9	5 935,6	7 027,6
Усього у країни ЄС²	6 115,1	6 075,5	6 084,4	6 086,0	7 238,9

Джерело: розроблено автором на основі [79; 80]

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² В окремих випадках сума складових може не дорівнювати підсумку у зв'язку з округленням даних.

* Дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації.

Кількість вперше виданих дозволів на в'їзд та проживання громадянам України від країн ЄС з метою працевлаштування, навчання, через сімейні обставини та інші причини протягом 2016-2020 рр.

	Вперше отри- мано дозвіл на в'їзд (одн.)	Дозвіл з метою праце- влашту- вання (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості дозво- лів	Дозвіл з метою нав- чання (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості дозво- лів	Дозвіл через сімейні обста- вини (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості дозво- лів	Дозвіл з інших причин (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості дозво- лів
Приріст у % відносно поперед- нього року	17,0	29,7	-	-21,0	-	10,6	-	-37,4	-
2016	581094,0	486722,0	83,8	23358,0	4,0	31302,0	5,4	39712,0	6,8
Приріст у % відносно поперед- нього року	13,4	19,2	-	-3,3	-	-20,3	-	-20,6	-
2017	659143,0	580065,0	88,0	22579,0	3,4	24960,0	3,8	31539,0	4,8
Приріст у % відносно поперед- нього року	-3,8	-7,8	-	23,9	-	34,2	-	19,4	-
2018	634130,0	535002,0	84,4	27974,0	4,4	33499,0	5,3	37655,0	5,9
Приріст у % відносно поперед- нього року	19,3	23,3	-	-32,1	-	20,0	-	0,4	-
2019	756574,0	659610,0	87,2	18982,0	2,5	40190,0	5,3	37792,0	5,0
Приріст у % відносно поперед- нього року	-20,5	-21,8	-	8,3	-	-27,6	-	-5,9	-
2020	601227,0	516005,0	85,8	20559,0	3,4	29092,0	4,8	35571,0	5,9
Всього	3232168,0	2777404,0	-	113452,0	-	159043,0	-	182269,0	-

Джерело: розроблено автором на основі [88]

Таблиця Л.2

Географічна структура та кількість вперше виданих дозволів на в'їзд та проживання громадянам України від країн ЄС протягом 2016-2020 рр.

	Польща (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	Словаччина (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	Угорщина (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	Румунія (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	Чехія (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	ЄС (одн.)
Приріст у % відносно попе- реднього року	19,2	-	-9,7	-	40,9	-	-18,3	-	4,4	-	17,0
2016	512552,0	88,2	3016,0	0,5	2375,0	0,4	394,0	0,1	24223,0	4,2	581094,0
Приріст у % відносно попе- реднього року	14,7	-	41,5	-	228,8	-	4,1	-	-22,1	-	13,4
2017	587969,0	89,2	4268,0	0,6	7808,0	1,2	410,0	0,1	18877,0	2,9	659143,0
Приріст у % відносно попе- реднього року	-10,9	-	148,0	-	179,1	-	-3,4	-	42,9	-	-3,8
2018	523704,0	82,6	10584,0	1,7	21793,0	3,4	396,0	0,1	26979,0	4,3	634130,0
Приріст у % відносно попе- реднього року	14,5	-	57,5	-	20,6	-	90,9	-	87,5	-	19,3
2019	599468,0	79,2	16670,0	2,2	26276,0	3,5	756,0	0,1	50583,0	6,7	756574,0
Приріст у % відносно попе- реднього року	-18,5	-	-39,9	-	-21,1	-	-32,3	-	-42,3	-	-20,5
2020	488858,0	81,3	10017,0	1,7	20744,0	3,5	512,0	0,1	29207,0	4,9	601227,0
Всього	2712551,0	-	44555,0	-	78996,0	-	2468,0	-	149869,0	-	3232168,0

Джерело: розроблено автором на основі [88]

Таблиця Л.3

Географічна структура та кількість вперше виданих дозволів на в'їзд та проживання для громадянам України з метою їх працевлаштування від країн ЄС протягом 2016-2020 рр.

	Польща (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	Словаччина (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	Угорщина (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	Румунія (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	Чехія (одн.)	У% до загаль- ної кіль- кості вида- них дозво- лів	ЄС (одн.)
Приріст у % відносно попе- реднього року	31,1	-	-8,4	-	101,5	-	-32,1	-	-5,5	-	29,7
2016	464279,0	95,4	1241,0	0,3	1711,0	0,4	53,0	0,01	7607,0	1,6	486722
Приріст у % відносно попе- реднього року	17,4	-	73,8	-	320,6	-	20,8	-	28,4	-	19,2
2017	545266,0	94,0	2157,0	0,4	7196,0	1,2	64,0	0,01	9768,0	1,7	580065
Приріст у % відносно попе- реднього року	-14,1	-	255,8	-	189,6	-	-1,6	-	80,9	-	-7,8
2018	468571,0	87,6	7675,0	1,4	20841,0	3,9	63,0	0,01	17674,0	3,3	535002
Приріст у % відносно попе- реднього року	17,6	-	69,8	-	22,6	-	557,1	-	100,8	-	23,3
2019	551109,0	83,6	13030,0	2,0	25543,0	3,9	414,0	0,06	35484,0	5,4	659610
Приріст у % відносно попе- реднього року	-20,6	-	-47,0	-	-21,6	-	-48,3	-	-39,6	-	-21,8
2020	437657,0	84,8	6907,0	1,3	20013,0	3,9	214,0	0,04	21438,0	4,2	516005
Всього	2466882,0	-	31010,0	-	75304,0	-	808,0	-	91971,0	-	2777404,0

Джерело: розроблено автором на основі [88]

ПРОГРАМА
платформи «Інноваційні інструменти відродження
міжнародного бізнесу в Україні»

89-ї щорічної студентської наукової конференції
«ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ ТА ПРОЄКТИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО
ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ»

(20 травня – 04 червня 2022 р.)

Модератор платформи:

Олійник В. В., к.е.н., доцент, заступник завідувача кафедри міжнародного менеджменту

Секція 1. Інноваційні інструменти відродження міжнародного бізнесу в Україні

1. Соціально-комунікаційні технології як невід’ємна компонента економіки 4.0 в Україні

Бушуєва Єва, МEB-401

Науковий керівник: Олійник В. В., к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту

2. Сучасні виклики та перспективи українсько-німецької співпраці у ІТ-сфері у контексті євроінтеграційної політики України

Шептицька Ірина, МEB-401

Науковий керівник: Галахова Т. О., к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту

3. Соціальна відповідальність як чинник стійкого розвитку вітчизняних бізнес-організацій

Фоков Володимир, МБ-401

Науковий керівник: Рябець Н. М., к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту

4. Стартап-рух як фактор соціально-економічного розвитку України

Самойленко Віталій, МБ-401

Науковий керівник: Рябець Н. М., к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту

5. Технологічне лідерство в умовах трансформації глобальної економічної системи

Плахтій Катерина, МEB-402

Науковий керівник: Власенко Ю. В., к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту

6. Імплементация досвіду інноваційного розвитку республіки Корея інноваційну трансформацію економіки України

Пекна Валерія, МЕВ-401

Науковий керівник: Галахова Т. О., к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту

7. Залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні стартап-проєкти

Мірза Софія, МЕВ-402

Науковий керівник: Каленюк І. С., д.е.н., професор кафедри міжнародного менеджменту

8. Роль ПВЗВТ в економічних відносинах між Україною та ЄС

Кузнецов Олександр, МЕВ-401

Науковий керівник: Козачок Т. С., к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту

9. Перспектива виробництва біопалива на агропромислових підприємствах України

Гончар Софія, МЕВ-401

Науковий керівник: Белошанка В. А., д.е.н., професор кафедри міжнародного менеджменту

10. Міжнародний валютний фонд у вирішенні глобальних проблем сьогодення

Попова Марина, МЕВ-402

Науковий керівник: Кісліцина О. В., к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту

РОЛЬ ПВЗВТ В ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Зміцнення відносин між ЄС та Україною має стратегічне значення для двох сторін, як у політичному, так і в економічному плані, враховуючи розміри та географічне положення країни, яка розглядається, а також той факт, що ЄС вже є одним із основних комерційних партнерів України. Для досягнення цієї мети режим партнерства та співробітництва було замінено режимом асоціації, який приєднує обидві сторони. Вирішальним компонентом угоди є поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі, запровадження якої, сприяє модернізації економіки України та інтеграції з внутрішнім ринком ЄС, шляхом прийняття виправданих рішень ЄС, пов'язаних із торгівлею [2].

ЄС та Україна застосовують у двосторонньому порядку поглиблену та всеосяжну угоду про зону вільної торгівлі, що діє з 1 січня 2016 року. ПВЗВТ має на меті активізувати торгівлю товарами та послугами поміж Україною і ЄС, поступово знижуючи тарифи та приводячи правила України у відповідність до норм ЄС у деяких галузях промисловості та сільськогосподарської продукції.

Для кращої трансформації на ринок ЄС Україна узгоджує багато своїх норм та правил, які стосуються різних секторів торгівлі, поступовою імплементацією ПВЗВТ. Україна також прив'язує своє законодавство до ЄС у сферах торгівлі, таких як: державні закупівлі, регулювання продукції, конкуренція, заходи щодо безпечності харчових продуктів, митні та торговельні спрощення, захист прав інтелектуальної власності, торговельні енергетичні аспекти, включаючи інвестиції, транзит та транспорт [5].

Система ПВЗВТ для малих та середніх підприємств (МСП) доповнює існуючі курси ЄС, що дає змогу МСП бути краще оснащеними модернізаціями на серединному діловому середовищі. На кшталт цього виокремлюється особлива увага ЄС з приводу підтримки приватного сектору – малого бізнесу в першу чергу – щоб він міг отримати переваги від цієї угоди та створити економічне зростання і робочі місця для громадян України. Дійсно, ПВЗВТ впливає не лише на експортерів до ЄС, але і на інші сфери: внутрішнє ділове середовище також буде поступово узгоджуватися з правилами ЄС [4]. Ці зміни в середньо- та довгостроковій перспективі мають користь для України, але в короткостроковій перспективі є складними для МСП, яким для адаптації необхідно отримати додаткові навички та більше фінансових ресурсів.

ПВЗВТ відкрило можливість для України налагодити свій бізнес-клімат та привабити закордонні інвестиції, допомагаючи Україні в подальшій інтеграції зі світовою економікою. Впровадження ПВЗВТ дозволяє поступово узгоджувати законодавство та умови для всіх зацікавлених сторін, що потребують покращень. Комісар з питань розширення та політики добросусідства Йоганнес Ган сказав: «ПВЗВТ відчиняє перед Україною багато нових можливостей у межах ЄС і за його кордонами, оскільки норми європейського зразка нерідко є міжнародними нормами. Зі сторони Європейського Союзу й надалі буде надаватися підтримка Україні та допомога в необхідних корекціях. Ми хочемо, щоб Україна покращувалась і використовувала весь потенціал ПВЗВТ» [3].

Додаткові автономні торговельні заходи ЄС для України набули чинності 1 жовтня 2017 р. Постанова ЄС про ці заходи підвищує кількість продукції агропромислового комплексу, яку можна експортувати з України до ЄС відповідно до Угоди про асоціацію без сплати мита. В свою чергу це прискорює скасування тарифів на імпорт ЄС на кілька промислових товарів, як це сказано в Угоді про асоціацію [2].

Згідно оцінок впливу та перспективи, довгострокова реалізація ПВЗВТ забезпечує приріст щорічно приблизно на 0,5% валового внутрішнього продукту України. При цьому, в загальному відбувається підвищення добробуту для українців зі зростанням щорічно на 1,2%. Запровадженні реформи, зазначені в Угоді, встановлюють якісний бізнес-клімат та допомагають залучити іноземні технології і інвестиції зі створенням нових робочих місць, і в такому разі зростання середньої заробітної плати в Україні на 5.5%.

Література:

1. Лук'яненко Д. Г. Євроінтеграційні очікування та перспективи України. Європейський Союз та Україна. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 17 червня 2004 року. К.: КНЕУ, 2004. С. 32-34.
2. Федірко О. А. Інноваційний імператив конкурентоспроможного розвитку України в європейському економічному просторі. Євроінтеграційний формат інноваційної конкурентоспроможності України. К.: КНЕУ, 2013. С. 33-49.
3. Гальперіна Л. П. Європейський вибір України та можливості дотримання Маастрихтських критеріїв з точки зору внутрішньої макrorівноваги. Стратегія розвитку України. 2010. № 1. С. 35-41.
4. Чужиков В. І. Зона вільної торгівлі України та ЄС: аналіз потенційних наслідків. Стратегічні пріоритети. Серія: економіка. 2016. № 1. С. 106-111.
5. Мікула Н. А., Ткаленко С. І. Євросрегіональне співробітництво України та ЄС. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник. К.: КНЕУ, 2016. С. 402-412.